

Silvio Berlusconiin valtaannousu

Vuoden 1994 parlamenttivaalit Italiassa *Corriere della Sera* ja *l'Espresso* kuvaamina

Mikko Ville Puttonen
Yleisen historian pro gradu -tutkielma
Historian ja etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Lokakuu 2007

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Mikko Ville Puttonen	
Työn nimi – Title Silvio Berlusconiin valtaannousu. Vuoden 1994 parlamenttivaalit Italiassa <i>Corriere della Sera</i> ja <i>l'Espresso</i> n kuvaamina.	
Oppiaine – Subject Yleinen historia	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Lokakuu 2007	Sivumäärä – Number of pages 111
Tiivistelmä – Abstract Tässä tutkimuksessa tutkitaan italialaisen mediakeisarin, Silvio Berlusconiin, poliittista debyyttiä vuoden 1994 parlamenttivaaleissa italialaisen lehdistön kautta. Tutkimuksen alkuperäislähteenä käytetään milanolaisista sanomalehteistä <i>Corriere della Sera</i> ja uutisaikakauslehti <i>l'Espresso</i> . Keskeisimpinä tarkastelun kohteina ovat lehtien ajaman poliittisen linjan tarkastelu, niiden välittämä kuva Silvio Berlusconiä sekä vuoden 1994 parlamenttivaalitaistelun kulku. Lisäksi pohditaan oikeiston vaalivoittoon johtaneita syitä. Silvio Berlusconiin asettuminen ehdolle vuoden 1994 parlamenttivaaleissa ajoittui hetkeen, jolloin Italian poliittinen tilanne oli ajautunut vakavaan kriisiin. Maata koetteli syvä yleiseurooppalainen lama, joka kiihdytti poliittista epävakautta ja aiheutti joukkotyöttömyyttä. Vuonna 1992 alkaneet <i>Tangentopoli</i> -oikeudenkäynnit romahduttivat Italiaa yli neljäkymmentä vuotta hallinneet puolueet. Suurimpina näistä olivat <i>Democrazia Cristiana</i> ja <i>Partito Socialista Italiano</i> . Italiaan oli muodostunut poliittinen valtatyhjiö, jota Berlusconi lähti edellisvuoden loppusyksyllä perustamansa <i>Forza Italia</i> puolueen kanssa täyttämään. Berlusconiin suora osallistuminen politiikkaan aiheutti suuren polemiikkivyöryn niin Italiassa kuin muuallakin Euroopassa. Hänen mittava omaisuutensa ja omistamansa mediaimperiumi nostivat esiin kysymyksiä Italian demokratian tilasta. Berlusconiin vaalivoiton taustalla oli hyvin organisoitu <i>Forza Italia</i> -kansanliike sekä huolella kohdennettu poliittinen ohjelma, joka kosiskeli vanhojen valtapuolueiden romahtamisessa vapautuneita ääniä. Berlusconiin onnistuneen vaaliliittojen solmimistaktiikkaan hedelmänä syntyi <i>Polo delle Libertà</i> ja <i>Polo del Buon Governo</i> -kaksoiskoalitio. Liittoumaan kuuluivat <i>Forza Italian</i> ohella <i>Lega Nord</i> ja fasistien perillispuoleen mainetta kantava <i>Alleanza Nazionale</i> . Maaliskuun 1994 vaalit muodostuivat polarisoituneiden oikeiston ja vasemmiston liittojen väliseksi likaiseksi taisteluksi, jossa puolien ja toisin esitetyt korruptiosyytökset näyttelivät suurta roolia. <i>Corriere della Sera</i> osallistui vaalikeskusteluun monitahoisesti pohdiskelemalla. Se tarjosi puheenvuoroja eri poliittisten suuntien edustajille – sitä voikin luonnehtia eräänlaiseksi poliittisen debatin areenaksi. Tämän tutkimuksen valossa lehden poliittisena tavoitteena oli saada valtaan mieluummin Berlusconiin luotsaama <i>Polo delle Libertà</i> -koalitio kuin vasemmiston <i>Polo Progressista</i> . <i>l'Espresso</i> oli avoimen vasemmistolainen ja tuki <i>Progressistien</i> vaalityötä. <i>l'Espresso</i> n tärkeimpänä tavoitteena oli estää Berlusconiin ja ylipäätään oikeiston menestyminen vaaleissa. Tätä tavoitetta se ajoi kirjoittamalla runsaasti Berlusconiä koskevista epäselvyyksistä. Hänestä muodostuikin lehtien sivuilla varsin demoninen kuva.	
Asiasanat – Keywords Silvio Berlusconi, Italia, parlamenttivaalit, lehdistö, vaalikampanja, Corriere della Sera, l'Espresso,	
Säilytyspaikka – Depository Historian ja etnologian laitos	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällys

1. Johdanto	2
1.1 Ensimmäisestä tasavallasta toiseen tasavaltaan	2
1.2 Tutkimustehtävä ja lähteet	3
1.2.1 Tutkimustehtävä ja lähestymistapa	3
1.2.2 Lähteet	6
1.2.3 <i>Corriere della Sera</i> ja <i>l'Espresso</i>	9
2. Poliittinen järjestelmä murroksessa	14
2.1 1990-luvun alun poliittinen tilanne	14
2.2 <i>Tangentopoli</i> -oikeudenkäynnit	17
2.3 Muutokset puoluekentässä	21
2.3.1 Vanha puoluejärjestelmä.....	21
2.3.2 Uudet poliittiset liikkeet.....	23
3. Silvio Berlusconi	28
3.1 Mediaimperiumin rakentaminen	28
3.2 Berlusconin julkisuuskuva – ”Hänen Tuottajuutensa”	33
3.3 Lehtien suhtautuminen Silvio Berlusconin poliittiseen aluevaltaukseen.....	38
3.3.1 Miksi politiikkaan – yhtiön vai isänmaan puolesta?	38
3.3.2 <i>Forza Italia</i> – <i>Forza Fininvest</i>	44
3.3.3 Alkusoitto vaaleihin – Tapaus Montanelli	49
4. Vuoden 1994 parlamenttivaalit <i>Corriere della Seran</i> ja <i>l'Espresson</i> silmin	52
4.1 Polarisoituvat koalitiot	52
4.2 Berlusconin utopia – <i>Un nuovo miracolo italiano</i>	63
4.3 Likainen vaalikamppailu.....	68
4.3.1 Mediasota	68
4.3.2 <i>Mani puliten</i> varjossa	74
5. Voittoisa <i>Polo delle Libertà</i>	81
6. <i>Corriere della Seran</i> ja <i>l'Espresson</i> poliittinen linja	90
7. Debatteja ja demonisointia	99
Lähteet	108
Liitteet	112
Liite 1. Puolueiden lyhenteet	112

1. Johdanto

1.1 Ensimmäisestä tasavallasta toiseen tasavaltaan

“Minun hallitustavoitteenani pysyy se, mikä minut sysäsi syleilemään politiikkaa ja suoraa yhteiskunnallista vaikuttamista. Uskon suureen yhteiseen ponnistukseen, suureen seikkailuun, joka tarvitsee tulta ja moraalista uskoa. Uskon, että voitaneen uneksia avoimin silmin todellisuudesta, joka tulee, tulevaisuudesta. Uskon, että voimme rakentaa oikeudenmukaisemman, anteliaamman ja ripeämmän Italian niitä kohtaan jotka tarvitsevat, ja jotka kärsivät – modernimman, tehokkaamman, vauraamman ja tyynemmän, järjestyneemmän ja turvallisemman Italian. Olen ehdottoman vakuuttunut, että Jumalan ja ihmisten avulla me sen teemme.”¹

(Silvio Berlusconi 16.5.1994)

Maaliskuussa, vuonna 1994 Silvio Berlusconi johti *Polo delle Libertà*² ja *Polo del Buon Governo* -koalitiot historialliseen vaalivoittoon. Vaalien seurauksena Italiaan muodostettiin ensimmäistä kertaa toisen maailmansodan jälkeen oikeistohallitus.

Italian vuoden 1994 parlamenttivaaleja on pidetty rajapyykkinä ensimmäisen ja toisen tasavallan välillä. Määritelmän taustalla on vanhan poliittisen järjestelmän romahtaminen ja kevään 1993 vaalilain uudistus. Vuosikymmenen vaihteessa oli käynnistynyt vanhalle valtaeliitille kohtalokkaaksi osoittautuneen korruptionvastaisen *Tangentopoli*-oikeudenkäyntien sarja. Näiden prosessien seurauksena Italian vaikutusvaltaisimmat hallituspuolueet *Democrazia Cristiana*³ ja *Partito Socialista Italiano*, menettivät otteensa ja hajosivat.

Vanhan poliittisen järjestelmän romahdettua Italiaan muodostui eräänlainen poliittinen valtatyhjiö. Tähän poliittisesti hyvin epävakaiseen tilanteeseen sijoittui 1990- ja 2000-luvun kiistellyimmän italialaisen vaikuttajan, mediakeisari Silvio

¹”Il mio obiettivo di governo resta quello che mi ha spinto ad abbracciare la politica e l’impegno civile diretto. Credo in una grande impresa collettiva, in una grande avventura che ha bisogno di fuoco e di fede morale. Credo che si possa sognare, a occhi bene aperti, la realtà che viene, il futuro. Credo che potremo costruire un’Italia più giusta, più generosa e più sollecita verso chi ha bisogno e chi soffre, un’Italia più moderna e più efficiente, più prospera e serena, più ordinate e sicura. Sono assolutamente convinto che, con l’aiuto di Dio e degli uomini, ce la faremo.” Berlusconi 2001 B, 34.

² Pohjoisessa *Polo della Libertà* -koalitioon kuuluivat: *Forza Italia*, *Lega Nord* ja *Centro Cristiano Democratico*. Etelässä vaalikoalitio kulki *Polo del Buon Governo* nimellä, siihen kuuluivat: *Forza Italia*, *Alleanza Nazionale* ja *Centro Cristiano Democratico*.

³ Taulukko työssä käytettävien puolueiden nimistä ja lyhenteistä: Ks. liite 1.

Berlusconin asettuminen ehdokkaaksi parlamenttivaaleissa. Tämä aiheutti suurta polemiikkaa niin Italiassa kuin muualla Euroopassa. Silvio Berlusconin vaalivoiton taustalla on yksinkertaisimmillaan nähty vain hänen vaurautensa ja mediaresurssit – italialaiset oli manipuloitu mittavan vaalikampanjan avulla. Selitys ei ole näin yksinkertainen. Italialainen media ja lehdistö olivat hereillä. Vallitseva taloudellinen ja poliittinen kriisi olivat synnyttäneet tilan uusille poliittisille toimijoille – italialaiset halusivat muutosta.⁴

1.2 Tutkimustehtävä ja lähteet

1.2.1 Tutkimustehtävä ja lähestymistapa

Tässä tutkimuksessa selvitetään italialaisen lehdistön kautta Silvio Berlusconin poliittista debyyttiä vuoden 1994 parlamenttivaaleissa. Päälähteinä ovat sanomalehti *Corriere della Sera* ja uutisaikakausilehti *l'Espresso*. Lisäksi tarkastellaan sitä poliittista kontekstia ja niitä tapahtumia, jotka vaikuttivat Silvio Berlusconin ja liittolaisten vaalivoittoon. Aiempiin tasavaltaisen Italian vaaleihin verrattuna merkittävänä erona jo lähtökohtaisesti olivat muutokset poliittisessa kentässä sekä vallitseva talouskriisi ja käynnissä olevat korruptiotutkimukset. Toisen maailmansodan jälkeiset hallitukset olivat olleet lyhytikäisiä, mutta valta oli säilynyt samojen ryhmittymien ja henkilöiden käsissä. Maaliskuun 1994 vaalit edustivat merkittävää muutosta aiempaan nähden.

Tutkimuksessa käyttämäni metodi on historiallis-kvalitatiivinen. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että tutkimus perustuu tekstin tulkintaan historiallisesta perspektiivistä. Lehtiä tutkitaan sekä uutisoijina että poliittisina toimijoina. Erityisesti lähihistoriaan sijoittuvia poliittisia aiheita tutkittaessa myös tutkimuskirjallisuuden osalta on huomioitava kirjoittajien mahdolliset poliittiset intohimot. Tutkimuksen kannalta relevantin kirjallisuuden löytäminen osoittautuikin haasteelliseksi. Tutkittava aihe on suomalaisessa tutkimuskontekstissa varsin uusi. Tämän vuoksi olen katsonut

⁴ Tämän luvun osalta lisätietoja esimerkiksi kokoomateoksesta: *The New Italian Republic, From the Fall of the Berlin Wall to Berlusconi*. toim. Gundle, Stephen & Parker, Simon. Sekä artikkelista: *Italy's Right-Wing Government: Legitimacy and Criticism*. Sznajder, Mario.

tarpeelliseksi rakentaa suhteellisen laajasti tapahtumakontekstia sekä yleisen italialaisen politiikan että varsinaisesti vaalikampanjan kulun osalta. Lehdistä nostan esiin seuraavat teemat, joita analysoidaan tarkemmin:

- 1) Minkä motiivien kannattelemana Silvio Berlusconi asettui ehdolle vuoden 1994 parlamenttivaaleissa?
- 2) Minkälaista kuvaa tutkimuksessa käytetyt lehdet *Corriere della Sera* ja *L'Espresso* välittivät Berlusconista ja *Forza Italiasta*?
- 3) *Corriere della Sera* ja *L'Espresso* välittämä kuva vuoden 1994 parlamenttivaalitaistelusta.
- 4) Miksi Silvio Berlusconi liittolaisineen voitti maaliskuun parlamenttivaalit?
- 5) Miten *Corriere della Sera* ja *L'Espresso* poliittinen linja näkyi lehtikirjoittelussa?

Työn ulkopuolelle on rajattu maaliskuun parlamenttivaalien jälkeiset hallitusneuvottelut ja Silvio Berlusconin ensimmäinen hallituskausi. Tässä yhteydessä ei myöskään paneuduta tarkemmin siihen, minkälaisia vaikutuksia uudella oikeistohallituksella oli Italialle. Tutkimuksessa alkuperäislähteenä oleva lehdistö on tutkimusmielessä haasteellinen. Vaikka lehdistö tutkimusmateriaalina ei sinällään ole objektiivista, se välittää kuvaa siitä todellisuudesta, joka äänestäjillä oli käytettävissään heidän muodostaessaan kantaa maaliskuun parlamenttivaalien ehdokkaista. Mediatekstien analyysi on aina subjektiivista tulkintaa. Niiden tutkiminen on tärkeää, koska viestintä ja vuorovaikutus pitävät yllä valtasuhteita sekä uusintavat ja vahvistavat tiettyjä valikoituja arvoja. Tätä kuvaa representaation käsite, joka tarkoittaa uudelleen esittämistä – uusintamista. Se liittyy läheisesti esittämiseen ja edustamiseen. Representaatiota tapahtuu esimerkiksi erilaisten sanallisten ja visuaalisten merkkien avulla.⁵

Uutisointiin rinnastuu helposti käsitys todellisuuden valokuvamaisesta kuvaamisesta. Uutiset ovat kuitenkin aina, Janne Seppäsen sanoin, ”rakennettuja tekstejä, jotka vain antavat vaikutelman ikään kuin ne olisivat ikkunoita maailmaan”.⁶ Mediatekstien representaatioita analysoitaessa huomio kiinnittyy pääsääntöisesti siihen, mitä

⁵ Väliverronen 1998, 19, 20-23.

⁶ Seppänen 2002, 202-203.

seikkoja tekstistä nostetaan esiin ja mitä siellä ei mainita. Jokainen teksti koostuu sekä eksplikoiden painotetuista seikoista että asioista, joita ei erikseen mainita, joiden katsotaan olevan yleisön ennakko-oletusten piirissä.⁷ Tämän työn puitteissa en puutu tarkemmin lehtien uutisoinnin totuudenmukaisuuteen, vaan esittelen ja vertailen sitä kuvaa, mitä ne välittivät lukijoilleen Silvio Berlusconiin poliittisesta debyytistä vuoden 1994 vaalien alla sekä tarkastelen niitä poliittisina mielipidevaikuttajina.

Median rooli demokraattisessa yhteiskunnassa on monimutkainen. Sitä tutkittaessa olisi tärkeää myös pyrkiä selvittämään mitä taustavaikuttajia sillä on. Klassisen liberalistisen näkemyksen mukaan median tehtävä on olla hallitusvastuussa olevien ”vahtikoirana” ja estää näiden väärinkäytökset. Valtiovalta nähdään tässä tulkinnassa potentiaalisena uhkana kansalaisille. Liberalistisen tulkinnan mukaan yksityinen omistus turvaisi medialle tämän aseman. Kuitenkin nyky-yhteiskunnassa media on voimakkaasti keskittynyt suurten ryhmien sekä teollisuusyritysten omistukseen, ja median toiminta on markkinatalouden hengen mukaisesti tulosorientoitunutta. Yksityinen omistus ei turvaa monipuolista tiedonvälitystä. Esimerkiksi sanomalehtien osakkeenomistajien intressit sekä poliittiset ja taloudelliset kytkökset toimituspolitiikan takana jäävät usein lukijoilta hämärän peittoon.⁸

James Curranin mukaan Silvio Berlusconiin kaltaiset median suuromistajat ovat saaneet entistä enemmän yhteiskunnallista vaikutusvaltaa mediakentän viihteellistymisen myötä. Mitä suurempi osa viihteellä on, sitä vähemmän valtamedioissa esiintyy kriittistä ainesta. Viihteen avulla voidaan puolestaan välittää valikoituja arvoja huomaamattomasti. Mediamaailman keskittymisen myötä pienempien vaihtoehtoisten näkökulmien pääsy markkinoille ja yleisön tietoisuuteen on vaikeutunut pienten yrittäjien tuotantokustannusten kasvaessa.⁹ Tulsoorientoituneella medialla on eräänlainen riippuvuussuhde business-mielisiin hallituksiin. Hallitukset puolestaan tarvitsevat hallitusmyönteisen median suojaajaksi toiminnalleen.¹⁰ Italialaisen mediakentän omistuspohjan ongelmista konkreettinen esimerkki on ollut Berlusconiin omistamien kaupallisten tv-kanavien ja

⁷ Fairclough 1995, 106-107.

⁸ Curran 2000, 123, 125-127.

⁹ Curran 2000, 129-132.

¹⁰ Curran 2000, 123.

valtiontelevisio *Rain* kanavien kamppailu katsojista – omien poliittisten painotustensa kera.¹¹

1.2.2 Lähteet

Alkuperäislähteinä käytän milanolaista sanomalehteä, *Corriere della Seraa*, sekä roomalaissyntyistä, viikoittain ilmestyvää uutisaikakausilehti *l'Espresso*a. Tutkimusta varten kävin läpi myös Vatikaanin kustantaman *L'Osservatore Romano* - sanomalehden, mutta se osoittautui tämän tutkimuksen osalta hedelmättömäksi. Lehti ei paria pikku uutista lukuun ottamatta kommentoinut Berlusconiin politiikkaan lähtemistä lainkaan. *L'Osservatore Romano* pyrki esiintymään päivänpolitiikan ulkopuolisena voimana. Lähteiden valinnassa pyrkimyksenäni oli löytää eri poliittisten suuntausten edustajat. *Corriere della Sera* on Italian suurin ja arvostetuin sanomalehti. Lehti ei suoraan tunnustaudu minkään poliittisen puolueen äänenkannattajaksi, mutta sen juuret ovat italialaisessa konservatismissa. Lehden pääomistaja tutkimusajanjaksolla oli *Fiat* -konsernin johtaja Gianni Agnelli.¹²

Berlusconiin kontrolloiman *il Giornale*- ja vasemmiston *La Repubblica* - sanomalehtien saaminen tutkimusajanjaksolta osoittautui mahdottomaksi. *La Repubblica* kanssa samaa poliittista linjaa ajava ja saman kustantajan kustantama viikoittain ilmestyvä uutisaikakausilehti *l'Espresso* korvasi vasemmiston osalta tämän puutteen. *L'Espresso* edusti poliittiselta suuntaukseltaan vasemmistoliberaalia linjaa. Se oli kannanotoiltaan *Corriere della Seraa* jyrkempi ja tuki avoimesti vasemmiston poliittisia pyrkimyksiä.

Lehtien tarkastelujakso on vuoden 1994 tammikuusta maaliskuun loppuun. Italian uudesta vaalilaista johtuen vaalikampanjointia oli rajoitettu ennen varsinaista vaalipäivää. Tämä aiheutti sen, että kampanjoinnin painopiste oli tammi- ja helmikuussa. Näin oli myös lehdistökirjoittelun laita. Tarkastelujakson aloittaminen tammikuusta on perusteltua myös sen takia, koska Silvio Berlusconi ilmoitti virallisesti asettuvansa ehdokkaaksi 26.1.1994. Käytännössä Berlusconiin

¹¹ Ks. esim. Murialdi 2000, 291-292.

¹² Murialdi 2000, 281-282.

kampanjointi alkoi jo tammikuun alussa. Vaalit pidettiin 27.–28. maaliskuuta. Tutkimuksen kannalta tärkeää materiaalia oli lehdissä erittäin runsaasti. Suoraan Berlusconiin liittyviä kirjoituksia oli paria poikkeusta lukuun ottamatta lehtien jokaisessa numerossa.

Corriere della Sera ja *l'Espresso* olivat voimakkaasti sidoksissa aikaan – ne tarjosivat hyvän lähestymispohjan aikalaisperspektiivistä vuoden 1994 parlamenttivaaleihin. Päivittäin ilmestyvästä *Corriere della Sera*sta hahmottui tapahtumien pulssi. Lehtiä tarkasteltiin sekä uutisoijina että poliittisina toimijoina. *Corriere*a tutkittiin kokonaisuutena, johtuen lehden tavasta tarjota puheenvuoroja eri poliittisten suuntausten edustajille ja katsoa asioita eri näkökulmista, pääkirjoituksia myöten. Tarkempi huomio kiinnittyi kuitenkin pääkirjoituksiin, erityyppisiin artikkeleihin ja kolumneihin, jotka ottivat suoraan kantaa Silvio Berlusconiin tai *Polo delle Libertà* -puolueisiin. *L'Espresso*n osalta painopisteenä olivat Silvio Berlusconiin ja liittolaisiin erikoistuneet artikkelit sekä erityisesti lehden päätoimittajan Claudio Rinaldin analyyttiset kirjoitukset. Molempia lehtiä on myös käytetty paikkaamaan tutkimuskirjallisuudessa esiintyviä puutteita.

Käytetyn tutkimuskirjallisuuden osalta vaivasi laadullinen pula. Tutkimusajankohtaan liittyvää kirjallisuutta on saatavilla Suomessa, mutta ongelmana on se, että se usein käsittelee asiaa melko samankaltaisesti ja osin varsin pintapuolisesti. Kelvollinen suomalainen tutkimus loistaa poissaolollaan. Lähihistoriaan sijoittuvien aiheiden osalta tutkimuskirjallisuuden mahdollinen poliittinen asenteellisuus täytyy ottaa myös huomioon. Tendenssi kirjoittaa tutkimusta poliittisista lähtökohdista näkyi myös Silvio Berlusconiä käsittelevässä kirjallisuudessa. Esimerkiksi Alexander Stilleen "*Citizen Berlusconi*" sekä David Lanen "*Berlusconi's Shadow. Crime, Justice and the Pursuit of Power*" olivat varsin sensaatiohakuksia. Analyttisempi, mutta voimakkaan kriittinen esitys Berlusconiä kohtaan oli Paul Ginsborgin "*Berlusconi. Ambizioni patrimoniali in una democrazia mediatica*". Ginsborgin pienehkö tutkimus tarjoaa sinänsä mielenkiintoista pohdittavaa Berlusconiin suhteesta Italian julkiseen elämään, mutta se keskittyi enemmän vuosituhannen vaihteen tapahtumiin ja Berlusconiin toisen hallituksen alkumetreihin.

Stephen Gundlen ja Simon Parkerin toimittama kokoomateos: ”*The New Italian Republic. From the Fall of the Berlin Wall to Berlusconi*” palvelee yleiskuvan antajana 1990-luvun alun Italiasta – kriisivuosista, poliittisen järjestelmän muutoksista ja Berlusconin valtaannousuun johtaneista tekijöistä. Teoksen suurimpana ongelmana on artikkeleiden keskinäinen eritasoisuus. Sondra ja Stephen Koffin tutkimus ”*Italy. From the First to the Second Republic*” on edelliseen teokseen verrattuna monipuolisempi kuvaus italian poliittisesta elämästä sen murroskohdassa. Filosofin Norberto Bobbion teos ”*Ideological Profile of Twentieth-Century Italy*” esittää uudenlaisen tulkinnan Italialaisen yhteiskunnan ideologisesta perustasta ja suhteesta suuriin aatteisiin – fasismiin ja kommunismiin.

Lukijan kannalta viihdyttävien oli Augusta Forconin tutkimus ”*Parola da Cavaliere*” Silvio Berlusconin kielenkäytöstä ja puhetavasta. Berlusconin poliittisia puheita sisältävät teokset: ”*L’Italia che ho in mente. I discorsi “a braccio” di Silvio Berlusconi*” ja ”*Discorsi per la democraziassa*” julkaistiin vuosituhaten vaihteessa, ilmeisen tarkoitushakuisesti vuoden 2001 parlamenttivaaleja silmälläpitäen. Tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia puheita löytyi yksi kummastakin kirjasta. Ensin mainitussa oli Berlusconin 6.2.1994 pitämä ensimmäinen julkinen puhe *Forza Italian* johtajana, joka osoittautuikin varsin hyödylliseksi. Jälkimmäisessä kirjassa oli koottuna Berlusconin parlamentissa pitämiä puheita. Toukokuun 16. päivän virkaanastujaispuhe vuodelta 1994 oli kiinnostava, mutta ei kovin käyttökelpoinen tämän tutkimusrajan puitteissa. Kirjamuodossa julkaistujen puheiden lisäksi käytössä oli myös *Forza Italian* verkkosivuilla julkaistu Berlusconin 26.1.1994 pitämä ehdolleasettautumispuhe ”*Il discorso della ‘discesa in campo’*”.

Italialaisen lehdistön ja julkisen tiedonvälityksen historiaa käsittelevien Paolo Murialdin tutkimusten ”*La Stampa italiana dalla Liberazione alla crisi di fine secolo*” ja ”*Storia del giornalismo italiano*” anti oli apuna alkuperäislähteiden tulkinnalle. Ne käsitelivät *Corriere della Sera* ja *l’Espresso* taustoja sekä italialaisen journalismin kehittymistä. Mainio, analyttinen tutkimus italialaisen joukkotiedonvälityksen ja politiikan suhteesta oli Paolo Mancinin ”*Il Sistema Fragile. I mass media in Italia tra politica e mercato*”. Mancinin tulkinta yksityisen

ja julkisen viestinnän välistä ongelmasta italialaisessa perpektiivissä oli myös varsin hyödyllinen.

Tutkimuksen kannalta mainitsemisen arvoisia artikkeleita olivat muun muassa Mario Sznajderin *“Italy’s Right-Wing Government: Legitimacy and Criticism”*, joka analysoi varsin tuoreeltaan Berlusconin valtaannousua, sekä Gianpietro Mazzolenin italialaista vaalikampanjointia tarkasteleva *“Patterns and effects of Recent Changes in Electoral Campaigning in Italy”*. Mediatutkimukseen ja lehdistön tulkintaan perehdyttivät tärkeimpinä Norman Faircloughin tutkimus *“Media Discourse”*, James Curranin artikkeli *“Rethinking Media and Democracy”*, Janne Seppäsen *“Katseen voima. Kohti visuaalista lukutaitoa”* sekä Dennis McQuailin *“Accountability of Media to Society: Principles and Means”*.

1.2.3 Corriere della Sera ja l’Espresso

Italialaiselle lehdistölle on kautta aikojen ollut leimallista niin sanottu ”epäpuhdas” kustannuspolitiikka. Useimmat suuret lehdet ovat olleet merkittävien teollisuusmiesten ja sijoittajien omaisuutta. Omistuspohja ja se, että lehtien varsinainen rahoitus koostui pitkään muista kuin kustannusalan tuotoista, ei ole voinut olla vaikuttamatta lehtien edustamiin näkökulmiin. Italialaisen lehdistön yleispiirre onkin sen poliittisuus. Kuten Paolo Mancini toteaa: *”Italialainen journalismi ei ainoastaan omista runsaasti palstatilaa politiikalle, vaan se on itsessään poliittista journalismia”*. Italialaisesta lehdistön kentästä voi karkeasti erotella kaksi lähestymistapaa: informatiivisen ja tulkitsevan.¹³ Paolo Mancinin määritelmän mukaan *Corriere della Sera* lukeutui laadukkaisiin ja informatiivisiin lehtiin *l’Espresson* keskittyessä enemmän tulkintaan.¹⁴

Corriere della Sera perustettiin 5.3.1876 Milanossa. Sen poliittiset juuret sijaitsivat liberaalissa konservatismissa – se tuki muun muassa Savoia-dynastiaa. Vuosisadan vaihteessa lehden johtoon nousi Luigi Alberti. Albertinin johdossa *Corriere della Serasta* kehittyi Italian vaurain ja uutistoimitukseltaan arvostetuin sanomalehti.

¹³ Mancini 2000, 31, 33, 37.

¹⁴ Mancini 2000, 34.

Albertini oli historiallisen oikeiston intellektuaaleja, jonka johdossa lehden poliittinen linja ankkuroitui liberaaliin konservatismiin.¹⁵

Ensimmäinen ja toinen maailmansota merkitsivät italialaisen lehdistön vapaudelle ongelmia. Ensimmäinen maailmansota muutti liberalismiin nationalismiksi. Valtaannoustuaan Mussolini alisti suurimmat lehdet osaksi propagandakoneistoa. Näin kävi myös *Corriere della Sera*. Lokakuun 29. päivänä 1922 lehti ei ilmestynyt lainkaan. Seuraavan päivän lehdessä oli lyhyt kommentti: ”Tämänhetkisen väkivaltaisen tilanteen johdosta lehti ei ole vapaa ilmaisemaan ajatuksiaan muokkaamattomina.”¹⁶ *Corrieren* eliminointi oli siksikin tärkeää, että lehti oli hyvin suosittu porvariston parissa ja sitä luettiin myös useimmissa eurooppalaisissa pääkaupungeissa. Vuonna 1919 lehden levikki ylitti 500 000 rajan.¹⁷

Sotien päättymisen jälkeen Italialaisella lehdistökentällä vallitsi hetkellinen poliittinen konsensus – kaikki merkittävimmät sanomalehdet, *Corriere della Sera* mukaan lukien, asettuivat tukemaan kristillisdemokraatti Alcide De Gasperin¹⁸ vuonna 1945 muodostamaa hallitusta. Sensuurin kynsistä vapautuneiden tiedotusvälineiden välinen ensimmäinen suuri, ristiriitoja aiheuttanut poliittinen kamppailu käytiin hallitusmuodosta monarkian ja tasavallan välillä. Kansanäänestys ratkasi 2.6.1946 kamppailun tasavaltalaisten eduksi.¹⁹

Lehdistön poliittisuus ja vastakohtaisuus lisääntyivät jälleen. Tässä politisoitumisen ilmapiirissa *l'Espresso* aloitti toimintansa viikoittain ilmestyvänä uutisaikakausilehtenä. Lehden ensimmäinen numero ilmestyi 2.10.1955. Lehden perustivat Arrigo Benedetti ja Eugenio Scalfari, ja päärahoittajaksi tuli Andriano Olivetti. Lehti perustettiin vasemmistoliberaalien äänenkannattajaksi. Alkuperäinen ajatus oli ollut perustaa sanomalehti, mutta päivittäin ilmestyvän lehden perustamisen katsottiin olevan taloudellisesti liian riskialtista. Ensimmäisten kokeilunumerojen jälkeen lehti keskittyi muun muassa Rooman hallinnon kritisointiin ja rakennusmaahan liittyvien korruptiotapausten paljastamiseen. Luonteenomaista oli

¹⁵ Murialdi 2000, 85–87.

¹⁶ Murialdi 2000, 113, 130–131.

¹⁷ Murialdi 2000, 121, 135.

¹⁸ Alcide De Gasperi pääministerinä vuosina 1945–1953.

¹⁹ Murialdi 2000, 197.

tiukka kantaottavuus poliittisiin kysymyksiin. Vuoden 1956 aikana *l'Espresson* levikki kohosi 100 000 kappaleeseen.²⁰

Corriere della Sera sai varsin kyseenalaisen kunnian joutua epäpuhtaan kustannuspolitiikan esimerkkitapaukseksi, kun Angelo Rizzoli osti *Corrieren della Seran* vuonna 1974. Rizzolin taustalla oli poliittisia yhteyksiä muun muassa kristillisdemokraatteihin ja sosialisteihin.²¹ Rizzolilla oli hallussaan myös muita italialaisia sanomalehtiä, muun muassa *il Mattino*, *Cazzetta dello Sport* ja *Lavoro* kuuluivat hänelle. Jälkimmäinen näistä oli hankittu Psi-johtaja Bettino Craxin mielistelemiseksi. Rizzolin politiikankäryinen toiminta sai iskun vyön alle, kun Italian pääministeri Arnaldo Forlani²² (Dc) julkisti 20.5.1981 salaisen P2-vapaamuurariloosin jäsenlistan.

Loosin oli vuonna 1943 perustanut innokas fasistien tukija, Espanjan sisällissodan veteraani, Licio Gelli. Hän toimi edelleen puheenjohtajana listan julkaisemisen aikoihin. Loosiin kuului muun muassa merkittäviä sanomalehtimiehiä, kustantajia ja poliitikkoja, ja myös Angelo Rizzoli kuului listalle. Mukana skandaalissa oli toimittajia niin *Corriere della Serasta* kuin muistakin lehdistä. Rizzoli joutui luopumaan omistuksistaan. Ja Milanon tuomioistuin langetti hänelle vankeusrangaistuksen. Listalla olleiden 962 jäsenen joukosta löytyivät myös Maurizio Costanzo²³ ja Silvio Berlusconi.²⁴ Vuoden 1994 parlamenttivaaleissa Berlusconiä vastaan poliittisena aseena käytettiin tätä samaista jäsenyyttä P2-vapaamuurareissa.²⁵

Syksyllä 1984 *Corriere della Seran* omistuksen kohtalo ratkesi. *Gruppo Rizzoli-Corriere della Seran* (Rcs) otti haltuunsa ”aateliseksi” (*'nobile'*) kutsuttu joukko Italian merkittävimpiä sijoittajia ja teollisuusmiehiä. *Rcs Editoriali Quotidiani S.p.A.* yhtiössä mukana olivat sijoitusyhtiö *Gemina*, *Montedison*-ryhmä, katolisen pääoman sijoitusyhtiö *Mittel* ja metalliyrittäjä Giovanni Arvedi. *Geminan* omistivat muun

²⁰ Murialdi 1998, 121–122, 127; Murialdi 2000, 219.

²¹ Murialdi 2000, 243–244.

²² Arnaldo Forlani, s. 1925. Poliitikko ja pitkäaikainen ministeri, pääministerinä 1980–1981.

²³ Maurizio Cotanzo toimi Berlusconiä omistamalla tv-kanavalla talk-show -isäntänä.

²⁴ Ks. Murialdi 2000, 248–252 ja Murialdi 1998, 222. Lisätietoja P2 -vapaamuurariloosin ja Berlusconiä yhteydestä: katso esimerkiksi Alexander Stille: *Citizen Berlusconi*. GGP Media GmbH, Pößneck 2006, 74–77.

²⁵ Fiori, Giuseppe. *L'Espresso* 11.3.1994, ”*Storia di banca e di massoneria*”.

muassa *Mediobanca*, *Fiat* ja *Pirelli*. Ryhmän todellinen johtaja oli Fiat-konsernin johtaja Gianni Agnelli. Ryhmä kontrolloi myös torinolaista *La Stampa*, napolilaista *Il Mattino* ja milanolaista *Gazzetta dello Sport*. Tämä rikkoi tuoreen antitrustilain henkeä, mutta poliittinen johto antoi siunauksen hankkeelle: kyseessä oli Italian arvovaltaisimman lehden, *Corriere della Sera*, pelastaminen.²⁶

L'Espresso perustaja Eugenio Scalfari toteutti vuonna 1974 haaveilemansa sanomalehden perustamisen. *L'Espresso* poliittista linjaa noudattava *La Repubblica* nousi vähitellen *Corriere della Sera* vahvimmaksi haastajaksi. Scalfari, muista sanomalehdistä poiketen, ei halunnut lehteä, joka pyrkii vaikuttamaan neutraalilta kuitenkaan olematta sitä. *La Repubblica* poliittinen linja määriteltiin avoimesti vasemmistolaiseksi. Toisin sanoen lehdestä rakentui päivittäin ilmestyvä *l'Espresso*.²⁷ ”Newsmagazine”-sarjassa *l'Espresso* kilpa jatkui 1980-luvun alkupuoliskolla tiiviisti *Panoraman*²⁸ kanssa. *L'Espresso* levikki kohosi vuonna 1986 yli 310 000 kappaleeseen.²⁹

Kustannusrintamalla tapahtui 1980-luvun lopulla merkittävä yrityskauppa, kun Carlo De Benedettin omistama suuri kustannustalo *Mondadori* hankki omistukseensa myös *La Repubblica* ja *L'Espresso* kustantajat. Tämä merkitsi suurta lehtikustannuskeskittymää. Mielenkiintoista oli myös se, että Silvio Berlusconi oli *Mondadorissa* osakkaana kymmenen prosentin osuudella. Berlusconilla itsellään oli vielä lisäksi hallussaan *Fininvest*-yhtiönsä kautta *il Giornale* -sanomalehti ja Italian laajalevikkisin viikkolehti *TV-Sorrisi e Canzoni*. Italian lehdistökenttää hallitsi nyt kaksi kustannusalan jättiläistä: *Mondadori* ja *Corriere della Sera* kustantava Rcs.³⁰

”*Guerra di Segrateksi*” kutsuttu taistelu Italian kannanotoiltaan kärkevimpien lehtien – *l'Espresso*, *Panoraman* ja *La Repubblica* – herruudesta jatkui. Joulukuun ensimmäisenä päivänä 1989 kustannusyhtiö *Mondadorin* osake-enemmistö vaihtoi omistajaa, ja uudeksi isännäksi talossa kohosi Silvio Berlusconi. Kohu niin lehdistön

²⁶ Murialdi 2000, 281–282.

²⁷ Ibid. 254–255.

²⁸ Panorama on vuonna 1967 perustettu Gruppo Mondadorin kustantama aikakauslehti. Sen muodollisina esikuvina toimivat 1920–1930 -luvuilla perustetut yhdysvaltalaiset uutisaikakauslehdet *Newsweek* ja *Time*. Ks. Murialdi 1998, 167.

²⁹ Murialdi 2000, 282–283.

³⁰ Ibid. 291–292.

keskuudessa kuin politikoiden parissa oli valmis. De Benedetti vetosi kaupan laillisuudesta tuomioistuimeen. Kolme päivää myöhemmin *La Repubblica* ja *l'Espresso* johto ilmoitti, vedoten juridisesti epäselvään tilanteeseen, ettei hyväksy uutta omistajaa. Näissä lehdissä Berlusconi ei ollut minkäänlaista omistusosuutta. Huhtikuussa 1991 hyväksyttiin *Mondadorin* jakamista koskeva sopimus. Se määritteli kirjojen ja aikakauslehtien tuotannon sekä painolaitokset Berlusconiin alaisuuteen, ja myös muut *Mondadoriin* kuuluvat yhtiöt jäivät hänelle. De Benedettille kuuluviksi osiksi jäivät *l'Espresso* ja *La Repubblica*.³¹

Vuonna 1989 Claudio Rinaldi tuli *l'Espresso* päätoimittaja. Rinaldi oli eronnut *Panoraman* toimituksesta Berlusconiin hankittua enemmistön *Mondadorista*.³² Rinaldi oli *l'Espresso* päätoimittajana myös vaalivuonna 1994. Syyskuussa 1992 *Corriere della Sera* päätoimittajaksi nimitettiin Paolo Mieli. Hän uudisti ja elävöitti lehteä muun muassa tuomalla mukaan uusia vierailevia pääkirjoittajia ja lisäämällä poliittista keskustelua. Paolo Mieli jatkoi päätoimittajana vuoteen 1997 saakka.³³ *Corrieren* levikki tutkimusajanjaksolla vaihteli, päivästä riippuen n. 700 000 ja 1 200 000 välillä. Levikin vaihtelu johtuu italialaisesta käytännöstä hankkia lehdet irtonumeroina. Vielä vuonna 1994 lehti ilmestyi mustavalkoisena.

³¹ Murialdi 2000, 291–294.

³² Murialdi 2000, 293–294.

³³ Murialdi 2000, 297.

2. Poliittinen järjestelmä murroksessa

2.1 1990-luvun alun poliittinen tilanne

Heti sodan jälkeen valtaan nousseet ryhmittymät ja niiden ehdokkaat pyrkivät esiintymään siten, että ne olisivat osallistuneet fasismin kukistamiseen. Erityisesti vasemman laidan ehdokkaat saattoivat ylpeillä partisaanihengellä. Aktiiviseen vastarintaan oli osallistunut myös Pci:n kannattajia. Mutta myös Dc:n kannattajat määrittelivät, ehkä hieman keinotekoisesti, itsensä passiivisen vastarinnan harjoittajiksi. Katolisissa piireissä oli filosofi Norberto Bobbio mukaan fasistiseen hallintoon³⁴ suhtauduttu pikemminkin hiljaisesti hyväksymällä vallitseva tilanne tai maltillisesti odottaen, mitä tuleman piti.³⁵

Italialle tyypillinen vastakohtaisuus esiintyi myös poliittisessa kentässä. Valtapuolue Dc pysyi dominoivassa asemassa aina 1990-luvun alkuvuosiin saakka. Läntisen Euroopan suurin kommunistipuolue ja Italian toiseksi suurin puolue, Pci, jätettiin vuodesta 1948 lähtien eristyksiin hallitustyöstä. Italian sodanjälkeistä poliittista ilmapiiriä on usein määritelty antifasistiseksi. Se ei kuitenkaan ole aivan yksiselitteinen lähtökohta. Bobbio nostaa esiin kysymyksen Italian demokratian legitimoinnin perustasta. Yleisesti esitetty arvopohja sitoutui antifasismiin. Eletyn historian valossa italialainen demokratia tosiasiallisesti legitimoitui kylmän sodan aikana antikommunismilla.³⁶ Silvio Berlusconi kierrätti tätä tendenssiä vuoden 1994 vaalikampanjassa ja nosti yhdeksi keskeisimmäksi vaaliteemakseen kommunismin vastustamisen.³⁷

Alueellisen kehityksen valossa Italia on niin taloudellisesta kuin poliittisesta näkökulmasta monimutkainen kokonaisuus. Eräs merkittävä italialaisia hallituksia

³⁴ Fasistinen hallinto oli vuoden 1929 lateraanisopimuksilla virallistanut Vatikaanin aseman. Sopimuksen mukaan katolisesta kirkosta tuli Italian valtion kirkko ja Vatikaani puolestaan tunnusti fasistisen hallinnon. Valtion ja kirkon suhteet määriteltiin näillä sopimuksilla: kirkon tuli olla puoluepoliittisesti neutraali. Katolisesta järjestöstä Azione Cattolica Italianasta (ACI) muodostettiin valtion tunnustama toiminnallinen työkalu edistämään katolisia periaatteita. ACI oli fasistisesta hallinnosta riippumattoman järjestö, jota voi pitää merkittävänä edellytyksenä katolisen leirin puolueen Dc:n kehittymiselle. Ks. esim. Koff S. Z. & Koff S. P. 2000, 20.

³⁵ Bobbio 1995, 200.

³⁶ Bobbio 1995, 200.

³⁷ Ks. esim. Corriere della Sera, 7.2.1994, ”Berlusconi lancia la sfida”.

koetellut ja koetteleva seikka on niin sanottu ”Etelän kysymys” (*La Questione Meridionale*) – Italian jakautuminen vauraaseen pohjoiseen ja köyhään etelään vedenjakajan ollessa Rooman kohdalla. Jako sai alkunsa jo kauan ennen Italian yhdistymistä vuonna 1861. Etelän suurimpia ongelmia olivat resurssien niukkuus ja perifeerinen asema kansainvälisiin markkinoihin nähden. Pohjois-Italiaan teollistumisen siemenet kylvettiin jo 1860-luvulla, mutta etelässä kehitys viivästy huomattavasti tästä. Kulkuyhteyksien heikkoudesta johtuen etelä ja pohjoinen kehittivät itsenäisesti, kuin kaksi erillistä valtiota konsanaan. Etelässä kukoisti vanha klientelistinen järjestelmä, jossa suurmaanomistajat ajoivat omia intressejään, ja sekä pankit että paikallishallinto olivat korruptoituneita.³⁸

Sotien jälkeen etelän asema parantui monin tavoin teollistumisen ja kattavan tieverkoston rakentamisen myötä. Silti varallisuuserot ovat säilyneet suurina. Pohjoisen teollistumisaste on kolminkertainen verrattuna etelään. Julkisten palveluiden taso on etelässä huomattavasti pohjoista alhaisempi. Etelän ongelmana on myös riippuvaisuus julkisesta rahoituksesta, joka on ollut omiaan heikentämään omaehtoista kehitystä. Viimeaikaiset hallitukset ovat tehneet merkittäviä yrityksiä parantaa etelän asemaa – osin tuloksellisestikin – mutta silti järjestäytynyt rikollisuus, mafia ja erilaiset klientelistiset käytännöt ovat yhä osa arkipäivää. Nämä jarruttavat hallinnon ja talouden tehokasta toimintaa.³⁹

Alueelliset erot heijastuivat myös poliittiseen käyttäytymiseen. Pohjois-Italiassa kannatusta keräsivät 1980-luvulta lähtien myös perinteisistä poliittisista puolueista erottuvat paikalliset liikkeet. Veneton alueelta alkunsa saaneille liikkeille oli yhteistä paikallisten suuryrittäjien etujen ajaminen ja Rooman, eli valtionhallinnon vastustaminen. Roomalaisen hallinnon katsottiin palvelevan vain köyhän etelän etuja, jota vauras ja yritteliäs pohjoinen elätti. Näiden ryhmittymien aatemaailmassa oli myös rasistisia piirteitä. Umberto Bossin johdolla 1990-luvun alussa liitot yhdistivät voimansa *Lega Nord* -nimekkeen alle.⁴⁰ Etelä-Italiassa puolestaan fasistien

³⁸ Koff S. Z. & Koff S. P. 2000, 3-4.

³⁹ Koff S. Z. & Koff S. P. 2000, 4-6.

⁴⁰ Ignazi 1997, 127-128.

perillispuolueen leimaa kantavalla *Movimento Sociale Italianolla* oli vankka kannatus.⁴¹

Vuosia 1992–1994 kutsutaan kriisivuosisiksi. Yleiseurooppalainen lama kosketti Italiaa voimakkaasti – sekä taloudellisesti että poliittisesti. Italian valtionpankin velkaantuminen ja kansainvälinen luottamusputa olivat vain osa ongelmaa. Lisäksi käynnistyneiden korruptionvastaisten tutkimusten seurauksena viisi valtapuoluetta menettivät poliittisen asemansa. Sisiliassa korruptiotutkimuksiin oli liitetty mafian vastainen sota, joka saavutti merkittävää menestystä.⁴² Italian talouden kehitys oli kaksijakoinen. Se oli yksi johtavista teollisuusmaista, ja sen bruttokansantuote kasvoi 1976–1990 miltei 50 prosenttia. Sisämarkkinat olivat hyvin vireät, ja asukkaiden kulutus ja säästöhalukkuus olivat länsimaitten kärkitasoa. Kuitenkin valtion velkaantuminen oli alkanut hiljalleen 1970-luvulla ja pahentunut radikaalisti 1980- ja 1990 -lukujen taitteessa. Muun muassa suurten kansainvälisten yhtiöiden vähäisyyden takia Italian teollisuus menetti kansainvälisiä kilpailuasemiaan. Italian talousongelmien keskeisimpiä näkyviä tekijöitä olivat suuret eläkemaksut, runsas mutta tehoton panostus terveydenhoitoon sekä alhainen verokertymä pienyrittäjiltä.⁴³

Italian julkinen velka vuonna 1991 oli 103 prosenttia vuotuisesta bruttokansantuotteesta, ja se ylitti näin selvästi Maastrichtin neuvotteluissa kaavailun 60 prosentin enimmäisrajan. Budjetti oli 9,9 prosenttia alijäämäinen ja inflaatio laukkasi 6,9 prosentin vauhdilla. Talouskriisi aiheutti Italiassa eräänlaisen kansallisen paniikin, kun mediassa pelättiin Italian jäävän ”eurooppalaisen junan kyydistä”. Italian liira oli sidottu tammikuussa 1990 kapeaan EMS-valuuttajärjestelmään. Kaksi vuotta myöhemmin Giuliano Amaton⁴⁴ hallitus joutui tukemaan vahvasti liiraa, tästä väistämättömänä seurauksena oli devalvaatio ja liiran poistaminen EMS-järjestelmästä. Italian talouskriisiä ei Ginsborgin mukaan tule käsittää jatkuvana ominaispiirteenä, vaan erityisesti 1980-luvun puolivälin jälkeisillä hallituksilla oli tässä keskeinen rooli. Valtion kiihtyvää velkaantumista hurjan taloudellisen kasvun

⁴¹ Koff S. Z. & Koff S. P. 2000, 47.

⁴² Ginsborg 1996, 19–20. ja Furlong 1996, 62, 65.

⁴³ Ginsborg 1996, 21.

⁴⁴ Giuliano Amato, s.1938. Pääministerinä 1992–1993.

vuosina ei otettu vakavasti, ja sisämarkkinoihin kiinnitettiin liikaa huomiota kansainvälisten markkinoiden kustannuksella.⁴⁵

Taluskriisin mediassa näkyvimpiä tapauksia oli torinolaisen Fiat-autotehtaan vakavat talousvaikeudet joukkoirtisanomisineen. Fiat oli ollut koko Italian teollisuuden symboli, ja nyt se oli kärsinyt pahoin 1990-luvun taitteen yleiseurooppalaisesta laskusuhdanteesta. Torinolainen teollisuus ja talouselämä olivat ylipäätään kokeneet kovia korruptiotutkimusten yhteydessä. *L'Espresso* kutsui Torinoa nimellä ”kuoleva kaupunki” (*”città che muore”*).⁴⁶ Kriisin syvyydestä kertoo se, että tammikuussa 1994 Fiat ilmoitti irtisanovansa 14 000 työntekijää.⁴⁷ Gianni Agnelli ja hänen luotsaamansa Fiat-konsernin vaikutusvalta ulottui 1980-luvun puolivälissä syvälle italialaiseen yhteiskuntaan. Agnellia on kutsuttu Italian kruunaamattomaksi kuninkaaksi hänen vaikutusvaltansa ja elegantin olemuksensa tähden.⁴⁸ Mielenkiintoisen sivujuonteen ja aiheen myöhemmälle tutkimukselle antaisi perehtyminen *Corriere della Sera* lehden pääomistajan Gianni Agnelliin intressien näkökulmasta.

2.2 Tangentopoli-oikeudenkäynnit

Italian poliittinen järjestelmä ajautui vakavaan kriisiin 1990-luvun alussa. Näkyvimmäksi seikaksi nousivat korruption vastaiset tutkimukset. Milanolaisten tuomareiden aloittamaa taistelua julkisen moraalien palauttamiseksi kutsutaan termillä *”mani pulite”*, eli ’puhtaat kädet’. Oikeudenkäynnit olivat alkaneet Milanosta, ja näin koko ilmiö sai nimekseen *”Tangentopoli”* (’Lahjuskaupunki’).⁴⁹ Tutkimukset olivat käynnistyneet jo 1980-luvun lopulla, mutta vasta vuonna 1992 syytteiden nostaminen tuli poliittisesti mahdolliseksi.

⁴⁵ Ginsborg 1996, 21-22.

⁴⁶ Ks. esim. *l'Espresso* 4.2.1994, 72-75. *”Il buio oltre la Fiat”*.

⁴⁷ McCarthy 1995, 154.

⁴⁸ Friedman 1989, 20-20.

⁴⁹ Ks. esim. Nelken 1996, 191-192.

Kylmän sodan päättyminen oli luonut uutta poliittista pelitilaa idän ja lännen välillä tasapainoillessaan Italiaan.⁵⁰ Korruptiotutkimuksia vauhditti varmasti myös se, että vuoden 1992 vaaleissa Psi:n ja Dc:n kannatukset laskivat huomattavasti. Tämä viesti McCarthyn mukaan siitä, että ”urbaani kaupunkilainen keskiluokka” oli saanut tarpeekseen vanhasta vallasta ja oli valmis vaihtamaan sen.⁵¹ Korruptionvastaisten tutkimusten keskeisin hahmo oli milanolainen tuomari Antonio di Pietro⁵². Enzo Biagi⁵³ kuvasi *Corriere della Sera* antamassaan haastattelussa italialaisten mielialoja korruptioskandaalien kourissa:

”Ensimmäinen tasavalta kuolee Milanon tuomioistuimessa... Eräs tuntematon virkamies, Antonio di Pietro nimeltään, aloitti tutkimukset, joiden seurauksia eivät edes tuomarit, uskoakseni, osanneet kuvitella... Pahinta on, että meiltä vietiin toivo. Me emme usko enää viattomuuteen.”
54

Korruptio-oikeudenkäynneissä paljastui keskusjohtoisesti organisoituja laittomia rahoituskytköksiä poliitikkojen ja liikemiesten välillä. Oikeudenkäyntien seurauksena toisen maailmansodan jälkeisen Italian vakiintuneet valtapuolueet menettivät otteensa. Ne olivat kyenneet eristämään muut poliittiset toimijat hallitusvastuusta.⁵⁵ *Tangentopoli*-oikeudenkäyntien sarja alkoi Milanosta Sosialistipuolueen (Psi) keskisarjan jäsenen Mario Chiesan pidättämisellä. Tuolloin tuskin kukaan osasi odottaa, että alkaneet oikeudenkäynnit vetäisivät mukanaan Italian politiikan ”CAF”-voimakolmikon: Psi:n johtajan Bettino Craxin⁵⁶, pitkänlinjan Dc-poliitikon ja moninkertaisen pääministerin Giulio Andreottin⁵⁷ sekä Dc:n silloisen pääsihteerin Arnaldo Forlanin. Milanolaisten tuomareiden laatima huolellinen suunnitelma

⁵⁰ Pasquino P. 2001, 15-16.

⁵¹ McCarthy 1995, 139-141.

⁵² Antonio di Pietrostä tuli milanolaisten tuomarien aloittamien *Tangentopoli*-oikeudenkäyntien symbolihahmo. *Mani pulite* -oikeusprosessit alkoi alkoivat Mario Chiesan (Psi) pidättämisellä 17.2.1992, ja jatkuivat 1024 päivää Di Pietron irtisanoutumiseen 6.12.1994 saakka.

⁵³ Enzo Biagi on arvostettu italialainen journalisti ja historioitsija. Hän kirjoitti useita kolumneja *Corriere della Sera* tutkimusjakson aikana. Hän on toiminut myös Rain tv- uutistuotannossa.

⁵⁴ ”La prima repubblica muore nel tribunale di Milano... Un ignoto magistrato, che si chiama Antonio di Pietro, mette in moto un’inchiesta di cui nemmeno i giudici, credo, immaginavano le conseguenze... La cosa peggiore è che ci hanno tolto la speranza. Noi non crediamo più all’innocenza.” Biagi, Enzo. *Corriere della Sera* 17.1.1994, ”Per questo diluvio non c’è un’arca”.

⁵⁵ Nelken 1996, 191.

⁵⁶ Bettino Craxi, s. 1934. Psi:n monivuotinen pääsihteerin. Pääministerinä vuosina 1983–1987. Bettino Craxi ryvetyi pahasti *Tangentopoli*-oikeudenkäyntien yhteydessä. Silvio Berlusconi oli Craxin hyvä ystävä. Berlusconin imago vaalikampanjan aikana tämä yhteys olikin haitallinen ja siitä reviteltiin runsaasti sekä *Corriere della Sera* että *l’Espresso* sivuilla.

⁵⁷ Giulio Andreotti, s.1919. Pitkän linjan poliitikko: toimi pääministerinä seitsemässä hallituksessa 1970-luvulla. Lisäksi hän oli useita kertoja ministerinä (mm. kahdeksan kertainen ulkoministeri).

käynnisti sarjan oikeudenkäyntejä, jotka levisivät ympäri maata ja paljastivat laajalle levinneen poliittisen rikollisuuden.⁵⁸

Esimerkiksi näistä oikeudenkäynneistä käy tapaus Sergio Cusani. Milanolaisen sijoittajan Cusanin oikeudenkäynnistä muodostui loppuvuodesta 1993 näyttävä mediaspektaakkeli, jota Di Pietro kutsui ”kaikkien oikeudenkäyntien äidiksi”.⁵⁹ *Cusani*-oikeudenkäynnit saivat runsasta huomiota vielä alkuvuodesta 1994 *Corriere della Sera* ja *l’Espresso* sivuilla. Esimerkiksi *Corriere* uutisoi 13.1.1994 Cusanin ja Psi:n välisistä yhteyksistä. Artikkelin mukaan tuomari Di Pietro oli löytänyt todisteet Bettino Craxin henkilökohtaisen sihteerin Mauro Giallombardon ja Sergio Cusanin toimista Psi:n rahoittamiseksi. Giallombardo oli hyödyntänyt kontaktejaan sekä itäiseen että läntiseen Eurooppaan silmälläpitäen Cusanin sijoitustoimintaa betoni- ja rakennustuotannossa. Cusani olisi maksanut luxemburgilaiselle tililleen puoli miljardia liiraa. Tilin todellinen käyttäjä oli Mauro Giallombardo, ja siirretyt rahat käytettiin Psi:n vuoden 1992 vaalikampanjan rahoittamiseen. Lisäksi Cusani olisi maksanut vielä toisen 1,5 miljardin liiran erän, mutta eri tilille.⁶⁰ Kaikkein suurimmat lahjustapaukset liittyivät usein rakennushankkeisiin, kuten teihin, ja ne kytkeytyivät valtion holdingyhtiöihin *ENI*:in ja *IRI*:in.⁶¹

Psi:lle *tangentopoli*-oikeudenkäynnit osoittautuivat kohtalokkaimmiksi, vaikka korruptoitunut hallintokulttuuri olikin rakentunut Dc:n luomalle mallille. Yhtenä syynä tähän oli se, että Psi oli suurin puolue Milanossa, josta korruptiovyöhdin selvittäminen alkoi. Oikeudenkäynnit osoittivat, että lahjusten antamisen verkko ulottui, ei vain poliittiselle huipulle, jota johti Bettino Craxi, vaan kaikille tasoille. Kaupungissa käytännössä kaikki tapahtui Psi:n suostumuksella. Kohtalokasta oli myös se, että puolue oli hylännyt ideologisen pohjan ja keskittynyt vallan tavoitteluun. Craxi henkilökohtaisesti oli huomion keskipisteessä oikeudenkäyntien alusta lähtien. Tilannetta pahensi vielä Psi:n rakentuminen 1980-luvun aikana hänen persoonansa ympärille.⁶²

⁵⁸ Nelken 1996, 192-193.

⁵⁹ Nelken 1996, 192-193.

⁶⁰ *Corriere della Sera* 13.1.1994, ”*Mezzo miliardo al Psi tramite Cusani*”.

⁶¹ Nelken 1996, 193.

⁶² Gundle 1996, 85-89.

Tangentopoli-oikeudenkäyntien merkitystä italialaiselle yhteiskunnalle ei kuitenkaan tule liioitella: sen lisäksi, että ne romahduttivat vanhat valtapuolueet, ne kykenivät paljastamaan ainoastaan jäävuoren huippua lahjonnan monimuotoisesta verkosta. *Tangentopoli*-oikeudenkäyntejä voi pitää yrityksenä kriminalisoida välittäjän rooli politiikassa, tai ainakin pyrkimyksenä kieltää välittäjän palkitseminen. Kaupankäynnissä välittäjillä on aina ollut tärkeä merkitys.⁶³ Lahjusjärjestelmä ei ollut ainoastaan poliittisen ja taloudellisen eliitin asia, vaan se kosketti jollain tapaa miltei kaikkia italialaisia jo pelkästään eräänlaisen palvelusten ja vastapalvelusten kulttuurin näkökulmasta. Tämä klientelisminä tunnettu ilmiö ammentaa juurensa kaukaa historiasta, ja se näytteli keskeistä roolia myös koko kylmän sodan ajan.⁶⁴

Italialaisille luonteenpiirteistä on epäluottamus oikeusjärjestelmään, ja se on yleistä myös asianajajien keskuudessa. Kyse on pohjimmiltaan juridisen järjestelmän, tai pikemminkin tuomareiden, vahvoista yhteyksistä poliittisiin puolueisiin. Osaltaan tämä selittää sitä, miksi Silvio Berlusconi on pystynyt selviytymään erilaisista korruptiosyytöksistä suhteellisen vähällä pitkin 1990-lukua. Hän on kyennyt vetoamaan vasemmiston ja muiden poliittisen vastustajien suorittamaan poliittiseen ajojahtiin. Tuomareiden suora vaikutusvalta byrokratian edustajiin on tunnustettu tosiasia. Sondra ja Stephen Koffin mukaan juridisen järjestelmän politisoitumisella on ollut Italiassa vakavia seurauksia kansalaisoikeuksien sekä koko oikeusjärjestelmän toiminnan kannalta.⁶⁵

Tämä seikka on tärkeä havaita ymmärtääkseen mitä tapahtui maaliskuun 1994 vaaleissa. Italialaisille vihjailut Berlusconiin taloudellisista väärinkäytöksistä ei ollut kovin merkityksellinen seikka, kun vaakakupissa oli maan taloudellinen kriisitila ja suurtyöttömyys.⁶⁶ Berlusconiin kohdistuvien syytösten painoarvoa laski myös se, että hänen poliittisiin vastustajiin kohdistui yhtäläillä korruptioepäilyjä.⁶⁷

⁶³ Nelken 1996, 202.

⁶⁴ McCarthy 1995, 2, 140-141.

⁶⁵ Koff S. Z. & Koff S. P. 2000, 178-181.

⁶⁶ Esim. McCarthy 1995, 139-140.

⁶⁷ Buccini, Goffredo ja Di Feo Gianluca. Corriere della Sera 3.2.1994, "*Gardini pagò un miliardo al Pci*".

2.3 Muutokset puoluekentässä

2.3.1 Vanha puoluejärjestelmä

Kylmän sodan päättyttyä ja korruptio-oikeudenkäyntien myötä Italian poliittinen järjestelmä koki suurimmat muutoksensa sitten toisen maailmansodan. Näkyvimmin muutokset tulivat esille vanhojen hallituspuolueiden hajoamisina ja uusien syntymisinä. Myös vaalilaki uudistettiin huhtikuussa 1993. Näiden tapahtumien summana vuoden 1994 vaaleista alettiin puhua siirtymänä ensimmäisestä tasavallasta toiseen tasavaltaan⁶⁸.

Ideologisessa mielessä italialaisessa yhteiskunnassa kaksi keskeisesti vaikuttavaa tekijää, poliittinen katolilaisuus ja marxilaisuus, esiintyivät poliittisesti järjestäytyneinä kristillisdemokraattisen (Dc) ja kommunistisen (Pci) puolueen hahmoissa. Nämä puolueet olivat kannattajamääriltään suurimmat ja molemmilla oli vaikutusvaltaiset ulkomaiset tukijat. Katolista leiriä tuki Vatikaanin ohella Yhdysvallat. Kommunisteille tuki löytyi idästä – Moskovasta. Italian ja kristillisdemokraattien sitoutuminen Yhdysvaltoihin oli loogista käytännön syistäkin. Sodan jälkeen yhdysvaltalaiset joukot miehittivät Italiaa. Jälleenrakentamisessa Yhdysvalloilla oli tärkeä osa niin taloudellisesti kuin demokraattisen poliittisen järjestelmän luomisessa. *Marshall*-apu ja Alcide de Gasperin hallituksen luotsaama sitoutuminen *Bretton Woods* -instituutioihin vahvistivat Italian kuulumisen läntisten maiden leiriin kylmän sodan alettua.⁶⁹

*Democrazia Cristiana*n yhtäjaksoinen hallituskausi alkoi vuonna 1946 ja jatkui aina vuoteen 1993. Menestyksen takeena Dc:lle olivat edellä mainittujen syiden, kommunismia vastustavan Yhdysvaltojen sekä Vatikaanin ja katolisten piispojen ohella monitahoiset suhteet yhteiskuntaan ja talouselämään. Yritysmailmaan tiiviit yhteydet hoituivat valtion holdingyhtiön *IRI:n* ja valtion energiayhtiön *ENI:n* kautta.⁷⁰ Kristillisdemokraattisissa piireissä oli pitkän hallintokauden tiimoilta vakiintunut käsitys, jonka mukaan Dc oli ”tuomittu hallitsemaan” Italiaa. Furlongin mukaan jopa Pci oli hyväksynyt puolueen ylivallan. *Tangentopoli*-oikeudenkäynnit ja raskas

⁶⁸ Tiivis määritelmä toinen tasavalta -käsitteestä Italian kontekstissa teoksessa: Koff, Sondra Z., Koff, Stephen P. *Italy. From the First to the Second Republic*. 2000, 1-3.

⁶⁹ Giovagnoli 2000, 6–10.

⁷⁰ Furlong 1996, 59-61.

talouden taantuma 1990-luvun alussa murskasivat tämän kuvan. Korruptiovyöhyden paljastumisen lisäksi oikeustoimet järjestäytyneitä rikollisuutta vastaan Sisiliassa toivat päivänvaloon yhteyksiä Dc:n ja mafian⁷¹ välillä.⁷² Alkuvuodesta 1994 puolue jakautui neljään pääosaan: Mino Martinazzolin luotsaamaan *Partito Popolare Italiano* (PPI), Mario Segnin *Partito Segniin*, Pier Ferdinando Casinin ja Clemente Mastellan johtamaan *Centro Cristiano Sociale*en sekä Pierre Carnitin *Partito Cristiano Sociale*en.⁷³

Vuoden 1968 Prahan kevät merkitsi Italian kommunisteille vakavaa uudelleen arviointia suhteestaan Moskovaan. Aiemminkin suhde oli ollut ongelmallinen, mutta viimeistään panssareiden vyöryttyä Prahaan Pci:ssä jouduttiin tekemään kipeitä linjanvetoja. Päämääränä ollut kommunistinen internationalismi vaihtui 1970- ja 1980-luvun taitteessa niin sanottuun eurokommunismiin, jossa huomio keskitettiin kansalliseen, valtion sisäisen hyvinvoinnin kehittämiseen. Enää ei Kremlin kaikkia määräyksiä pidetty soveliaina länsieurooppalaisille kommunistipuolueille. Ajatus proletariaatin diktatuurista myös hylättiin demokratian hyväksi.⁷⁴

Berliinin muurin murtumisella oli suuri merkitys Italian poliittiselle elämälle. Suurin oppositiopuolue Pci menetti painoarvoaan. Vuoden 1992 vaaleja ajatellen kommunismin kukistuminen oli tuonut lisää pelitilaa ja sirpaloittanut äänestyskenttää. Samaan aikaan Italian kasvavat taloudelliset vaikeudet ja poliittinen epävakaus lisääntyivät.⁷⁵ Myös Pci:n maine kärsi *Tangentopoli*-prosesseissa. Puolue oli muutoinkin ajautunut ongelmiin 1980-luvulla.⁷⁶ Uudessa tilanteessa puolueessa reagoitiin puheenjohtaja Achille Occhetto⁷⁷ johdolla muuttamalla ryhmän nimeksi *Partito Democratico della Sinistra* (Pds). Pyrkimyksenä oli häivyttää kommunistisen

⁷¹ Vuoden 1992 maaliskuussa mafia murhasi sisilialaisen europarlamentaarikon Salvatore Liman (Dc). Limaa epäiltiin läheisistä yhteyksistä mafiaan, ja murha tulkittiin varoitukseksi Dc:lle Sisilian virkamiesten toimista. Mafian katsottiin tällä vaativan, että sen nauttimaan juridista suojaa ei heikennetä. Furlong 1996, 62,65.

⁷² Furlong 1996, 62.

⁷³ Furlong 1996, 69.

⁷⁴ Bobbio 1995, 192–193. Ja Koff S. Z. & Koff S. P. 2000, 36.

⁷⁵ Bobbio 1995, 198.

⁷⁶ Hellman 1996, 80–81.

⁷⁷ Achille Occhetto, s. 1936. Pci:n johtaja vuosina 1988–1991, muokkasi puolueesta Vasemmiston Demokraattisen Puolueen (Pds), jota hän johti vuoteen 1994. Occhetto oli vuoden 1994 vaaleissa vasemmistoryhmittymän keulahahmo ja Silvio Berlusconi merkittävin vastustaja.

puolueen imagoa ja esiintyä modernina vasemmistopuolueena.⁷⁸ Vuoden 1994 parlamenttivaaleihin Pds lähti kuitenkin ennakkosuosikkina muiden puolueiden romahdettua. Pds:n oletettu vahvuus perustui siihen, että se ainoana suurena puolueena säilyi organisaatioltaan vahvana ja yhtenäisenä.⁷⁹

Ainoana varteenotettavana poliittisena haasteena Dc:lle oli ensimmäisen tasavallan aikana sosialistipuolue *Partito Socialista Italiano* (Psi). Psi oli hyvin koalitiokykyinen hallitusneuvotteluissa, vaikka sen kannatus ei ylittänyt missään vaiheessa 15 prosenttia. Puolue saavutti kuitenkin merkittävän yhteiskunnallisen aseman Dc:n ”apupuolueena”. Yhdessä Psi:n kanssa Dc kykeni muodostamaan enemmistöhallituksia, mihin se ei yksin olisi pystynyt. Psi sai palkkioksi hallitusyhteistyöstä merkittäviä ministerinsalkkuja.⁸⁰

Puolueen vaikutusvallasta kertoo muun muassa se, että Psi:n puheenjohtaja Bettino Craxi toimi yhtäjaksoisesti pääministerinä vuosina 1983–1987. Puolue piti hallussaan myös tasavallan presidentin virkaa vuosina 1978–1985. Gundlen mukaan merkittävä etu Psi:lle oli sen nuorekas ja dynaaminen imago. Kuten edellisessä luvussa kuvattiin, se kärsi pahasti 1990-luvun alun korruptioskandaaleissa. Puolueen johtajasta Craxista muodostui eräänlainen mädännäisyyden ruumiillistuma. Puolue jakaantui useisiin poliittisiin ryhmittymiin, ja jäljelle jäänyt osa siitä sai vuoden 1994 vaaleissa ainoastaan 2,2 prosenttia äänistä.⁸¹ Vanhaan poliittiseen järjestelmään kuului myös joukko pieniä puolueita, joiden merkitys pienistä ääniosuuksista huolimatta oli hallituksen muodostamisen kannalta tärkeä. Tällaisia puolueita olivat muun muassa *Partito socialdemocratico* (Psdi), *Partito repubblicano* (Pri), *Partito liberale* (Pli) ja *Partito radicale*.⁸²

2.3.2 Uudet poliittiset liikkeet

Suhteellinen vaalitapa oli herättänyt suurta kritiikkiä sodanjälkeisen Italian poliittisessa järjestelmässä. Tätä pidettiin syynä Italian puoluekentän sirpaloitumiseen

⁷⁸ Bull 1996, 159–160.

⁷⁹ McCarthy 1995, 147–150.

⁸⁰ Gundle 1996, 85–87.

⁸¹ Gundle 1996, 85–87.

⁸² Koff S. Z. & Koff S. P. 2000, 37–42.

ja osasyynä valtion hallitsemattomuuteen. Erityisesti edustajainhuoneenvaalissa tällä katsottiin olevan suuri merkitys. Vaalitapa sovellettiin eri tavoin kunnallisissa, edustajainhuoneen ja senaatin vaaleissa. Edustajainhuoneen ja senaatin osalta käytössä oli karkeasti ottaen mukailtu suhteellinen vaalitapa, mutta kunnallisvaaleissa käytäntö vaihteli vaalipiirin koosta riippuen.⁸³

Italian kaksikamarisen kansanedustuslaitoksen edustajainhuoneessa on 630 paikkaa, senaattiin valitaan puolestaan 315 edustajaa. Molempien huoneiden lainsäädännölliset valtaoikeudet ovat kutakuinkin samat. Edustajainhuoneeseen äänestysikä on 18 vuotta, senaattiin 25 vuotta.⁸⁴ Vuoden 1994 vaalien kannalta merkittäväksi seikaksi nousi vaalilain uudistus. Se vaikutti erityisesti muodostuneisiin vaaliliittoihin ja kampanjointiin. Lakia muutettiin kansanäänestyksellä vuoden 1993 huhtikuussa. Uusi vaalitapa oli sekajärjestelmä, joka määritteli parlamentin ja senaatin paikoista kolme neljäsosaa valittavaksi enemmistövaalilla ja neljäsosan vanhalla suhteellisella vaalitivalla.⁸⁵

Vaalilain muutoksen taustalla oli pyrkimys vakauttaa hallitustyöskentelyä ja välttää toistuvia enneaikaisia vaaleja. Enemmistövaalia varten maa jaettiin edustajainhuoneen osalta 75 prosentin osoittamalla tavalla 475 vaalipiiriin, joista kustakin yksinkertaisesti eniten ääniä saanut ehdokas tuli valituksi. Enemmistövaalitavan katsottiin suosivan suuria puolueita ja liittoumia pienten tappioksi.⁸⁶ Vaalitapa edesauttoi myös vaaliliittojen polarisaatioita blokkeihin oikeiston ja vasemmiston ympärille.⁸⁷ Vuosi 1994 merkitsi puoluejärjestelmän ja vaalilain muutoksen näkökulmasta siirtymistä Italian ensimmäisestä tasavallasta toiseen tasavaltaan. Maaliskuun 1994 parlamenttivaaleissa uusina ja toiselle tasavallalle tyypillisinä merkittävinä poliittisina voimina esiintyivät *Lega Nord*, *Alleanza Nazionale*, *Forza Italia* sekä jo vanhan puoluejärjestelmän yhteydessä esitelty *Partito Democratico della Sinistra*.⁸⁸

⁸³ Pasquino G. 1996, 139–140.

⁸⁴ Furlong 1994, 128–130.

⁸⁵ Sznajder 1995, 95.

⁸⁶ Koff S. Z. & Koff S. P. 2000, 68-69.

⁸⁷ Pasquino P. 2001, 12.

⁸⁸ Koff S. Z. & Koff S. P. 2000, 1-3.

Pohjois-Italian itsenäiset poliittiset liikkeet muodostivat oman erityisluonteisen piirteensä italialaisessa politiikassa. Voimakkaasti alueiden politiikkaa ajavat *liigat* saivat kannatusta erityisesti Lombardian ja Veneton alueilla. Ensimmäisiä näistä oli Franco Rocchettan vuonna 1979 perustama *Liga Veneta*. Muita liikkeitä olivat muun muassa *Lega Lombarda*, *Piemont Autonomista* ja *Unione Ligure*. Pohjoisen liikkeet tiivistivät yhteistyötään 1980- ja 1990-luvun taitteessa. Helmikuussa 1991 Bergamon sopimuksella pohjoisen liigat yhdistivät voimansa *Lega Nord*-nimen alle. Liikkeen johtoon valittiin *Lega Lombardaa* johtanut Umberto Bossi.⁸⁹

Umberto Bossin luotsaama *Lega Lombarda* ja myöhemmin *Lega Nord* pohjasivat järjestelmänvastaisen liikkeen imagoon. Se onnistui erottumaan perinteisen oikeisto-vasemmisto-asetelman ulkopuolisena voimana. *Legan* poliittinen ohjelma ajoi regionalismia, jossa vauras pohjoinen Italia köyhän etelän elättäjänä nähtiin suurena epäkohtana. Liikkeen miltei rassistiset asenteet Etelä-Italiaa kohtaan pehmenivät tultaessa vuoden 1994 parlamenttivaaleihin. Nyt korostettiin pohjoisitalialaisen asenteen – kovan työnteon ja rehellisyyden tarjoavan kenelle tahansa italialaiselle mahdollisuuden kuulua *Legaan*. Talouspolitiikka ajoi voimakasta verojen leikkaamista, kannatti yksityistämisiä ja aggressiivista markkinataloutta.⁹⁰ Vuosikymmenen alkupuolen kriisivuosien ja Dc:n ja Psi:n romahtamisen myötä *Legan* politiikka maltillistui, ja siitä muotoutui entistä enemmän valtakunnallinen puolue. Vanhat korruptoituneet puolueet saivat syntipukin roolin sen poliittisessa retoriikassa. *Legan* vaaliteemoina olivat puoluevallan ja byrokratian vastustaminen, joiden symbolina oli pääkaupunki Rooma.⁹¹

Perinteisesti Etelä-Italiasta voimansa ammentava *Alleanza Nazionalea* tulisi pikemminkin käsitellä vanhan puoluejärjestelmän yhteydessä, mutta vuoden 1994 vaaleihin muodostuneiden *Polo della Libertà* ja *Polo del Buon Governo*⁹² vaaliliittojen vuoksi on perusteltua ottaa se esiin yhdessä liittolaistensa kanssa. Yhdessä ne muodostivat varsin omaperäisen uutuuden, joka yhdisti Silvio Berlusconiin Forza

⁸⁹ Farrell & Levy 1996, 134-135.

⁹⁰ Farrell & Levy 1996, 132-133.

⁹¹ Ignazzi 1997, 126-129.

⁹² Tässä työssä viitatessani *Polo delle Libertà* -puolueisiin, tekstin sujuvuuden vuoksi sisällytän siihen myös *Alleanza Nazionale*n, ellei toisin mainita.

Italian välityksellä kaksi toisilleen varsin epämieluisia liikettä: *Alleanza Nazionale* ja *Lega Nordin*.⁹³

Uusfasistisena ja radikaalina pidetystä *Movimento Sociale Italiano* -liikkeestä muodostettiin puheenjohtajansa Gianfranco Finin johdolla vuoden 1994 alussa *Alleanza Nazionale*. Puolueen nuori ja kyvykäs johtaja Fini pyrki irtautumaan Msi:n fasistisesta menneisyydestä ja modernisoimaan liikettä. An edusti puolueen johdon mukaan uutta italialaista oikeistoa, jolla ei ollut Mussolinin kanssa mitään yhteistä. Finin sitkeän työn tuloksena *Alleanza Nazionale* kannatus lähti vahvaan kasvuun.⁹⁴

Corriere della Sera 23.1.1994 julkaistussa artikkelissa hämmästeltiin Finin väitteitä, että An:lla ei ollut mitään tekemistä vanhan Msi:n kanssa. An:n listoilla oli esimerkiksi voimakkaista mielipiteistä tunnettu Benito Mussolinin pojantytär Alessandra Mussolini. Fini itse määritteli lehdelle *Alleanza Nazionale* olevan ennen kaikkea vasemmistonvastainen – ”anti Pds -puolue”.⁹⁵ Joukko vanhoja kovanlinjan MSI -konservatiiveja, jotka eivät hyväksyneet fasistisen menneisyyden hylkäämistä, irtautui Finin linjasta perustaen uusfasistisen *Movimento Sociale Italiano Fiamma Tricolore* -liikkeen (MSFT). *Alleanza Nazionale* onnistui laajentamaan suosiotaan myös pohjoiseen. Puoluetta hyödytti varmasti myös se, että Berlusconiin yhä kiihtyvät oikeudelliset vaikeudet tarjosivat Finille mahdollisuuden esiintyä ainoana tahriintumattomana oikeiston edustajana.⁹⁶

Italiassa parlamenttiin valituista kansanedustajista suurin osa oli perinteisesti puolueorganisaatioissa, ammattiyhdistyksissä sekä paikallishallinnossa kannuksensa ansainneita ammattipoliitikkoja.⁹⁷ Korruptiotutkimusten myötä kokemuksen arvostus politiikan hyveenä vaihtui monien äänestäjien silmissä uusien kasvojen odotukseen. Ennen kuin Silvio Berlusconiin päätös astua politiikkaan varmistui, hän oli *Fininvest* yhtiönsä parhaista markkinointiammattilaisista rakentanut ryhmän, joka tuotteisti *Forza Italian* ja Berlusconiin italialaisia houkuttelevaksi. Työn pohjana oli kuukausia

⁹³ Ks. esim. Ignazi 1997, 133.

⁹⁴ Koff S. Z. & Koff S. P. 2000, 47-48.

⁹⁵ Ks. esim. Tucci, Bruno. *Corriere della Sera* 23.1.1994, ”Fini battezza Alleanza Nazionale”.

⁹⁶ Koff S. Z. & Koff S. P. 2000, 47.

⁹⁷ Furlong 1994, 128.

kestänyt markkinatutkimus, jolle mielipidetiedustelut antoivat pohjan. Ne osoittivat, että aika oli kypsä täysin uuden ja uudenlaisen poliittisen liikkeen perustamiseksi.⁹⁸

Berlusconi pyrki vuoden 1993 lopussa toimimaan välittäjänä maltillisten keskustalaisten poliittisten voimien kesken. Sopua vaaliyhteistyöstä Mino Martinazzolin (Ppi), Marco Pannellan (*Partito Radicale*), Umberto Bossin ja Mario Segnin (*Patto Segni*) välille ei syntynyt. Tämä ratkaisi Ignazzin mukaan Berlusconin henkilökohtaisen ehdolle asettumisen.⁹⁹ *Forza Italiaa* ei voi luonnehtia tavalliseksi puolueeksi sen rakenteen vuoksi. Sen organisaatio nojautui karismaattisen johtajan, Silvio Berlusconin, imagon ja määräysvallan varaan. *Forza Italia* muistutti enemmän modernin liikeyrityksen kuin poliittisen puolueen organisaatiota. Liikkeen tukena oli ympäri Italiaa perustettujen kannattajaklubien verkosto, joka hoiti yhteydet paikallistason päättäjiin, värväsi ehdokkaita ja teki vaalityötä. Liikkeen nimi on jalkapallosta tuttu Italian maajoukkueen kannatushuuto ”*Forza Italia*” (’Taistele Italia’¹⁰⁰). *Club Forza Italiat* muistuttivat hieman rakenteeltaan Berlusconin omistaman Ac Milanin kannattajaklubeja. Berlusconin liikkeelle löytyi tukijoita suuresta joukosta varakkaita pienyrittäjiä ja keskiluokan edustajia.¹⁰¹

Vuoden 1994 parlamenttivaalit olivat mielenkiintoinen esimerkki siitä, kuinka Silvio Berlusconi onnistui kytkemään vaaliyhteistyöhön sekä *Lega Nordin* että *Alleanza Nazionale*n. Muodollisesti vaaliliitto näiden kesken oli mahdoton, mutta Berlusconi onnistui rakentamaan kaksiosaisen ”keskusta-oikeistokoalition”, joka kulki etelässä nimellä *Polo del Buon Governo* ja pohjoisessa nimellä *Polo della Libertà*. Etelän koalitioon kuuluivat tärkeimpinä *Forza Italia*, *Alleanza Nazionale* ja *Centro Cristiano Democratico*. Pohjoisessa ryhmittymän puolestaan muodostivat *Forza Italia*, *Lega Nord* ja *Centro Cristiano Democratico*.¹⁰² *Forza Italiaa* sekä *Polo della Libertà* ja *Polo del Buon Governo* -koalitioita käsitellään tarkemmin tuonnempana.

⁹⁸ Koff S. Z. & Koff S. P. 2000, 45-46.

⁹⁹ Ignazzi 1997, 132-133.

¹⁰⁰ Käännös on kirjoittajan vapaa suomennos.

¹⁰¹ McCarthy 1996, 132, 135-138.

¹⁰² Ks. esim. Ignazi 1997, 133. Ja Koff S. Z. & Koff S. P. 2000, 70.

3. Silvio Berlusconi

3.1 Mediaimperiumin rakentaminen

Silvio Berlusconi syntyi keskiluokkaiseen milanolaiseen perheeseen 29.9.1936. Hänen isänsä Luigi oli pankkivirkailijana pienessä luottolaitoksessa *Banca Rasinissa* ja hänen äitinsä Rosa työskenteli sihteerinä Pirellin rengasyhtiössä. Silvio Berlusconi kävi *Sant Ambrogion* lukion Milanossa. Berlusconiilla on jo noihin aikoihin kuvailtu kaupankäynnin olleen verissä. Anekdootti kertoo hänen käyttäneen vain vähän aikaa omiin läksyihinsä, mutta tehneen pientä korvausta vastaa luokkatovereittensa tehtäviä.¹⁰³

Berlusconi valmistui huippuarvosanoin Milanon yliopiston lakitieteellisestä tiedekunnasta. Yliopistoaikaan Berlusconiilla oli myöhemmän *Fininvest*-työkumppaninsa Fedele Confalonierin¹⁰⁴ kanssa musiikkiduo, jonka tiimoilta he esiintyivät muun muassa. tilausristeilyaluksilla. Yliopistosta päästyään Berlusconi hankkiutui töihin Pietro Canalin omistamaan pieneen rakennusfirmaan. Rakennustoiminta sodanjälkeisessä Milanossa oli vilkasta, ja kaupungista kehittyi 1950- ja 1960-luvuilla nopeasti kasvava Italian liiketoiminnan ja teollisuuden keskus. Milanosta muotoutui myös eräänlainen moraalinen pääkaupunki, mutta tämä imago haihtui viimeistään *Tangentopoli*-oikeudenkäyntien yhteydessä.¹⁰⁵

Ensimmäisen merkittävän rakennusprojektinsa Berlusconi sai hoitaakseen vuonna 1960. Kyse oli *Via Alciatin* tuntumaan kaavoitetun alueen rakentamisesta. Hänen ehdotuksensa mukaisesti perustettiin uusi yhtiö vastaamaan urakasta. Uudessa yhtiössä, *Cantieri Riuniti Milanesi*, Berlusconi oli itse mukana 50 prosentin osuudella, ja Canali vastasi toisesta puoliskosta. Projektissa oli tiiviisti mukana myös Luigi Berlusconi ja hänen työpaikkansa *Banca Rasini*, joka lainoitti yhtiön maakaupat. Tämän ensimmäisen menestyksen myötä Berlusconiin katse siirtyi uusiin ja haastavampiin hankkeisiin. Myös uusissa projekteissa olivat usein mukana Pietro

¹⁰³ Lane 2005, 42-43.

¹⁰⁴ Fedele Confalonieri, s.1937. Berlusconiin pitkäaikainen Fininvest-yhtiökumppani. Berlusconiin asetuttua ehdokkaaksi vaaleissa ja erottua yhtiöidensä viroista nimellisesti tammikuun lopulla 1994, Confalonieri nousi Fininvestin pääjohtajaksi. Osakeomistuksistaan Berlusconi ei luopunut.

¹⁰⁵ Lane 2005, 43-46.

Canali ja *Banca Rasini*. Vuoden 1965 maaliskuussa Silvio Berlusconi avioitui Carla Dell'Oglion kanssa. He saivat kaksi lasta: Maria Elviran ja Pier Silvion. Berlusconi erosi vuonna 1985 Carla Dell'Ogliosta, ja avioitui entisen näyttelijättären Veronica Larion kanssa vuonna 1990. He ovat saaneet kolme lasta, Barbaran, Eleonoran ja Luigin.¹⁰⁶

Maineikkain rakennusprojekti Silvio Berlusconille oli Milano 2 -alue. Hanke toi hänelle runsaasti huomiota ja arvostusta. Tunnustuksena tästä hankkeesta hänelle myönnettiin *il Cavaliere* -arvonimi¹⁰⁷. Kyseessä olivat Milanon itäpuolella sijaitsevan Segraten pikkukaupungin lähistöllä olevat kreivi Bonzin maa-alueet, joille Berlusconi suunnitteli suuren puutarhakaupunginosan. Hän, Pietro Canali ja *Banca Rasini* olivat jälleen mukana. Rakennusoikeudet hankkeeseen sai *Edilnord*-yhtiö¹⁰⁸. Berlusconi oli suorittavana osakkaana *Edilnordissa*, rahoituksesta vastasi yksityinen sveitsiläinen yhtiö. Tämän Luganoon rekisteröidyn *Finanzierungsgesellschaft für Residenzenin* omistuspohja oli tuntematon. *Edilnordille* myönnettiin Bonzin maa-alueiden kehittämisoikeudet, ja se osti maat vuonna 1968. *Guardia di Finanza*¹⁰⁹ kiinnostui myös vuoden 1979 lopulla Berlusconista ja hankkeen sveitsiläisistä rahoittajista. Juttuun epäiltiin liittyvän laitonta valuuttakauppaa muun muassa Berlusconin ja hänen isänsä takaamien sekä myöntämien lainojen kautta. Berlusconin epäiltiin myös olevan *Edilnordin* tuottojen hyödynsaaja, mutta kytköstä ei voitu todistaa. Tutkimusta johtanut Massimo Beruti erosi pian virastaan ja pestautui Berlusconin lakimieheksi. Myöhemmin hänet valittiin parlamenttiin *Forza Italian* listalta.¹¹⁰

Berlusconi hankki itselleen asuinpaikaksi ja liikeneuvottelujen pitopaikaksi Milanon läheltä entisen benediktiiniluostarin *Villa San Martino di Arcoren*. *Villa Arcore* sekä Sardiiniassa oleva kesäasunto olivat erityisesti symbolisessa mielessä tärkeitä hankintoja; ne olivat pysyviä näyteikkunoita osoittamassa Berlusconin vaurautta ja

¹⁰⁶ Lane 2005, 44-47, 62.

¹⁰⁷ Arvonimi *Il Cavaliere* tarkoittaa kirjaimellisesti ritaria, se vastaa suomalaista titteliä neuvos.

¹⁰⁸ *Edilnord sas di Silvio Berlusconi e C.* -yhtiö perustettiin vuonna 1962 Milanon lähelle Brugherioon kaavoitetun alueen rakentamiseksi. Hankkeessa olivat osallisina Banca Rasini ja Pietro Canali. Brughero hanke ei osoittautunut kovin tuottoisaksi. Milano 2 hankkeen yhteydessä ”ensimmäinen” *Edilnord* ajettiin alas, ja tilalle perustettiin vuonna 1968 uusi yhtiö: *Edilnord centri residenziali di Lidia Borsani e C.* Lidia Borsani on Berlusconin serkku. Lisätietoja: Ks. Esim. Lane 2005, 45-50 ja http://www.societacivile.it/primopiano/articoli_pp/berlusconi/vita.html

¹⁰⁹ Italian veropoliisi.

¹¹⁰ Lane 2005, 46-47, 49.

vaikutusvaltaa.¹¹¹ Villa Arcore toimi myös vuoden 1994 vaalien alla tärkeänä neuvottelupaikkana. *Corriere della Sera* kirjoitti näistä tapaamisista vuolaasti.¹¹²

Yksityisten tv-kanavien synty Italiassa avasi nopeasti kasvavat markkinat tv-mainosajasta. Tähän kysyntään ei valtiontelevisio *Rai* kyennyt vastaamaan. Käytännössä koko kaupallisen tv-toiminnan kehittäminen jäi näin yksityisten kanavien varaan. Tämä kysynnän kasvu mullisti osaltaan koko italialaisen joukkotiedotuksen kenttää: syntyi uusia tv- ja radiokanavia, uusia sanoma- ja aikakauslehtiä sekä uusia mainostoimistoja. Mainonnan kysynnässä taustalla oli voimakas jakeluliikkeiden ketjuuntuminen ja tämän mukanaan tuoma hintakilpailu.¹¹³

Berlusconi oli havainnut nämä orastavat markkinat ja varustanut rakenteilla olevan Milano 2 -lähiön sisäisellä televisiolla. Pian tv-lähetykset siirtyivät *Telemilano*-nimikkeellä eetteriin. Vuonna 1980 kanava sai nimekseen *Canale5*¹¹⁴. Kanavan palvelukseen palkattiin valovoimaisimpia italialaisia tv-kasvoja, ja se onnistui muun muassa hankkimaan tärkeiden urheilutapahtumien lähetysoikeuksia. Berlusconiin *Canale5:n* lisäksi muotoutui nopeasti myös kaksi muuta suurta italialaista kaupallista kanavaa: *Mondadorin Rete4* ja *Rusconin Italia1*. Nämä kaikki kolme toimivat voimassa olevan lainsäädännön tuolla puolen. Lainsäädännön mukaan yksityiset radio- ja tv-kanavat saivat lähettää ohjelmaa vain paikallisesti. Tätä kierrettiin hankkimalla eri puolilta maata pieniä paikallisia tv-kanavia ja lähettämällä näiden kautta samaa ohjelmaa miltei yhtäaikaisesti.¹¹⁵

Kilpailu merkittävimpien yksityisten tv-kanavien välillä ratkesi Berlusconiin hyväksi. Vuonna 1982 Berlusconi sai hankittua itselleen *Italia1*-kanavan ja kaksi vuotta myöhemmin kustannusyhtiö *Mondadorin Rete4* joutui hänen käsiinsä. Merkittävä apuväline Berlusconiin oli tehokkaasti organisoitu mainostenhankintayhtiö *Publitalia*, jonka kautta kilpailu mainosajasta saatiin mobilisoitua. Berlusconiin poliittiset kontaktit myös auttoivat osaltaan. *Fininvest*-yhtiön kiistaton tukija oli 1980-luvulla Italian sosialistipuolue ja sen johtohahmo Bettino Craxi. Yhtiön ja puolueen

¹¹¹ Lane 2005, 50-53.

¹¹² Da Rold, Gianluigi. *Corriere della Sera* 3.2.1994. ”Bossi-Berlusconi, siamo agli spintoni”.

¹¹³ Mancini 2000, 88-90.

¹¹⁴ Canale5 on nykyisin yksi Italian suurimmista kaupallisista tv-kanavista. Se on edelleen Berlusconiin omistuksessa.

¹¹⁵ Mancini 2000, 91-93.

yhteistyö perustui joukkotiedonvälitykseen. Italialaisista puolueista juuri Psi oli ensimmäisiä, joka ymmärsi kaupallisen tv:n merkityksen poliittisessa kampanjoinnissa. Muutamien virkamiesten toimesta Berlusconiin omistamat tv-kanavat pimennettiin vuonna 1984 paikalliskanavien lähetystoimintaa säätelevän lainsäädännön rikkomisesta. Tässä yhteydessä Craxin ja Berlusconiin henkilökohtainen ystävyys näytteli julkisuudessa suurta roolia, kun Craxi henkilökohtaisella arvovallallaan pelasti Berlusconiin tv-kanavat.¹¹⁶

Berlusconi oli aloittanut sanomalehti *il Giornalen* osakkeiden haalimisen 1970-luvun loppupuolella. Vuonna 1983 lehti päätyi kokonaan Berlusconiin käsiin, kun sen osakkeista 51 prosenttia tuli hänen henkilökohtaiseen omistukseensa ja loput siirtyivät *Fininvestille*. Myöhemmin kustantajan nimeksi muotoutui *Silvio Berlusconi Editore*. Vuonna 1990 voimaan tullut *Legge Mammì* -laki asetti säännöksiä tv- ja lehtiomistuksille, minkä vuoksi Berlusconi joutui myymään *il Giornalen* veljelleen Paololle. Vuotta aiemmin hän oli hankkinut osake-enemmistön Italian suurimman aikakauslehti- ja kirjakustannusyhtiö *Mondadorista*.¹¹⁷

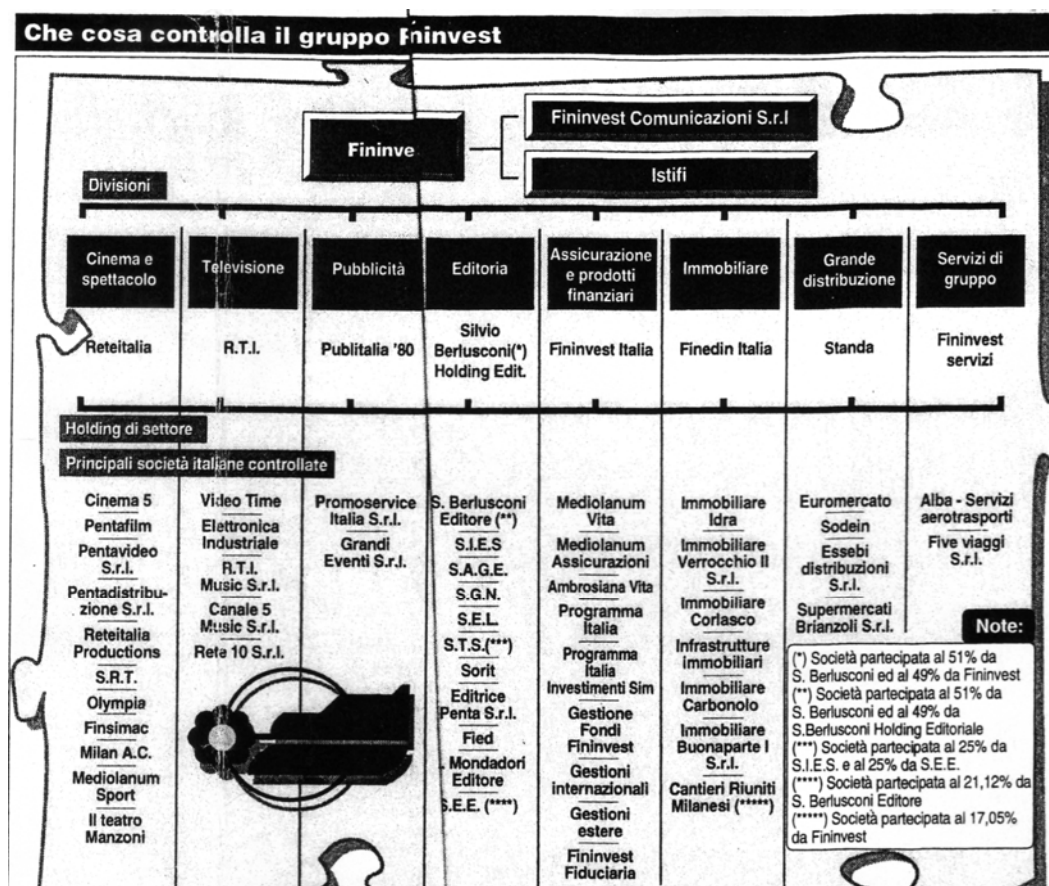
Maaliskuussa ennen vuoden 1994 vaaleja *Corriere della Sera* julkaisi kaavion Berlusconiin omistuksista (Kaavio 1.). Tämä kontrolloi joko suoraan tai *Fininvest*-yhtiönsä kautta kustannusyhtiöitä, joista merkittävin on *O. Mondadori Editore*, ja hänellä oli kaavion mukaan merkittävät omistukset rakennus-, mainos-, sijoitus- ja vakuutusalan yrityksissä. Berlusconiin hallinnassa oli Italian kolme merkittävintä valtakunnallista kaupallista tv-kanavaa (*Canale5*, *Italia 1*, *Rete 4*) sekä ranskalainen *La Cinq*-, espanjalainen *Tele Cinco*- ja saksalainen *Telefünf*-kanava. Kaikkia näitä tv-kanavia kontrolloi Berlusconiin omistama *Mediaset*-holdingyhtiö. Hänen omistuksiinsa oli *Reteitalia* -yhtiön alla listattuna myös teattereita, elokuvateattereita ja jalkapalloseura A.C. Milan. Berlusconi omisti myös suuren jakeluketjun *La Standa*n, johon kuului päivittäistavara- ja supermarketteja.¹¹⁸

¹¹⁶ Mancini 2000, 93–94.

¹¹⁷ Lane 2005, 64–65.

¹¹⁸ *Corriere della Sera* 10.3.1994, “*Che cosa controlla il gruppo Fininvest.*”.

Kaavio 1. *Fininvestin* hallinnoimat yhtiöt

Lähde: Corriere della Sera 10.3.1994, "Che cosa controlla il gruppo Fininvest."

Berlusconiin omistuksista on mahdollista rakentaa kattavaa esitystä, koska hän oli ja on edelleen osallisena monissa erilaisissa yhtiöissä suoraan tai epäsuorasti muun muassa *Fininvestin* kautta. Tämän tutkimuksen puitteissa olen huomionut pääasiassa vain niitä seikkoja Berlusconiin liiketoimista, jotka olivat vuoden 1994 alussa yleisessä tiedossa. Yllämainittu kaavio antaa vain karkean kuvan tärkeimmistä omistuksista. Hänen omistuksensa eri yhtiöissä olivat huomattavan suuret erinäisten järjestelyjen, kuten monimutkaisen ristiinomistuksen ja perheenjäsenten kautta. On mahdollista sanoa edes hänen tarkkaa omistussuuttaan *Gruppo Fininvestissä*. Virallisesti Berlusconi omisti siitä vain 50,82 prosenttia, mutta loppuosa yhtiön osakkeista oli hajautettu pieniin osiin, ja näiden lopullinen omistaja jäi hämärään peittoon. *L'Espresso* todistelut näyttäisivät johtavan herraan itseensä.¹¹⁹ Berlusconiin liiketoimien laillisuutta on tutkittu 1960-luvun lopulta lähtien. Oikeuden eteen hän

¹¹⁹ Fininvestin omistuksesta ks. esim. *L'Espresso* 7.1.1994, 39, "Scusi, chi sono i soci Fininvest".

joutui esimerkiksi Milanossa vuonna 1990, jolloin häntä syytettiin muun muassa tuomareiden lahjonnasta. Julkisuudessa on pitkään vihjailtu Berlusconiin ja hänen yhtiöidensä osallisuudesta rahanpesuun ja tuomareiden lahjontaan sekä yhteyksistä Sisilian mafiaan. Myös maaliskuun 1994 vaalien alla nämä teemat nousivat esiin lehdistössä.¹²⁰

3.2 Berlusconiin julkisuuskuva – ”Hänen Tuottajuutensa”

Silvio Berlusconiin henkilökuva on varsin ristiriitainen. Ulkomaisen median silmin katsottuna se muodostui erityisesti politiikkaan lähtemisen myötä varsin kriittiseksi. Toisaalta Berlusconi oli Italiassa myös erittäin pidetty henkilö, eräänlainen elävä myytti – ”self-made man”, mies, joka oli tehnyt omin käsin suunnattoman omaisuuden ja vastannut italialaisen kaupallisen tv-toiminnan kehittämisestä ja viihteellistämisestä.¹²¹ *Corriere della Sera* julkaisi maaliskuun alussa artikkelin, joka tarkasteli ulkomaisen lehdistön kannanottoja Berlusconiin politiikkaan astumisesta. Esimerkiksi *The Economist* oli kirjoittanut seuraavaa Berlusconiin motiiveista lähteä politiikkaan:¹²²

”Fininvest on tipahtanut rahoitukselliseen kuiluun, jossa sen tuotanto on laskussa ja velat kasvussa... Tarvitseeko italialainen politiikka Berlusconiä, vai päinvastoin?”¹²³

Vaalikampanjoiden käynnistyminen ja Berlusconiin aktivoituminen poliittisella saralla nosti lehdistössä suuren poleemiikin. Kriittisen ja suoran negatiivisen kuvan vastapainoksi Berlusconi itse pyrki rakentamaan pitkäjänteisesti tarinaa menestyneestä, politiikan ulkopuolelta tulevasta liikemiehestä. Kuva esitti italialaista yrittäjää, joka oli omin käsin luonut miltei tyhjästä suunnattoman omaisuuden. Nyt

¹²⁰ Ks. esim. Lane 2005, 65–72. Ja *Corriere della Sera* 19.3.1994, ”Mancino – Berlusconi, veleni mafia”. Lisätietoa Berlusconiä koskevista oikeustoimista ja laittomista kytkennöistä teoksista: Lane, David. *Berlusconi's Shadow. Crime, Justice and the Pursuit of Power*. Clays Ltd, St Ives plc 2005 ja Stille, Alexander: *Citizen Berlusconi*. GGP Media GmbH, Pößneck 2006.

¹²¹ Rinaldi, Claudio. *L'Espresso* 8.1.1994, ”Altro che miracolo”.

¹²² Gorodisky, Daria. *Corriere della Sera* 5.3.1994, ”Berlusconi, come lo leggono gli altri”.

¹²³ ”La Fininvest si è sotterrata in un buco finanziario di prodotti in calo e debiti in crescita”... ”è la politica italiana ad avere bisogno di Berlusconi, o viceversa?”. Gorodisky, Daria. *Corriere della Sera* 5.3.1994, ”Berlusconi, come lo leggono gli altri”.

tämän yrittäjän olisi liattava kätensä politiikassa, koska hän oli ainut, joka pystyisi pelastamaan Italian talouden kurimuksesta ja poliittisesta sekasorrosta. Pahennusta aiheuttikin aivan tammikuun alussa vaalivuonna *Fininvestin* ja Berlusconiin saavutuksia esittelevä mainos, joka pyöri kaikilla valtakunnallisilla *Fininvest*-kanavilla (*Canale5*, *Italia1* ja *Rete4*). Italian valtion televisio *Rai* ei suostunut esittämään tätä ”*Super Spotiksi*” kutsuttua mainosta.¹²⁴

Kuten jo aiemmin on todettu, korruptioskandaalit ja vallitseva taluskriisi olivat romahduttaneet italialaisten uskon poliitikkoihin ja perinteisiin puolueisiin. Tähän saumaan Berlusconi pyrki iskemään politiikan ulkopuolelta tulevana, ”puhtaana” ehdokkaana. Mielipidetiedustelut olivat osoittaneet, että kansa halusi uusia kasvoja parlamenttiin. Tammikuun 25. päivänä *Corriere della Sera* julkaisi mielipidetiedustelun tulokset, joiden mukaan suosituin olisi ollut tuomari Antonio Di Pietro; hänet olisi hyväksynyt politiikkaan yli 90 prosenttia italialaisista. Toisena tiedustelussa oli Silvio Berlusconi hieman alle 60 prosentin kannatuksella ja kolmantena *Alleza Nazionalen* Gianfranco Fini noin 40 prosentin osuudella.¹²⁵

Entinen Psi johtaja Bettino Craxi kuvaili *Corrierelle* antamassaan haastattelussa tilannetta ja osoitti varauksetonta tukea Berlusconiin sekä vakuutti, että tämä oli politiikassa ainoa aidosti uusi toimija – ”*un'uomo nuovo*”¹²⁶. Tangentopoli-oikeudenkäyntien runtelemassa Italiassa Craxin, joka tavallaan oli koko mädännäisyyden symboli, tuki ei ollut mikään kiistattoman myönteinen asia. Berlusconi ja Craxi eivät missään vaiheessa yrittäneet peitellä ystävyystään. Tämä tuskin olisi ollut edes mahdollista sen jälkeen kun Craxi pääministerinä ollessaan oli 1980-luvun alussa pelastanut Berlusconiin tv-toiminnan.¹²⁷

L'Espresso puolestaan oli Bettino Craxin kanssa hyvin eri mieltä siitä, että Berlusconi edustaisi jotain uutta ja ainutkertaista italialaisessa politiikassa. *L'Espressolle*

¹²⁴ Vrt. esim. Parodi, Enrico. *Corriere della Sera* 2.1.1994, ”*Berlusconi, un superspot con i big di Canale 5*”.

¹²⁵ Fuccaro, Lorenzo. *Corriere della Sera* 25.2.1994, ”*E ora scoppia la guerra dei sondaggi*”.

¹²⁶ Caprara, Maurizio. *Corriere della Sera* 19.2.1994, ”*Craxi: Smaschero i falsi rinnovatori*”.

¹²⁷ Vrt. Mancini 2000, 94.

tyypilliseen räväkkään sävyyn lehti otti tammikuun 21. päivän lehdessä kantaa Berlusconiin poliittiseen aluevaltaukseseen.¹²⁸

”Berlusconi on imitaatioiden imitaatio; ja Jumala tietää, että hän ei ole sitä vain tässä filosofisessa merkityksessä. Kuin spektaakkelpolitiikka, puolue, joka identifioituu yhtiöön, joka tuottaa ja myy ainoastaan mielikuvia, ”Forza Italia” on epätodellisuuden maksimi... Ja vaikkei hän sitä haluasikaan, Berlusconi poliitikko kääntää italialaisen kulttuurin ja politiikan kelloa muutamia vuosikymmeniä taaksepäin.”¹²⁹

Samaisesta lehden numerosta löytyi myös osio, jossa yritettiin ymmärtää niitä, jotka kannattivat Berlusconiä. Kolumnissaan ”*Ma a me piace la sua utopia*” Oreste del Buono pohti Berlusconiin markkinoimaa utopiaa. Hän näki Berlusconiin sanoman ehdottoman optimistisena. Del Buono ei sinänsä ottanut kantaa siihen, onko Berlusconiin poliittinen ”seikkailu” hyvä vai huono asia, vaan ainoastaan sanomaan, jota tämä välitti. Berlusconi oli ennen kaikkea utopisti, jonka utopia oli rakennettu huolella – askel askeleelta, pitkän ajan kuluessa. Berlusconiin mielenkiintoista olikin kylmän liikemiehen logiikan ohella juuri se, että hän näytti ainakin itse uskoneensa vahvasti omaan retoriikkaansa. Tämän uskon taustalla oli myös aimo ripaus realismia, jos tarkastelee Berlusconiin aikaansaannoksia. Kolumnissa esimerkkeinä olivat hänen tv-kanavansa sekä jalkapalloseura Ac Milan.¹³⁰

”Berlusconi ei ole koskaan kieltänyt olevansa utopisti. Hän on aina väittänyt, että kaupallisen tv:n tärkein tarkoitus oli parantaa italialaisten elämänlaatua... Utopia ja demagogia usein käyvät käsi kädessä. Berlusconi työskentelee tulevaisuutta, ei tätä hetkeä varten. Hänestä tuli Milanin puheenjohtaja silloin, kun se oli kärsinyt rappiollisia kausia... Mutta hän onnistui muuttamaan jopa aina häviävien milanolaishannattajien moraalin aina voittavien moraaliin, yhtä röyhkeiksi kuin Interin kannattajat olivat olleet aiemmin.”¹³¹

¹²⁸ Vattimo, Gianni. L’Espresso 21.1.1994, ”*Homo Fininvestensis*”.

¹²⁹ ”Berlusconi è imitazione di imitazioni; e Dio sa che lo è non solo in questo senso filosofico. Come politica-spettacolo, partito che si identifica con un’azienda che produce e vende solo immagini, ”Forza Italia” è il massimo dell’irrealismo... Ma anche senza volerlo il Berlusconi politico riporta l’orologio della cultura e della politica italiana indietro di alcuni decenni. Vattimo, Gianni. L’Espresso 21.1.1994, ”*Homo Fininvestensis*”.

¹³⁰ Del Buono, Oreste. L’Espresso 21.1.1994, ”*Ma a ma piace la sua utopia*”.

¹³¹ ”Berlusconi non ha mai negato di essere un’utopista. Ha sempre sostenuto che lo scopo finale della tv commerciale era di migliorare la qualità di vita degli italiani... Utopia e demagogia spesso viaggiano insieme. Berlusconi lavora per il futuro, non per l’immediato. Quando diventò presidente del Milan che veniva da stagioni rovinosi... Ma poi riuscì persino a trasformare il morale dei tifosi milanesi sempre perdenti in quello di tifosi sempre vincenti, arroganti come erano stati prima quelli dell’Inter.” Del Buono, Oreste. L’Espresso 21.1.1994, ”*Ma a ma piace la sua utopia*”.

L'Espresso mukaan Berlusconi edusti amerikkalaista "think positive" -kulttuuria, joka ikään kuin viekoitteli ajattelemaan myönteisesti, "vaaleanpunaisesti". Berlusconi myi luomaansa maailmaa yritystensä mainonnan, sijoitusyhtiöiden, tv-kanavien ja lehtien välityksellä. Hän oli tottunut myymään tuotteitaan suurille joukoille, mikä oli vaatinut sanoman yksinkertaistamista. Lähdettyään politiikkaan "*Berlusconi on pakko yksinkertaistaa yhä enemmän filosofiansa muotoa, voidakseen tehdä siitä selkeän kauppatavaran*". *L'Espresso* ei katsonut hyvällä tämän suuntaista kehitystä politiikassa: "*Nykypäivän politiikassa tarvitaan muutakin kuin pelkkää hyvää tahtoa ja optimismia.*"¹³²

Silvio Berlusconiin menestyksen takaa löytyi myös hänen henkilökohtaisia ominaisuuksiaan: hänen vakuuttava olemuksensa sekä puhetapa, joka kansanomaisuudessaan edusti Augusta Forconin mukaan tavallisen milanolaisen yrittäjän puhetta. Berlusconiin puhetta höystivät varsin omintatakeiset metaforat ja jatkuva erilaisten tarinoiden, vitsien ja letkautusten virta. Berlusconiin sanonnoista on jäänyt runsaasti ilmaisuja elämään jokapäiväiseen poliittiseen journalismiin. Tyypillistä hänen puheilleen oli lisäksi asioiden jatkuva toisto ja yksinkertaistaminen.¹³³ Tämä oli varmasti tervetullutta niille, jotka olivat kyllästyneet italialaisten poliitikkojen hämärään ja vaikeaselkoiseen poliittiseen retoriikkaan.

Silvio Berlusconiin meriiteiksi voidaan edelleen lukea esiintymisvarmuus ja karismaattisuus. Raffaele Simone kuvasi Berlusconiin hymyä kolmiulotteiseksi, joka ikään kuin isällisesti vetosi kansaan. Berlusconiin kotikutoinen, yksinkertaistettu puhunta kätki muutamien lingvistien mukaan kielitaidon puutteita. Tyypillisiä olivat myös hänen asiayhteyksiin sopimattomat kannanottonsa¹³⁴. Berlusconiä ovat ainakin hänen vastustajansa luonnehtineet henkilöksi, joka ei paljoa kiinnittänyt huomiota siihen, miten hän kommunikoi.¹³⁵ Berlusconiille tavanomaista olivat jalkapallomaailmasta tutut metaforat. Poliittisen kampanjoinnin tukena käytettiin

¹³² Codacci-Pisanelli, Angiola. *L'Espresso*, "*Quel bioscione ama la vie en rose*".

¹³³ Forconi 1997, 5–7.

¹³⁴ Berlusconiin toiselta pääministerikaudelta löytyy lukuisia esimerkkejä kömpelöstä kielenkäytöstä. Yksi Suomessa varsin paljon huomiota saanut debatti nousi EU:n elintarvikevirastosta käytyjen neuvottelujen yhteydessä. Berlusconiille tyypillinen letkautus viraston sijoittamiseksi Italian Parmaan, koska Suomessa ei osata tehdä hyvää ruokaa, nostatti tunnekuohun suomalaisessa mediassa. Ks. esim. <http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/arkistot/kotimaa/2005/06/376309>

¹³⁵ Simone 1997, X-XIV.

tehokkaasti Berlusconiin omistaman *Ac Milanin* tarjoamaa patrioottista eetosta. Liikkeen nimi, *Forza Italia*, oli italian jalkapallomaajoukkueen – *azzurrien* – kannustushuuto. Berlusconi käytti myös politiikkaan astumisestaan jalkapallotermiä ”*scendo in campo*”.¹³⁶

Lehdistön tapana Italiassa on käyttää erityisesti poliitikoista, mutta myös muista julkisuuden henkilöistä puhuttaessa erilaisia titteleitä – sekä virallisia että vähemmän virallisia. Silvio Berlusconiasta lehdistön vakiintuneessa kielenkäytössä olivat tärkeimpinä esillä ”*il Cavaliere*” ja ”*Sua Emittenza*” (”Hänen Tuottajuutensa”). ”*Il Cavaliere*” on virallinen arvonimi, joka vastaa Suomessa neuvoksen titteliä¹³⁷. Toinen paljon käytetty nimitys, ”*Sua Emittenza*”, oli puolestaan ironinen väännöstävästä puhutella hallitsijaa, ’Hänen Korkeuttaan’; tällä viitattiin Berlusconiin media-imperiumiin.¹³⁸

Vasemmistolainen lehdistö oli pääosaltaan tuominnut Berlusconiin politiikkaan osallistumisen toivottomaksi yritykseksi, joskin kauhistellut sitä yleisellä tasolla. Kuitenkin esimerkiksi *L’Espresso* julkaisi keskellä vasemmiston voittomahdollisuuksia korostavaa artikkelia pienen, mutta näyttävästi otsikoidun toimituksen huomautuksen Berlusconiin vahvuuksista tulevissa vaaleissa. Kaikesta huolimatta Berlusconi nähtiin älykkäänä ja joustavana pelurina, joka osasi motivoida joukkonsa kamppailuun, mutta ennen kaikkea hänet nähtiin miehenä, joka osasi myydä ajatuksensa. Hänen ”*valheensa sisälsivät riittävästi totuutta voidakseen hypnotisoida kenet hyvänsä*”. Esillä oli myös ajatus siitä, miten kriisiaikoina kansa kaipasi yksinkertaista ratkaisua, ja kuinka Berlusconi tarjosi juuri sitä. Berlusconi pystyi esiintymään uutena, politiikan ulkopuolelta tulevana henkilönä, huolimatta ystävyystään Bettino Craxin kanssa. Lehden mukaan tämä annettaisiin hänelle anteeksi, koska

”yrittäjä käytti hyväkseen poliitikkona, jonka todistaa jo se, että Craxi upposi Berlusconiin jäädessä hyvinvoivana henkiin”.¹³⁹

¹³⁶ Kirjaimellisesti ’laskeudun kentälle’.

¹³⁷ ”*Il Cavaliere*” -arvonimi myönnettiin Berlusconiin Milano 2 rakennushankkeen toteuttamisesta.

¹³⁸ Ks. Esimerkiksi: Latella, Maria. *Corriere della Sera* 9.3.1994, ”*Per Sua Emittenza mattino con le casalinghe e poi, con Fini, tra le principesse*” ja Parodi, Enrico. *Corriere della Sera* 27.1.1994, ”*Sul Cavaliere si spaccano i telegiornali*”.

¹³⁹ Rinaldi, Caludio. *L’Espresso* 21.1.1994, ”*Ma io dico che Berlusconi può farcela*”.

Berlusconin julkinen imago muodostui erittäin ristiriitaiseksi vasta hänen lähdettyään politiikkaan. Yrittäjä Berlusconiin suhtauduttiin suhteellisen positiivisesti, kun taas poliitikko Berlusconi herätti vahvoja kielteisiä tunteita. *L'Espresso*lle antamassaan haastattelussa Berlusconiin kontrolloiman *Il Giornale* -sanomalehden päätoimittajan paikalta eronnut Indro Montanelli kommentoi seuraavasti:¹⁴⁰

“Hänen [Berlusconi] astumisensa politiikkaan on vakava virhe, se on äärimmäisen sekasorron elementti... Ja se on myös loistokas väärä askel: poliitikko Berlusconi tuhoaa yrittäjä Berlusconiin”.¹⁴¹

Italiassa on totuttu vahvoihin teollisuus- ja liikemiehiin, jotka ovat omistaneet myös suuria kustannusyhtiöitä ja osallistuneet julkiseen tiedonvälitykseen. Esimerkiksi vaalivuonna 1994 *Fiat*-konsernin pääjohtaja Gianni Agnelli oli myös *Corriere della Sera*n pääomistaja. Olivettin pääjohtaja Carlo De Benedetti kustansi *l'Espresso* ja *La Repubblica*. Molemmat heistä olivat hyvin vaikutusvaltaisia italialaisessa yhteiskunnassa. Mutta erona on se, että vaikka he olivat tukeneet tiettyjä poliittisia tahoja, he eivät olleet osallistuneet suoraan politiikkaan. Tämä korostui erityisesti De Benedettin kohdalla – hän tuki avoimesti vasemmiston ryhmittymiä kustantamiensa lehtien välityksellä.¹⁴²

3.3 Lehtien suhtautuminen Silvio Berlusconiin poliittiseen aluevaltaukseen

3.3.1 Miksi politiikkaan – yhtiön vai isänmaan puolesta?

”Päätin asettua ehdolle ja paneutua julkisten asioiden hoitoon, koska en halua asua epävapaassa maassa, jota hallitsevat epäkypsät voimat ja ihmiset, jotka ovat kaksiteräisesti sidoksissa poliittisesti ja taloudellisesti konkurssikypsään menneisyyteen... olen välittänyt eronpyyntöni jokaiseen perustamani yhtiön virkaan. Hylkään siis roolini kustantajana ja yrittäjänä, voidakseni asettaa kokemukseni ja kaiken sitoutumiseni sen

¹⁴⁰ Beria di Argentine, Chiara. *L'Espresso* 4.2.1994, ”*Brancaleoni alla disfatta*”

¹⁴¹ ”Il suo ingresso in politica è un grave errore, un'elemento di ulteriore scompiglio in quel campo di Agramante che è il fronte moderato. Ed è anche un glamoroso passo falso: il Berlusconi politico distruggerà il Berlusconi imprenditore”. Beria di Argentine, Chiara. *L'Espresso* 4.2.1994, ”*Brancaleoni alla disfatta*”.

¹⁴² Ks. esim. Panebianco, Angelo. *Corriere della Sera* 27.1.1994, ”*Lo strappo del Cavaliere*” ja Friedman 1989, 20.

taistelun käyttöön, johon uskon ehdottoman vakaasti ja suurimmalla mahdollisella lujudella.”¹⁴³

Näillä sanoilla Silvio Berlusconi ilmoitti 26.1.1994 esitetystä nauhoitetussa tv-lähetyksessä virallisesti asettuvansa ehdokkaaksi.¹⁴⁴ Juhlavassa puheessa hän moitti vanhoja vallanpitäjiä ja varoitti vasemmistosta, joka hänen mukaansa oli imagonmuutoksesta huolimatta vaarallinen: ”*ne teeskentelevät olevansa liberaalidemokraatteja, mutta eivät sitä ole*”. Myös vanha ja tehoton hallinto, puolueitten rahoitus sekä valtion velka olivat suuren kritiikin kohteena.¹⁴⁵ Silvio Berlusconi pyrki esittämään politiikkaan astumisensa pyyteettömänä ja vastentahtoisena ratkaisuna Italian ja italialaisten puolesta. Tammikuun alkupuolella *Corrieren* artikkeleista välittyi Berlusconin draamanomainen empiminen ja uhkailu siitä, lähteäkö kilpaan vai ei. Berlusconin omintakeinen retoriikka oli jo tällöin esillä:

”Toivottavasti minun ei tarvitse juoda tätä katkeraa kalkkia [ja osallistua politiikkaan]”.¹⁴⁶

Corriere della Sera suhtautui Berlusconin poliittisiin pyrkimyksiin varauksellisesti, varsinkin pääkirjoituksissa. Mutta uutisointi, erilaiset kolumnit ja mielipidepalstat saattoivat olla varsin myönteisiä tai monitasoisesti pohdiskelevia. Esimerkiksi tammikuun 26. päivänä lehti julkaisi etusivulla Silvio Berlusconin kirjoituksen, jossa hän perusteli päätöstään asettua ehdokkaaksi. Samaisella sivulla Ernesto Galli della Loggia kirjoitti pääkirjoituksessa seuraavasti:¹⁴⁷

”Tällä hetkellä jo varma Silvio Berlusconin poliittiselle areenalle laskeutuminen, maltillisten värien puolustamiseksi, on vihonviimeinen todiste tämän ryhmittymän täydellisestä sekasorrosta, joka personoituu

¹⁴³ “Ho scelto di scendere in campo[’scendere in campo’ tarkoittaa kirjaimellisesti ’laskeutua kentälle’, tämä oli hyvin tyypillinen jalkapalloon liittyvä kielikuva, joita Berlusconi käytti puheissaan.] e di occuparmi della cosa pubblica perché non voglio vivere in Paese illiberale, governato da forze immature e da uomini legati a doppio filo a un passato politicamente ed economicamente fallimentare.... ho rassegnato oggi stesso le mie dimissioni da ogni carica sociale nel gruppo che ho fondato. Rinuncio dunque al mio ruolo di editore e di imprenditore per mettere la mia esperienza e tutto il mio impegno a disposizione di una battaglia in cui credo con assoluta convinzione e con la più grande fermezza.” Il discorso della ‘discesa in Campo’ 26.1.1994.

¹⁴⁴ Ks. myös Fuccaro, Lorenzo. *Corriere della Sera* 27.1.1994, ”*Berlusconi: il miracolo lo faccio io*”.

¹⁴⁵ Il discorso della ‘discesa in Campo’ 26.1.1994.

¹⁴⁶ ”Spero di non dover bere l’amaro calice”. *Corriere della Sera* 20.1.1994. ”*Berlusconi: centro unito o arrivo io*”. Ks. myös *l’Espresso* 7.1.1994, 35. ”*Berlusconi/ I veri retroscena dell’avventura politica. Per l’Italia e per la ditta.*”

¹⁴⁷ Galli della Loggia, Ernesto. *Corriere della Sera* 26.1.1994. ”*No, Cavaliere*”.

näihin väreihin. Tämä liike ei siten todellakaan palvele niiden ongelmien ratkaisemista, joita se ehdottaa ratkaisevansa, eikä se kykene olemaan mitään uutta. Siispä Silvio Berlusconi kuvittelee olevansa lääkäri: päinvastoin, juuri hän on sairaus, tai ainakin hänen ratkaisunsa edustaa kaikkein ilmeisintä oiretta siitä.”¹⁴⁸

L'Espresso katsoi Berlusconin politiikkaan astumisen motiiveiksi ensisijaisesti henkilökohtaiset intressit ja erityisesti omien liiketoimiensa suojaamisen. Lehti vakuutti, huolimatta Berlusconin ahkerasta kiistämisestä, että *Forza Italiasta* oli muotoutumassa eräänlainen puolueyritys (*"partito-azienda"*). *Fininvestin* johtajat muodostivat kannattajaklubien, *Club Forza Italia*, rungon. Berlusconi pyrki lehden mukaan kääntämään asiat palvelemaan omia tarkoituksiaan. *L'Espresso* piikitteli ironisesti Berlusconia myös hänen pyrkimyksistään vastustaa italialaisten yritysten joutumista ulkomaiseen omistukseen seuraavasti:¹⁴⁹

”mutta ilmeisesti valtiollistamisen ja säännöstelyn vannoutunut vihollinen pelkäsi, että *La Standa*¹⁵⁰ joutuisi kamppailemaan liian vahvojen kilpailijoiden kanssa. Terve annos omavaraisuutta on parempi”.¹⁵¹

Sekä *L'Espresso* että *Corriere della Sera* nostivat hyvin näkyvästi esille kysymyksen Berlusconin yhtiöiden velkaantuneisuudesta. Varsinkin *L'Espresso*n artikkeleissa Berlusconin katsottiin lähteneen politiikkaan juuri turvatakseen liiketoimintansa. *Corriere* oli yleislinjaltaan varovaisempi. Se ei suoraan väittänyt taloudellista aspektia ainoaksi motiiviksi, vaan esitti asian hypoteesina ja tarjosi muun muassa Berlusconille itselleenkin tilaa todistella yhtiöidensä talouden olevan kunnossa.¹⁵² Berlusconi oli 1980- ja 1990-lukujen taitteessa tehnyt suuria yrityskauppoja, ja näin riskipääomaa oli runsaasti. Tuolloin talous oli vaakalaudalla, mutta jälkiviisasteluna

¹⁴⁸ ”La ormai sicura discesa nell'arena politica di Silvio Berlusconi in difesa dei colori moderati è la prova definitiva dello stato di totale marasma che regna nello schieramento che si identifica in quei colori. Dunque quella mossa non servirà affatto a risolvere i problemi che si propone di risolvere, né riuscirà ad essere alcunché di nuovo. Silvio Berlusconi insomma, si illude di essere il medico: viceversa proprio lui è la malattia, o almeno la sua decisione ne rappresenta il sintomo più evidente.” Galli della Loggia, Ernesto. *Corriere della Sera* 26.1.1994. ”*No, Cavaliere*”.

¹⁴⁹ Rinaldi, Claudio. *L'Espresso* 7.1.1994, 35-36. ”*Berlusconi/ I veri retroscena dell'avventura politica. Per l'Italia e per la ditta*”.

¹⁵⁰ *La Standa* oli Berlusconin omistama suuri monialainen kaupallinen jakeluketju.

¹⁵¹ ”Ma evidentemente il nemico giurato dello statalismo, del dirigismo aveva paura che la *Standa*¹⁵¹ fosse chiamata a competere con concorrenti troppo forti. Meglio una sana dose di autarchia”. Rinaldi, Claudio. *L'Espresso* 7.1.1994, 35-36. ”*Berlusconi/ I veri retroscena dell'avventura politica. Per l'Italia e per la ditta*”.

¹⁵² Ks esim. Rinaldi, Claudio. *L'Espresso* 7.1.1994, 35-36. ”*Berlusconi/ I veri retroscena dell'avventura politica. Per l'Italia e per la ditta*.” ja *Corriere della Sera* 6.1.1994. ”Berlusconi: ecco qui il mio ”740””.

voidaan sanoa, että tultaessa vuoden 2001 vaaleihin Berlusconiin yhtiöt olivat priimakunnossa.¹⁵³

Täydellistä kuvaa Berlusconiin poliittisista motiiveista tuskin saa kysymättä sitä häneltä itseltään, jos silloinkaan. Sen tutkimuskirjallisuuden valossa, jota tätä tutkimusta kirjoitettaessa on ollut käytävissä, ja sen mitä tutkittavat lehdet kirjoittivat, voidaan kuitenkin nostaa muutamia seikkoja, jotka ovat olleet keskeisesti vaikuttamassa Berlusconiin politiikkaan lähtemiseen. Ei *Corriere della Sera*, eikä myöskään *l'Espresso* kirjoittelu tyrmännyt sitä seikkaa, että Berlusconiin yhtenä poliittisena kannustimena olisi voinut olla myös aito halu korjata maan poliittista ja taloudellista tilaa. Hän itse kiisti varsinaisesti olevansa kiinnostunut politiikkaan osallistumisesta muutoin kuin nyt käsillä olleen pakon edessä.¹⁵⁴ Tosin *Corriere* kertoi Berlusconiin haaveilleen parlamentista jo 1970-luvulla. Camilla Cederna *Corrieren* palstalla väitti, että Berlusconi oli paljastanut hänen vuonna 1977 tekemässään haastattelussa suureksi tavoitteekseen parlamenttiin pääsemisen.¹⁵⁵

Corriere della Sera nosti esiin ulkomaiseen lehdistökirjoitteluun vedoten sen, että jos Italiaan tulisi vasemmistohallitus, Berlusconiin yritystoimintaa odottaisivat hankalat ajat uusien säännösten muodossa. Tämä saattaisi osoittautua kohtalokkaaksi yritykselle, jonka talous oli muutoinkin vaakalaudalla.¹⁵⁶ Berlusconiin yhtiöt olivat toimineet lainsäädännön rajamailla, erityisesti kun oli kyse tv-toiminnasta. Syy tähän löytyi osin Italian lainsäädännön puutteiden aiheuttamasta harmaasta alueesta, jolla myös monet muut italialaiset yritykset joutuivat toimimaan.¹⁵⁷

Berlusconi selvitti politiikkaan osallistumisensa motiiveja *Corriere della Sera* kirjoittamassaan artikkelissa 26.1.1994. Keskeisimmäksi syyksi hän ilmoitti laajan poliittisen yhteisymmärryksen demokraattien ja liberaalien voimien kesken jääneen syntymättä – vanhoilliset voimat ja ovella kolkuttavat kommunistit estäisivät tärkeiden uudistusten aikaansaamisen. Tämän vuoksi hänen olisi nyt itse otettava tämä tehtävä vastaan. Berlusconi vetosi italialaiseen demokratiaan ja kansalaisten

¹⁵³ Ks. esim. Ginsborg 2003, 10.

¹⁵⁴ *Corriere della Sera* 1.2.1994, ”*Sua Emittenza parla di politica anche al 'processo di Biscardi'*”.

¹⁵⁵ Cederna, Camilla. *Corriere della Sera* 10.2.1994, ”*Quando Silvio mi rivelò nel lontano '77 la sua grande aspirazione: il Parlamento'*”.

¹⁵⁶ *Corriere della Sera* 1.2.1994, ”*Sua Emittenza parla di politica anche al 'processo di Biscardi'*”.

¹⁵⁷ Mancini 2000, 92–94.

oikeusturvaan, puolustaen uutta kansanäänestyksellä hyväksytyä vaalilakia, jota kohtaan kritiikki syveni lehdistössä vaaliliittoumien alkaessa muodostua¹⁵⁸. Berlusconiin mukaan Italia tarvitsi voimakasta poliittista muutosta.¹⁵⁹

”Haluaammeko lopultakin hallituksen ja poliittisen luokan vaihdoksen... Haluaammeko aidon poliittisen haasteen, jossa se joka voittaa, voittaa ja se joka häviää, häviää?... Tähän työhön en ole ryhtynyt siksi, että halusin olla päähenkilö, ja kuka tahansa lienee siitä yhtä mieltä kanssani, saattaessani tätä päätökseen pyydän tilaa ajatuksilleni, en itseäni tai miehiäni varten. Joitakin kuukausia kierrettyäni Italiaa, yrittäjän silmäni on aistinnut voimakkaan poliittisen käänteen välttämättömyyden lähimenneisyyden vaikeuksien jälkeen.”¹⁶⁰

Berlusconiin yllä esitetty kirjoitus oli eräänlainen vastine Angelo Panebiancon¹⁶¹ tammikuun 24. päivän pääkirjoitukseen *Corrieressa*. Panebianco oli kritisoinut kovin sanoin Berlusconiin asettumista ehdolle. Berlusconi aiheuttaisi poliittista hajaannusta ja lisäksi olisi uhka italialaiselle demokratialle. Erityisen huolestuttavana hän näki tv-informaation monopolisoitumisen ja tuomioistuinlaitoksen valjastamisen omiin käyttötarkoituksiinsa sopivaksi.¹⁶²

”Paljon ei loppuen lopuksi tarvita laittaakseen [Silvio Berlusconi] yhden maan, joka ei ole koskaan kokenut aitoa yhteiskunnallisten voimien moninaisuutta, eikä lainkaan oikeata kunnioitusta demokratian sääntöjä kohtaan, taskuunsa.”¹⁶³

Panebiancon kirjoittelu sai varsin toisenlaisen sävyn pari päivää sen jälkeen kun Silvio Berlusconi ilmoitti virallisesti asettuvansa ehdokkaaksi. Berlusconi oli

¹⁵⁸ Ks esim. Mieli, Paolo. *Corriere della Sera* 17.1.1994, ”*Il rispetto degli altri*”.

¹⁵⁹ Berlusconi, Silvio. *Corriere della Sera* 26.1.1994, ”*Berlusconi: perché scendo in campo*”.

¹⁶⁰ ”Vogliamo finalmente un cambio di governo e di classe politica... Vogliamo una sfida politica vera in cui chi vince vince e chi perde perde? ... In quest’opera non sono mosso da protagonismo personale, e chiunque sarà d’accordo con me nel portarla a termine sa che chiedo spazio per le mie idee, non per me o per miei uomini. Da alcuni mesi giro l’Italia con l’occhio dell’imprenditore che sente la necessità di una forte svolta politica, dopo i quai del recente passato”. Berlusconi, Silvio. *Corriere della Sera* 26.1.1994, ”*Berlusconi: perché scendo in campo*”.

¹⁶¹ Angelo Panebianco on italialainen politologi ja kansainvälisten suhteiden professori. Hän toimii vakituksena pääkirjoittajana *Corriere della Sera*ssa.

¹⁶² Panebianco, Angelo. *Corriere della Sera* 24.1.1994, ”*La dura scommessa del 27 marzo. Alternanza e rischio regime*”.

¹⁶³ ”Non ci vuole molto, in fondo, per mettersi nel taschino un Paese che non ha mai conosciuto né un autentico pluralismo dei poteri sociali, né alcun vero rispetto per le regole della democrazia”. Panebianco, Angelo. *Corriere della Sera* 24.1.1994, ”*La dura scommessa del 27 marzo. Alternanza e rischio regime*”.

luvannut politiikkaan täyttä 180-asteen käännöstä verrattuna vanhaan. Ensimmäinen julkinen täyskäännynäinen oli juuri professori Panebianco.¹⁶⁴

”Olin Berlusconiin suoraan politiikkaan osallistumista vastaan... Mutta nyt arpa on heitetty, munakas on paistettu, ja on turha itkeä kaatunutta maitoa.”¹⁶⁵

Berlusconiille yritystoiminnan turvaamisen on täytynyt olla keskeinen vaikutin lähteä politiikkaan. Korruptiotutkimukset olivat vieneet häneltä merkittäviä tukijoita, joista Psi:n Bettino Craxi oli vain yksi. Italialainen yhteiskunta oli rakentunut eräänlaisen patronus–klientti-järjestelmän varaan¹⁶⁶. Vallitsevassa tilanteessa Berlusconiin täytyi ryhtyä itse itsensä ja yrityksensä ”patronukseksi”. Ei tule silti unohtaa sitä, että yrittäjälogiikan mukaan silloin on toimittava, kun uusia mahdollisuuksia avautuu. Ja Berlusconiin tällainen avautui vanhan poliittisen järjestelmän romahdettua. Berlusconiin etuna oli se, että hän itse oli säästynyt *Tangentopoli*-oikeudenkäyntien alettua syytteiltä ja saattoi näin esiintyä lähes ainoana ”puhtaana” ehdokkaana. Vasta kampanjan loppupuolella alkoivat ongelmat kasaantua Berlusconiin kampanjan ylle: ensin Paolo-veljen liiketoimien muodossa ja sitten *Fininvest* yhtiön nokkamiehiin kohdistuen.¹⁶⁷ Poliittikkaan lähtemisen myötä tuli entistä vaikeammaksi saada Silvio Berlusconiä tuomioistuimen eteen, koska nyt hän pystyi vetoamaan poliittiseen ajojahtiin.¹⁶⁸

Syksyn 1993 aikana pidettyjen paikallisvaalien valossa vasemmisto kasvatti suosiotaan. Erityisesti alkuvuodesta 1994 Pds uhkui voitonvarmuutta, ja myös mielipidetiedustelut tukivat tätä olettamusta. Vasemmiston voima piili kyvyssä yhdistää koko vasemman laidan poliittinen kirjo *Polo Progressisti* -liittoumaksi, joka ulottui ääri laidalle aina *Rifondazione Comunistaan* saakka. Tätä taustaa vasten voi hyvin ymmärtää Berlusconiin vahvan kiinnostuksen maaliskuun vaalien tulokseen.

¹⁶⁴ Vrt. Panebianco, Angelo. *Corriere della Sera* 24.1.1994, ”*La dura scommessa del 27 marzo. Alternanza e rischio regime*”. Ja Panebianco, Angelo. *Corriere della Sera* 27.1.1994, ”*Lo strappo del Cavaliere*”. Sekä ks. Berlusconi, Silvio. *Corriere della Sera* 26.1.1994, ”*Berlusconi: perché scendo in campo.*”

¹⁶⁵ ”*ero contrario all'ingresso diretto di Berlusconi... Ormai però il dado è tratto, la frittata è fatta, l'ingresso in politica c'è stato, ed è inutile piangere sul latte versato*”. Panebianco, Angelo. *Corriere della Sera* 27.1.1994, ”*Lo strappo del Cavaliere*”.

¹⁶⁶ Vertaa Koff S. Z. & Koff S. P. 2000, 4–6.

¹⁶⁷ Ks. Buccini, Goffredo ja Di Feo, Gianluca. *Corriere della Sera* 9.2.1994, ”*Cariplo, accuse a Paolo Berlusconi*”. Latella, Maria. *Corriere della Sera* 10.3.1994, ”*Fininvest, chiesti sei arresti*”.

¹⁶⁸ Rinadi, Claudio. *L'Espresso* 4.2.1994, ”*Vai Silvio che arrivi primo*”.

Puoli vuosisataa oppositiossa olleen, Pds-nimen ottaneen entisen kommunistipuolueen (Pci) innostus hallitustyöhön oli suuri. Vasemmisto oli ottanut Berlusconiin silmätikukseen jo varhain, ja se oli systemaattisesti haukkunut tätä kuukausikaupalla, jo ennen kuin Berlusconiin politiikkaan lähtemisestä oli mitään varmaa tietoa.¹⁶⁹ Berlusconiin huoli vaalienjälkeisestä tulevaisuudesta ei näin ollen kenties ollut aivan perusteeton. Lucio Colletti piti *Corriere della Sera*an kirjoittamassaan pääkirjoituksessa vasemmiston taktiikkaa suurena virheenä:

”Pidän kaiken kaikkiaan kuukausia kestänyttä vasaroivaa vasemmiston vaalikampanjaa Silvio Berlusconiä vastaan, josta iskuja ei ole puuttunut, loistokkaana omana maalina. Tämä on helpottanut tehtävässä, joka muuten olisi ollut melko vaikea; esiintyä sen julkisen mielipiteen osan kokoamispisteinä, jolla ei ollut halua äänestää ’progressisteja’.”¹⁷⁰

Mitä Berlusconiin voitto merkitsisi? *L’Espresso* piti tällaista vaihtoehtoa ”kauhuskenaariona”. Mahdollisen vaalivoiton seurauksena Berlusconi nousisi useiden valtioelinten, kuten *Carabinieri*¹⁷¹ ja *Guardia di Finanza*¹⁷², johtoon. Juuri näiden elinten pitäisi valvoa Berlusconiin toimintaa yrittäjänä. Tämän lisäksi hän pystyisi kontrolloimaan kustannustoimintaa ja saisi lähes täydellisen monopoliaseman tv-toimintaan omien *Fininvest*-kanaviensa ja Italian valtiontelevisio *Rai* kanavien kautta.¹⁷³ Vaalivoitto sinetöisi Berlusconiin aseman Italian vaikutusvaltaisimpana miehenä.

3.3.2 *Forza Italia – Forza Fininvest*

Silvio Berlusconiin syksyllä 1993 perustama poliittinen liike *Forza Italia* oli rakenteeltaan täysin uudenlainen verrattuna vanhoihin italialaisiin puolueisiin. Sen

¹⁶⁹ Ks. esimerkiksi pääkirjoitus: Colletti, Lucio. *Corriere della Sera* 15.2.1994, ”*Progressisti in frenata*”.

¹⁷⁰ ”Ritengo tuttavia che la campagna martellante e senza esclusione di colpi, che la sinistra ha condotto da mesi contro Silvio Berlusconi, sia stato un glamoroso autogol, che lo ha agevolato nel compito, altrimenti assai difficile, di apparire come il punto di raccolta di quella parte dell’opinione pubblica che non aveva in animo di votare ”progressista””. Colletti, Lucio. *Corriere della Sera* 15.2.1994, ”*Progressisti in frenata*”.

¹⁷¹ *Carabinieri* on Italian armeijan alainen poliisi. Sen hoitaa sotilaspoliisin, yleisen turvallisuuden ja kansallisen turvallisuuden tehtäviä. Se on sekä osa asevoimia että osa poliisivoimia.

¹⁷² *Guardia di Finanza* on Italian valtiollinen veropoliisi. Sen toimialue ulottuu veroasioiden lisäksi yleisen turvallisuuden ylläpidosta rajavartioston tehtäviin.

¹⁷³ Rinaldi, Claudio. *L’Espresso* 7.1.1994, ”*Berlusconi/ I veri retroscena dell’avventura politica. Per l’Italia e per la ditta.*”

organisaatio imitoi modernin liikeyrityksen hallintoa. *Forza Italian* julkinen imago rakentui Silvio Berlusconin karismaattisen hahmon varaan. Hän oli koko liikkeen sydän ja kiistaton johtaja. *Forza Italian* rahoituksen takana olivat Berlusconin mediaimperiumin suuret resurssit. Valtaosa *Forza Italian* organisaatiosta ja tärkeimmistä ehdokkaista oli Berlusconin palkollisia *Fininvest*-yhtiöstä.¹⁷⁴

Forza Italian paikallistason vaalityöhön erikoistuneena elimenä toimi *Club Forza Italia* -kannattajaklubien verkko. Vuoden 1994 tammikuussa, ennen Berlusconin virallista asettumista ehdolle, klubeja oli perustettu Italiaan yli 4 300, yhteenlasketun jäsenmäärän ollessa n. 200 000. Klubin perustamisen edellytyksenä oli vähintään viisi jäsentä. Suurimpia näistä olivat 1 500 jäsenen *Club Ogiata Roma* ja 1 000 jäseninen *Club Einaudi Napoli*. Klubeja perustettiin myös ulkomaille – tammikuussa sellaisia oli Saksassa, Sveitsissä ja Yhdysvalloissa.¹⁷⁵ Liike kasvoi huimalla nopeudella. Helmikuussa *Club Forza Italioiden* määrä oli ylittänyt 12 000 ja jäsenmäärä oli saavuttanut miljoonan rajapyykin.¹⁷⁶

Corriere della Sera julkaisi 24.1.1994 kaavion, joka esitteli miten Berlusconin yhtiöt osallistuvat *Club Forza Italioiden* rahoitukseen (Kaavio 2.). Kaavion mukaan suurin osa liikkeen tuloista koostui lahjoituksista sekä jäsentuloista. Menopuolella markkinointi haukkasi arviolta puolet, hallinto ja laitteisto kumpikin neljänneksen. *Corrieren* kaavion mukaan tulo- ja menopuolella tase oli 2 000 miljoonaa liiraa. Tutkimuksen kannalta summia, jotka viime kädessä ovat vain arvioita, mielenkiintoisempaa kaaviossa on se, kuinka Berlusconin yhtiöt oli valjastettu vaaliorganisaation käyttöön. Poliittista markkinointia varten perustetun *Diakron*-osakeyhtiön rooli oli tärkeä. Se muun muassa organisoii mielipidetiedusteluja ja puhelinhaastatteluja sekä järjesti *Forza Italian* ehdokkaille kurseja ja testejä. Useat Berlusconin yhtiöt olivat mukana näiden toteuttamisessa.¹⁷⁷

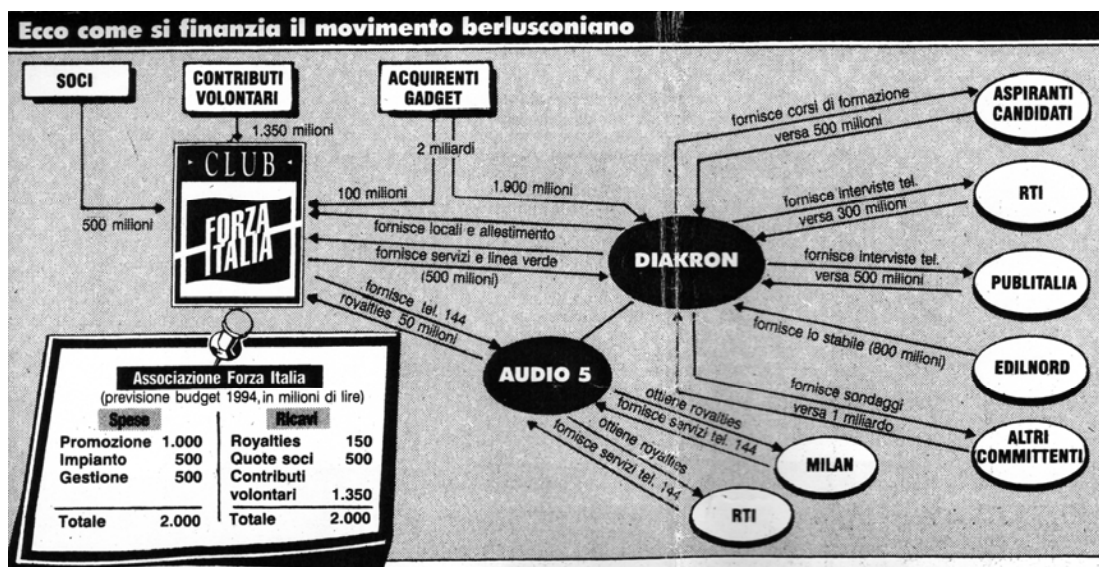
¹⁷⁴ Ignazzi 1997, 132-137.

¹⁷⁵ Fuccaro, Lorenzo. *Corriere della Sera* 27.1.1994, ”Berlusconi: il miracolo lo faccio io”.

¹⁷⁶ McCarthy 1996, 139.

¹⁷⁷ Parodi, Enrico. *Corriere della Sera* 24.1.1994, ”Così il Biscione aiuta Forza Italia”.

Kaavio 2. Club Forza Italioiden rahoitus

Lähde: Parodi, Enrico. Corriere della Sera 24.1.1994, "Così il Biscione aiuta Forza Italia".

Keskeinen rooli vaalityössä oli mainostenhankintayhtiö *Publitalialla*, joka myös rahoitti *Diakronia* puhelinhaastatteluja vastaan. *Diakron* puolestaan rahoitti *Forza Italian* kannattajaklubeja. *Fininvestiin* kuuluva rakennusyhtiö *Edilnord* tarjosi *Diakronille* ilmaiseksi 4 000 neliömetrin toimitilat. *Audio 5* -yhtiö järjesti maksullisia puhelinpalveluja Berlusconiin tv-kanavien visailuohjelmille, mielipidetiedusteluille ja *Ac Milanin* uutispalvelulle.¹⁷⁸ Vaikeammin mitattavissa on se hyöty, jonka Berlusconi ja *Forza Italia* saivat "ilmaiseksi" mediassa *Fininvest*-yhtiön kautta. Berlusconiin kolme valtakunnallista tv-kanavaa, sanoma-¹⁷⁹ ja aikakauslehdet huolehtivat valtaisasta näkyvyydestä.

Publitalian organisaatio käytti kontaktejaan kaupungeissa – sillä oli hyvät suhteet paikallisiin kauppahuoneisiin ja *Rotary Clubeihin*. Näiden kautta järjestyivät kontaktit paikallispoliitikkoihin. *Club Forza Italioiden* tehtävä oli löytää paikallistasolla ilmenevät ongelmat, jotka sitten nostettiin liikkeen johtajien poliittiselle agendalle.¹⁸⁰ *Forza Italian* johtajan olemus ja julkinen kuva ei myöskään ollut yhdentekevä. Silvio Berlusconiin imago rakennettiin tarkasti poliittista taistelua varten. Tätä tarkoitusta varten Berlusconi oli palkannut riveihinsä mainonnan kovia ammattilaisia. Näiden

¹⁷⁸ Parodi, Enrico. Corriere della Sera 24.1.1994, "Così il Biscione aiuta Forza Italia".

¹⁷⁹ Lainpiteissa Berlusconi ei voinut omistaa päivittäin ilmestyviä sanomalehtiä, mutta kuten tapaus Montanelli osoitti, käytännössä Berlusconi kontrolloi täysin ainakin *Il Gioranalea*. Katso seuraava luku.

¹⁸⁰ McCarthy 1996, 138-139.

joukossa oli *Saatchi & Saatchi* -mainostoimiston arvostettu Roberto Lasagna. Hän oli suunnitellut mainoskampanjoita muun muassa *Renaultille*, *Tuborgille* ja *Danonelle*.¹⁸¹

Forza Italian ehdokkaina oli hyvin koulutettua väkeä. Provosoiden *l'Espresso* otsikoi ehdokaslistan koostuvan ”professoreista ja kenraaleista”. Näiden lisäksi joukossa oli tuomareita, lakimiehiä ja ekonomeja. Purevasti lehti vertasi Berlusconiä ehdokasasettelumenetelmää *Serie A* -tason jalkapallojoukkueen kokoamiseen – ”hän on käytännössä kuvitellut politiikan kovaksi jalkapallon mestaruussarjaksi”. Tukena tälle joukkueelle olivat Berlusconiä tv-kanavat, jotka takasivat erilaisten keskusteluohjelmien ja visailujen muodossa runsaasti julkisuutta.¹⁸² Suurimman sosiaalisen ryhmän ehdokkaista muodostivat yrittäjät 15,3 prosentilla, seuraavaksi suurin ryhmä koostui johtajista, joita oli 14,5 prosenttia. Itsenäisiä ammatinharjoittajia ja lääkäreitä oli molempia 13,7 prosenttia, ja lakimiesten osuus oli 12,9 prosenttia. Ainoastaan 12,9 prosenttia ehdokkaista oli työskennellyt valtiosektorilla. Työläiset loistivat poissaololla. Suurin osa ehdokkaista oli värvätty *Fininvestin* organisaatiosta.¹⁸³

Berlusconi käytti vaalityössä tehokkaasti koko mediaimperiumiaan. *L'Espresson* näkökulmasta *Fininvest* edusti kokonaisvaltaista propagandakoneistoa. Silvio Berlusconiä palveluksessa oli erilaisia mielipidevaikuttajia – journalisteja, poliitikkoja ja teollisuusmiehiä. Hänen poliittinen propagandansa oli eriytettyä, erilaiset kohderyhmät ja mediat huomioonottavaa.¹⁸⁴

”Berlusconiä mainosoffensiivin salaisuus piilee juuri tässä välineiden ja viestin kohdentamisessa... Ensimmäistä kertaa yhteen ainoaan projektiin osallistuu kolme [valtakunnallista] tv-kanavaa kaikkina vuorokauden aikoina ja kaikilla tasoilla, julkisiin suhteisiin ja lobbaukseen erikoistunut joukko...”¹⁸⁵

¹⁸¹ Di Rienzo, Renzo. *L'Espresso* 4.2.1994, ”*E nella squadra? Professori e generali*”.

¹⁸² Di Rienzo, Renzo. *L'Espresso* 4.2.1994, ”*E nella squadra? Professori e generali*”.

¹⁸³ McCarthy 1996, 142.

¹⁸⁴ Gallucci, Carlo. *L'Espresso* 4.2.1994, ”*E Ambra dà linea*”.

¹⁸⁵ ”È proprio questa articolazione dei mezzi e messaggi il segreto dell'offensiva pubblicitaria di Berlusconi... Per la prima volta in un solo progetto sono coinvolte tre reti televisive a tutte le ore a tutti i livelli, una formidabile task force di relazioni pubbliche e lobbying...” Gallucci, Carlo. *L'Espresso* 4.2.1994, ”*E Ambra dà linea*”.

Edellä esitetty kohdentaminen on tyypillistä modernille vaalikampanjoinnille. Poliitiikka ja poliittinen kampanjointi ovat 1970-luvulta lähtien muuttuneet yhä speaktaakkelimaisemmiksi, ja samalla on pyritty kehittämään yhä henkilökohtaisempia lähestymistapoja eri kohderyhmille.¹⁸⁶ Berlusconielle airuina toimivat muun muassa tv-kanavat, Italian suurin kustannusyhtiö *O. Mondadori Editore* ja ehkäpä maailman sillä hetkellä tärkein jalkapallojoukkue¹⁸⁷. Berlusconiin tv-kanavat lähettivät myös ohjelmia, jotka antoivat tavallisille kadunmiehille puheenvuoron; näiden kautta pystyttiin levittämään ”tahatonta” myönteistä sanomaa Berlusconiin. ¹⁸⁸ *L'Espresso* tuomitsi *Fininvest* tv-kanavien toiminnan. Maaliskuun 3. päivänä lehti tarttui yhtiön tekemiin kadunvarsahaastatteluihin, joita toimittaja Giorgio Medail taitavasti järjesti. *L'Espresso* esimerkkien mukaan Medail osasi ohjata haastateltavan kysymyksillään moittimaan vasemmistoa ja kehua Berlusconiä.¹⁸⁹

Forza Italian vaalikampanjointia voisi verrata sotapropagandaan. Tähän ajatteluun myös *l'Espresso* ohjasi kutsumalla kampanjointia ”mainossodaksi”.¹⁹⁰ Sotapropagandalle tyypillistä on sanoman äärimmäisyyksiin viety yksinkertaistaminen ja toisto sekä vastustajan demonisointi ja sen ajaman asian banalisointi.¹⁹¹ Berlusconiin toistama sanoma siitä, että Pds on yhä kommunistinen ja vaarallinen yksilöiden vapaudelle ja koko Italian, täytti nämä ehdot.¹⁹² Terävimpänä kärkenä oli talouskriisissä ja joukkotyöttömyydessä rypevälle Italian tehty viekoitteleva lupaus luoda miljoona työpaikkaa, mitä myös *Corriere della Sera* toisti uskollisesti erilaisissa yhteyksissä.¹⁹³

¹⁸⁶ Galleri, Mario. 2003, 7-8.

¹⁸⁷ Ac Milan oli juuri voittanut Italian Serie A:n ja Mestareiden liigan.

¹⁸⁸ Gallucci, Carlo. *L'Espresso* 4.2.1994, ”*E Ambra dà linea*”.

¹⁸⁹ Gallucci, Carlo. *L'Espresso* 4.3.1994, ”*Qui Italia, anzi Arcore*”.

¹⁹⁰ Gallucci, Carlo. *L'Espresso* 4.2.1994, ”*E Ambra dà linea*”.

¹⁹¹ Labanca, Nicola, ”*Storia e Comunicazione dei Conflitti*”. Luento, Sienan yliopisto: 1.4.2003.

¹⁹² Ks. esim. Fuccaro, Lorenzo. *Corriere della Sera* 29.1.1994, ”*Mi batto perché è rinato il Pci*”.

¹⁹³ Da Rold, Gianluigi. *Corriere della Sera* 7.3.1994, ”*Silvio: sono cambiato. E promette ancora posti di lavoro*”. *Corriere della Sera* 24.3.1994, ”*Berlusconi: solo noi daremo lavoro*”.

3.3.3 Alkusoitto vaaleihin – Tapaus Montanelli

Lehdistössä herätti paljon tunteita vuoden 1994 tammikuussa Silvio Berlusconiin ja *il Giornale* -sanomalehden päätoimittajan Indro Montanellin¹⁹⁴ välirikko, ja tämän seurauksena jälkimmäisen eroaminen tehtävästään.¹⁹⁵ Myös molemmat tutkimuksessa käytetyt lehdet uutisoivat tapahtuneesta näyttävästi ja omistivat runsaasti palstatilaa asian ruotimiseen. Montanelli oli Italian arvostetuimpia lehtimiehiä – italialaisen journalismin isäksikin häntä on tituleerattu.¹⁹⁶ Montanelli oli paheksunut Berlusconiin politiikkaan osallistumista ja kirjoitellut siitä myös *il Giornalen* sivuilla. Montanelli kertoi *l'Espresso*lle antamassaan haastattelussa tukeneensa Berlusconiä niin pitkään kuin tämä ei ollut sotkeentunut politiikkaan.¹⁹⁷

”Siispä, niin kauan kun hän ei ollut mukana politiikassa, olin hänen kanssaan, nyt kun hän on ottanut tuon askeleen, olen Silvio Berlusconiin vannoutunut vihollinen”.¹⁹⁸

Tilanteen kärjistyessä *il Giornale* oli Silvio Berlusconiin veljen Paolo Berlusconiin omistuksessa. Vuoden 1990 *Legge Mammì* säänteli italialaisen median omistusta. Se oli kieltänyt omistamasta yhtä aikaa sekä päivittäin ilmestyviä sanomalehtiä että tv-kanavia. Lain nojalla Silvio Berlusconi oli täytynyt luopua kustantamastaan *il Giornalesta*, jonka hän oli sitten vuonna 1992 myynyt veljelleen.¹⁹⁹ Vuoden 1994 vaalien lähestyessä panokset myös julkisen sanan parissa kovenivat. Montanelli, samoin kuin moni muukin *il Giornalen* toimittaja, koki reviiirinsä kapenevan. Tammikuussa tulehtuneen tilanteen vuoksi Silvio Berlusconi otti lehden johdon puhutteluunsa, mikä viimeistään osoitti sen, kuka omistuksen vaihdoksesta huolimatta oli talossa isäntänä.²⁰⁰

¹⁹⁴ Indro Montanelli 1909–2001. Montanelli oli myös suomalaisesta näkökulmasta mielenkiintoinen henkilö. Hän toimi talvisodan aikana Suomessa *Corriere della Sera*n sotakirjeenvaihtajana. ”. Labanca, Nicola, ”*Storia e Comunicazione dei Conflitti*”. Luento, Sienan yliopisto: 1.4.2003.

Kirjeenvaihto on julkaistu nimellä ”*I cento giorni della Finlandia*”, se on myös julkaistu suomeksi – Montanelli, Indro: ”*Sankareiden sota*”. Labanca, Nicola, ”*Storia e Comunicazione dei Conflitti*”. Luento, Sienan yliopisto: 1.4.2003.

¹⁹⁵ Ks. Girompini, Elio. *Corriere della Sera* 10.1.1994, ”*Montanelli: ”La frattura ora è insanabile”*”.

¹⁹⁶ Labanca, Nicola, ”*Storia e Comunicazione dei Conflitti*”. Luento, Sienan yliopisto: 1.4.2003.

¹⁹⁷ Di Argentine, Chiara, Beria. *L'Espresso* 4.2.1994, ”*Brancaleoni alla disfatta*”.

¹⁹⁸ ”Insomma, finché non era entrato in politica ero con lui, oggi che lui ha compiuto questo passo sono un nemico dichiarato di Silvio Berlusconi”. Di Argentine, Chiara, Beria. *L'Espresso* 4.2.1994, ”*Brancaleoni alla disfatta*”.

¹⁹⁹ Muriadi 1998, 247, 266.

²⁰⁰ Muriadi 1998, 279-281. Ks. myös Mancini 2000, 94.

Lehtien sympatiat olivat Montanellin puolella. *L'Espresso* oli avoimen tuomitseva, ja *Corriere della Sera* katsoi asiaa tapansa mukaan moniulotteisemmin.²⁰¹ Tapahtumat saivat lisää tuulta siipien alle *Fininvestin* tv-kanavien kritisointia Montanellin asennetta Berlusconiin poliittisiin ambitioihin. Erityisesti *Rete4*-kanavan uutistoimituksen (Tg4) johtaja ja Berlusconiin vankkumaton tukija Emilio Fede kohdisti jyrkkää kritiikkiä Montanellia kohtaan. Feden mukaan Montanelli tuki Ppi:n Mario Segniä, vaikka tämän olisi pitänyt tukea Berlusconiä jo työetiikkansa vuoksi.²⁰² Berlusconi yritti irtisanoutua Feden kommentteista *Corriere della Sera*lle antamassaan haastattelussa sanoen Feden toimineen ehdottomasti omin päin. Samoin Berlusconi kiisti, että halusi Montanellin eroavan. Berlusconiin mukaan hänen puuttumisensa *il Giornalen* asioihin oli vain yksinkertainen sijoittajan kommentti lehden levikin hiipumisen ehkäisemiseksi. Montanellin linjaa Berlusconi piti liian hienovaraisena, ja hän korosti haluavansa ”taistelusanomalehden”, joka miellyttäisi maltillista luokkaa.²⁰³

Montanellin ahdistuminen Berlusconiin puuttumisesta toimitukselliseen sisältöön saa sinänsä kiintoisaa ulottuvuutta, jos uskoo sen, mitä Labanca korostaa Montanellin menneisyydestä. Toisin kuin muu tutkimuskirjallisuus antaa ymmärtää, Labanca tähdentää, että Montanelli oli Mussolinin valtakaudella tärkeä osa fasisista propagandakoneistoa toimiessaan muun muassa *Corriere della Sera*n palveluksessa sotakirjeenvaihtajana. Myös Murialdi sivuaa Montanellin fasisista menneisyyttä, mutta tuo korostetusti esille kääntymisen fasismin vastustajaksi 40 -luvun alussa. Tämän menneisyyden Montanelli on pyrkinyt kaikin mahdollisin tavoin häivyttämään. Myös sotien jälkeen hän personoitui avoimesti oikeiston kannattajaksi.²⁰⁴

Tapaus Montanelli oli yksi mediassa paljon huomiota saaneista tapahtumista, joka viesti konkreettisesti niistä valmisteluista, joita tarvittiin luotaessa iskukykyistä, poliittista propagandakoneistoa Berlusconiin ja *Forza Italian* tiellä kohti vaalivoittoa.

²⁰¹ Ks. esim. *L'Espresso* 7.1.1994, ”*Il Giornale sarà Indipendente*”. Ja Gorodisky, Daria. *Corriere della Sera* 7.1.1994, ”*Indro vattene, sei contro i Berlusconi*”

²⁰² Gorodisky, Daria. *Corriere della Sera* 7.1.1994, ””*Indro vattene, sei contro i Berlusconi*””.

²⁰³ De Bortoli, Ferruccio. *Corriere della Sera* 9.1.1994, ”*Voglio un Giornale da combattimento*”.

²⁰⁴ Labanca, Nicola, ”*Storia e Comunicazione dei Conflitti*”. Luento, Sienan yliopisto: 1.4.2003. Vertaa esim. Murialdi 1998, 47-48.

Alun perin Berlusconi tuskin olisi halunnut Montanellin eroa, koska he olivat olleet pitkään ystävyksiä.²⁰⁵ Ja tuskin Berlusconi kaipasi juuri vaalien alla sitä voimakasta polemiikkaa ja negatiivista huomiota, jota tapahtumasta syntyi. Tilanne kuitenkin ajautui Montanellin kannanottojen ja Berlusconin pyrkimysten ristiriitojen vuoksi umpikujaan. Tapaus nosti esiin vakavamman ongelman, joka liittyi Berlusconin palveluksessa olevien toimittajien sananvapauteen. Montanellin ero viesti, kuten Murialdi kuvaili, vanhan kokeneen toimittajan ahdistuksesta lehden kustantajan tiukentuvasta puuttumisesta lehden toimitukselliseen sisältöön.²⁰⁶

Välirikon jälkeen Montanelli ryhtyi perustamaan uutta sanomalehteä, *La Vocea*. Ennen kuin lehti alkoi ilmestyä, Montanelli palasi juurilleen ja toimi vierailevana pääkirjoitustoimittajana *Corriere della Serassa*.²⁰⁷ *L'Espresso*lle antamassaan haastattelussa Montanelli kertoi *Corrieren* pääomistajan Gianni Agnelliin ja päätoimittaja Paolo Mielin tarjonneen hänelle jaettua päätoimittajuutta *Corrieressa*. Tästä hän oli kuitenkin kieltäytynyt halutessaan perustaa oman näköisensä lehden.²⁰⁸ *Corriere della Seran* ja *L'Espresso*n reaktiot viestivät yleisestä toimittajien välisestä sympatiasta ja kunnioituksesta Montanellia kohtaan, sekä epäluulosta ja kritiikistä Berlusconin poliittisia pyrkimyksiä kohtaan. Särön tähän linjaan teki tavallaan *Corrieren* monitahoinen pohdinta, joka kaikesta huolimatta antoi eväitä myös toisenlaiseen tulkintaan – vanha ja väsynyt Montanelli jarrutti modernin lehden kehitystä ja laski sen myyntilukuja. Berlusconin oli pakko tehdä tilaa nuorelle ja dynaamiselle toimitustyölle.²⁰⁹

Lehdistön toimintatapojen taustat jäävät yleensä lukijoilta hämärän peittoon. Montanellin ja Berlusconin riitautuminen oli yksi esimerkki siitä, missä lehden toimituspolitiikan ja kustantajan suhde tuotiin lukijan tietoisuuteen. Tämän tyyppiset seikat pysyvät useimmiten taustalla niin kauan kuin osapuolet pääsevät ainakin muodollisesti yhteisymmärrykseen. Tapaus Montanellin analysointi tukee myös sitä klassisen liberalistisen tulkinnan kritiikkiä, joka kiistää yksityisen omistuksen turvaavan julkisen tiedotuksen vapautta ja hallituksen ”vahtikoiran” roolia.

²⁰⁵ Ks. esim. Girompini, Elio. *Corriere della Sera* 9.1.1994, ”*Montanelli: ora basta. non ci sto più*”.

²⁰⁶ Murialdi 1998, 280-281.

²⁰⁷ Ks. esim. Montanelli, Indro. *Corriere della Sera* 25.1.1994, ”*La maggioranza rumorosa*”. Ja Girompini, Elio. *Corriere della Sera* 11.1.1994, ”*Montanelli annuncia: fonderò la Voce*”.

²⁰⁸ Di Argentine, Chiara, Beria. *L'Espresso* 4.2.1994, ”*Brancaleoni alla disfatta*”.

²⁰⁹ Ks. Parodi, Enrico. *Corriere della Sera* 17.1.1994, ”*Feltri? Un Indro più efficace*”.

Tärkeimpänä se nostaa esiin kysymyksen median omistajien toimituspoliittisesta roolista.²¹⁰

4. Vuoden 1994 parlamenttivaalit *Corriere della Sera* ja *l'Espresso* silmin

4.1 Polarisoituvat koalitiot

Kevään 1993 halluskriisin seurauksena uuden hallituksen muodostajaksi ja pääministeriksi oli nimitetty *Banca d'Italia*²¹¹ puheenjohtaja Carlo Azeglio Ciampi. Ciampin hallitus oli tekninen, ja sen tarkoitus oli auttaa Italia pahimman taloudellisen ja poliittisen kriisin yli. Vuoden 1994 tammikuussa käytiin kiivasta poliittista keskustelua tulevien vaalien ajankohdasta ja Ciampin odotetusta eroanomuksesta. Erityisesti suurimmilla puolueilla ja vanhan Dc:n perillisillä ei ollut kiirettä vaalien järjestämiseen. Vielä aivan alkuvuodesta esimerkiksi radikaalipuolueen Marco Pannella ja tuoreen Ppi:n Mario Segni olivat esittäneet jatkoaikaa Ciampin hallitukselle. Debatti kärjistyi hallituksen 11. tammikuuta alkaneeseen luottamuslausekeskusteluun. Massimo D'Alema (Pds) ja *Lega Nordin* Umberto Bossi vaativat kovin sanoin Ciampin hallituksen eroa.²¹²

Ciampin tehtyä eroilmoituksen ja tasavallanpresidentti Oscar Luigi Scalfaron hajotettua edustajainhuoneet, uudistettu vaalilaki määritteli vaalipäiväksi 27. päivän maaliskuuta. Ongelmaksi nousi juutalaisten pääsiäisen osuminen samaiselle päivälle. Tämä nostatti polemiikkivyöryn Italian raivostuneelta juutalaisyhteisöltä.²¹³ *Corriere della Sera* asettui puolustamaan juutalaisten oikeutta uskonnolliseen juhlaansa, ja kritisoi päätöstä vaalipäivästä. *Corrieren* päätoimittaja Paolo Mieli piti uuden vaalilain aiheuttamia ongelmia häpeällisenä koko Italialle. Mieli kritisoi vaalilakia tammikuun 17. päivän pääkirjoituksessa.²¹⁴

²¹⁰ Vertaa myös Curran 2000, 123–127.

²¹¹ Italian valtionpankki.

²¹² Credazzi, Guido. *Corriere della Sera* 12.1.1994. "Ciampi, due giorni per decidere".

²¹³ Ks. esim Stella, Gian Antonio. *Corriere della Sera* 17.1.1994, "Ciampi: "Ho sofferto questa decisione"", ja Conti, Paolo. *Corriere della Sera* 17.1.1994, "Toaff: lo stato ci nega il diritto di voto".

²¹⁴ Mieli, Paolo. *Corriere della Sera* 17.1.1994, "Il rispetto degli altri".

”Kirous, jonka tämä lainsäädäntö on saanut aikaan, on jättänyt myös merkkinsä siihen päivään, jolloin äänestetään: 27. maaliskuuta, juutalainen pääsiäinen, päivä jolloin juutalaisilta on uskonnollisen lain vuoksi kielletty kaikki toiminta, myös vaalilipukkeen laittaminen vaaliurna... On suuri häpeä, että meidän täytyy löytää selityksiä ensin itsellemme, ja sitten sille osalle maailmaa, joka seuraa kiinnostuneena meidän poliittista ja yhteiskunnallista kehitystä, sen vuoksi, että ei voitu äänestää maaliskuun 20. päivä tai 10. huhtikuuta.”²¹⁵

Kovan julkisen paineen alla hallitus taipui soveltamaan lakia siten, että äänestysaikaa jatkettiin maanantaihin 28. maaliskuuta iltakymmeneen saakka. Näin myös juutalaiset pääsivät äänestämään.²¹⁶ Tammikuun alussa tapahtui myös Vatikanin suunnalla. Katolinen kirkko on ollut Italiassa merkittävä poliittinen tekijä vuosisatoja. Nykymaailmassa sen poliittinen valta on kovin kapea entiseen verrattuna. Muistutuksen tämän vahvana mielipidevaikuttajana säilyneen tekijän olemassaolosta järjesti paavi Johannes Paavali II, joka otti kantaa päivän politiikkaan.²¹⁷

Corriere della Sera uutisoi 11.1.1994 paavin kirjoittamasta kirjeestä katolisille piispoille, jossa hän ensimmäistä kertaa kommentoi lähivuosien poliittisia tapahtumia, ja katolisten voimien osallisuutta *Tangentopoli*-ilmiöön. Paavi myönsi ”joidenkin henkilöiden” osallisuuden lainvastaiseen toimintaan sekä peräänkuulutti perinpohjaista sosiaalista ja poliittista uudistumista. Paavin mukaan täytyi kuitenkin muistaa kristillisdemokraattien hyvät teot ja saavutukset. Italia oli noussut sodan jälkeen maailman seitsemän rikkaan valtion joukkoon. *Democrazia Cristiana* oli ollut merkittävä panos demokratian rakentajana, säilyttäjänä sekä totalitaarisuuden vastustajana. Paavi näki vielä kommunismin kukistuttuakin poliittisen yhteistyön maallisten ja katolilaisten kesken äärimmäisen tärkeäksi. Suurimpana uhkana hän näki taloudellisista seikoista johtuvat separatistiset ajatukset, joita Italiassa esiintyi niin pohjoisessa kuin etelässä.²¹⁸

²¹⁵ ”La maledizione che ha afflitto questa magistratura ha lasciato un segno anche nella scelta della data in cui si andrà al voto: il 27 marzo, Pasqua ebraica, giorno in cui agli israeliti è proibita, per legge religiosa, ogni attività, anche il depositare una scheda nell’urna... È con grande imbarazzo che dovremo trovare delle spiegazioni prima per noi stessi poi per quella parte di mondo che guarda con interesse alla nostra evoluzione politica e civile, del perché non si poteva andare a votare il 20 marzo o il 10 aprile” Mieli, Paolo. *Corriere della Sera* 17.1.1994, “*Il rispetto degli altri*”.

²¹⁶ Ks. Mieli, Paolo. *Corriere della Sera* 17.1.1994, “*Il rispetto degli altri*”. Ja Conti, Paolo. *Corriere della Sera* 18.1.1994 “*Tempi supplementari, urne aperte il 28*”.

²¹⁷ Magister, Sandro. *L’Espresso* 21.1.1994, “*Morta una Dc se ne fanno tre*”.

²¹⁸ Luigi Accatoli. *Corriere della Sera* 11.1.1994. “*Il papa: cattolici accettate la sfida*” ja “*La tensione tra Nord e Sud*”.

Paavin välittämä voimakas poliittinen viesti ajoittui varsinaisten vaalikampanjoiden alkua edeltävään aikaan, jossa oli vielä runsaasti poliittista liikkumavaraa: vaaliliitot olivat tässä vaiheessa avoimia. Berlusconin ehdolle asettumisesta ei ollut virallista tietoa, poliittinen keskusta oli vielä hajanainen ja Dc:n jälkeläispuolueet hakivat vaalikumppaneita. Sekä *Corriere della Sera* että *l'Espresso* tulksivat paavin kannanoton tueksi entisille kristillisdemokraattisille voimille, joita parhaiten edusti Mino Martinazzolin *Partito Popolare Italiano*.²¹⁹ Kardinaali Camillo Ruini, paavin läheinen tiedottaja, liputti myös Ppi:n puolesta. Ainoaksi mahdolliseksi liittolaiseksi Ruini nimesi Mario Segnin *Partito Segnin*. Ruini alleviivasi paavin puheesta huolimatta sitä, että kirkko ei ohjaile äänestäjiä, vaan italialaiset valitkoon itse ehdokkaansa. *L'Espresso* suhtautui kriittisesti paaviin poliittiseen ulostuloon. Se piti paavin poliittista viestiä ”katolisten yhtenäisyydestä” kummallisena – kysymysmerkkinä oli lehden näkemyksen mukaan se, oliko enää edes olemassa sellaista poliittista voimaa kuin katolilaisuus, ja jos oli, millaisena se esiintyi.²²⁰

Paavin tammikuinen poliittinen kannanotto ei suinkaan ollut ensimmäinen laatuaan Italiassa valtion ja kirkon erottua. Sodanjälkeinen Italia oli ollut tunnustuksellisesti katolinen valtio. Se oli maallistunut 1960- ja 1970-luvuilla voimakkaasti. Vatikaanin Dc:n ja suhteet olivat myös etääntyneet toisistaan. Vuoden 1984 uudistetun sopimuksen jälkeen kirkon ja valtion ero täydellistyi jättäen kirkolle vähäisemmän, mutta uudelleen virallistetun yhteiskunnallisen roolin. Tämä ei kuitenkaan merkinnyt katolisen kirkon ja Vatikaanin kiinnostuksen hiipumista politiikkaan, pikemminkin päinvastoin. Esimerkiksi vuoden 1985 vaalien edellä paavi Johannes Paavali II aiheutti pahennusta ehdottamalla katolista vaaliliittoa Dc:n ympärille.²²¹ Italian piispallinen konferenssi (*Conferenza Episcopale Italiana*, CEI) toimi aktiivisimpana katolisen kirkon elimenä, jonka kautta myös poliittiset kannanotot kanavoituivat. Katolisen kirkon tavoitteena oli Italian valtiollinen yhtenäisyys. CEI:n markkinoima ajatus oli, että poliittinen aktiivisuus oli osa katolilaisuutta – sen haavekuvissa välkkyi kaikkien katolisten yhteinen puolue.²²²

²¹⁹ Folli, Stefano. *Corriere della Sera*, 11.1.1994. ”*Il più felice di tutti è Martinazzoli*”. Sekä Magister, Sandro. *L'Espresso* 21.1.1994, ”*Morta un Dc se ne fanno tre*”.

²²⁰ Magister, Sandro. *L'Espresso* 21.1.1994, ”*Morta un Dc se ne fanno tre*”.

²²¹ Koff S. Z. & Koff S. P. 2000, 20-23.

²²² Furlong 1996, 63-64.

Tätä taustaa vasten paavin poliittinen esiintyminen vuoden 1994 parlamenttivaalien alla saa uutta perspektiiviä. Dc:n hajoamisen jälkeen Vatikaanin tuki Mino Martinazzolin Ppi:lle ei ollut suuri yllätys, sen ollessa suurin Dc:n jälkeläinen. Merkityksetöntä ei ole sekään, että Ppi:n yhteydet katolisiin kattojärjestöihin olivat vilkkaammat, kuin Dc:llä oli ollut pitkiin aikoihin.²²³ *Corriere della Sera* neutraali ja *l'Espresso* kriittinen suhtautuminen Johannes Paavali II kannanottoon selittyvät lehtien taustoilla ja niiden ajamalla poliittisilla linjoilla. *L'Espresso* oli asettunut tukemaan, perinteitään kunnioittaen, vasemmistoa ja vasemmiston yhteistä rintamaa.²²⁴ *Corriere della Sera* puolestaan näyttäisi tukeneen tässä vaiheessa Dc:n jälkeläisiä, mutta tarjosi kuitenkin eväitä myös uusien voimien tulolle.²²⁵

Vuoden 1994 parlamenttivaalit olivat ensimmäinen koetus edellisvuoden maaliskuussa uudistetulle vaalilaille. Uusi vaalitapa määritteli kolme neljäsosaa senaatin ja parlamentin paikoista valittavaksi yksinkertaisella enemmistövaalilla ja loppuosan vanhalla suhteellisella tavalla. Siirtyminen enemmistövaalitapaan asetti puolueet uuden haasteen eteen – pakotti ne hakemaan vaaliliittolaisia.²²⁶ Vaalilaki oli myös se, joka tarjosi monien mielestä eväät oikeiston ja vasemmiston väliseen polarisaatioon.²²⁷

Mani pulite -tutkimusten ja *tangentopoli*-oikeudenkäyntien raunioittamat Dc ja Psi - puolueet jättivät perinnökseen suuren määrän vapaita ääniä. Erityisesti Dc:n osalta äänien jako muodostui Silvio Berlusconiin näkökulmasta mielenkiintoiseksi. *Forza Italian* poliittinen imago ja puolueohjelma rakennettiin siten, että se saattoi kerätä mahdollisimman suuren osan näistä äänistä.²²⁸ Uusi poliittinen tilanne oli hämmentänyt äänestäjiä. Tämä näkyi mielipidemittauksissa suurena ryhmänä äänestäjiä, jotka eivät olleet päättäneet ketä tai mitä puoluetta äänestää. Tiedustelujen tekijöille hämäävää oli se, kuinka äänestäjät ilmoittivat kantansa. Poliittisen keskustan määrittelemine osoittautui haastavaksi. Vasemmisto määritteli itsensä mieluusti keskusta-vasemmistoksi ja oikeisto puolestaan itsensä keskusta-oikeistoksi. Vanhan Dc:n

²²³ Furlong 1996, 64.

²²⁴ Pansa, Giampaolo. *L'Espresso* 23.1.1994. "*Cipolla Rosa trionferà*".

²²⁵ Vrt. Tremonti, Giulio. *Corriere della Sera*, 4.1.1994. "*Meglio cambiare tutto*".

²²⁶ Sznajder 1995, 95.

²²⁷ Pasquino P. 2001, 12.

²²⁸ Sznajder 1995, 94.

jälkeläiset esiintyivät puolestaan selkeämmin keskustaan sijoittuneina.²²⁹ Tämä oli se motiivi, miksi Silvio Berlusconi pyrki määrittelemään itsensä ”keskustan” tai ”keskusta-oikeiston” edustajaksi.²³⁰

Tammikuun mielipidetiedusteluissa kolmasosa äänestäjistä ilmoitti, ettei kuuluu mihinkään ryhmään perinteisellä oikeisto-keskusta-vasemmisto -määrittelyllä. Niistä, jotka olivat kantansa päättäneet, suurin osa ilmoitti kannattavansa vasemmistoa. Toisaalta, mielipidetiedustelun painoarvoa heikensi se, että Italiassa ei ole ollut toisen maailmansodan jälkeen tapana avoimesti ilmoittaa kannattavansa oikeistoa. Esimerkiksi oikeistolaisen MSI-puolueen²³¹ jäsenistä 30 prosenttia ilmoitti kuuluvansa ”*centro-destraan*” (’keskusta-oikeisto’) eikä ”*destraan*” (’oikeisto’), johon puolue ohjelmansa perusteella kuuluisi. Renato Mannheim katsoi *Corrieressa* julkaistussa kolumnissaan, että tällainen poikkeuksellisen suuri vapaiden äänien määrä ja poliittisen kentän rajojen hämärtyminen hyödytti juuri Berlusconiä kaltaisia uusia toimijoita.²³²

Paavin tavoittelema keskustan ja katolilaisten yhtenäisyys jäi kovin suppeaksi. Vatikaania miellyttävä vaaliyhteistyö Mino Martinazzolinin Ppi:n ja Mario Segnin *Patton* kanssa kuitenkin toteutui *Patto Per l’Italia* liittouman muodossa.²³³ Segniltä ja Martinazzolilta oli odotettu kykyä rakentaa laaja maltillisten värien vaaliliittouma. Erityisesti Mario Segnin katsottiin oleva vanhan Dc:n vallan manttelinperijä. Hänestä kaavailtiin vielä tammikuun alkupuolella *Corriere della Serassa* seuraavaa pääministeriä. Segni oli rajannut Berlusconiä *Forza Italian* ja pienemmät Dc:n - jälkeläispuolueet vaaliliiton ulkopuolelle, koska hänen mukaansa ”ne olivat organisaatioltaan kehittymättömiä”.²³⁴ *L’Espresso* puolestaan tuki Pds:n Achille Occhettoa hallituksen pääksi. Aivan varauksetonta tukea lehti ei kuitenkaan Pds:lle

²²⁹ Mannheim, Renato. *Corriere della Sera*, 12.1.1994. ” *Nella grande riserva del centro vince chi conquista pensionati e casalinghe*”.

²³⁰ Ks. esimerkiksi Parodi, Enrico. *Corriere della Sera* 20.1.1994, ”*Berlusconi: centro unito o arrivo io*”

²³¹ Maaliskuun 1994 vaaleista alkaen MSI on esiintynyt Ginafranco Finin johdolla *Alleanza Nazionale* nimellä. Finin linjasta irtisanoutui uusfasistinen MSI:n siipi, joka otti nimekseen *Movimento Sociale Italiano Fiamma Tricolore*.

²³² Mannheim, Renato. *Corriere della Sera*, 12.1.1994. ” *Nella grande riserva del centro vince chi conquista pensionati e casalinghe*”.

²³³ Magister, Sandro. *L’Espresso* 21.1.1994, ”*Morta un Dc se ne fanno tre*”.

²³⁴ *Corriere della Sera* 24.1.1994, ”*Segni: moderati d’Italia seguitemi*”.

antanut – se katsoi, että vasemmistoliittouma ei saisi muodostua pelkän Pds:n dominoimaksi.²³⁵

Segni epäonnistui pahoin tehtävässään. Jo miltei varma vaaliliitto *Lega Nordin* kanssa ajautui karille ja Segni jäi eristyksiin Martinazzolin kanssa muodostamaansa *Patto per l'Italia* -vaalikoalitioon.²³⁶ Osasyö Mario Segnin epäonnistumiseen varmasti liittyy myös *Villa Arcoren* mustaan hevoseen – Silvio Berlusconiin, joka hämmensi tehokkaasti liittoumaneuvoiteluissa odottamalla maltillisten voimien yhdistymisen ”ihmettä”.²³⁷ Berlusconi oli asettanut julkisuudessa henkilökohtaisen politiikkaan osallistumisensa ehdoksi sen, että keskustan *polo moderato* ei syntyisi, muussa tapauksessa *Forza Italia* kävisi kampanjan ilman hänen suoraa osallistumistaan.²³⁸ Myös Piero Ignazzi tulkitsee Berlusconin tärkeäksi motiiviksi politiikkaan astumiselle juuri sen, ettei maltillinen keskustaoikeistolainen liittouma syntynyt.²³⁹ Tämä voi hyvin olla osa totuutta, sillä Berlusconille vanhan poliittisen eliitin kukistuminen oli merkinnyt poliittisten suojelijoiden häviämistä vallasta ja luonut tarpeen tukea talousvaikeuksien heikentämiä yhtiöitään. Jos maaliskuun parlamenttivaaleihin olisi muodostunut riittävän vahva, voittoon kykenevä, Berlusconille suopea liittouma, se olisi saattanut hillitä suoran poliittisen osallistumisen tarvetta.

Segnin liittouman epäonnistuminen oli oire siitä, mitä tuleman piti. Poliittinen keskusta näivettyi. Havainnollisena esimerkkinä käy *l'Espresson* julkaisema taulukko tammii-helmikuun mielipidemittauksista, joista käy ilmi *Forza Italian* kannatuksen huima nousu tammikuun 10. päivän kuudesta prosentista helmikuun 11. päivän 24 prosenttiin Ppi:n, *Patto Segnin* ja *Lega Nordin* kustannuksella. Pds oli myös menettänyt hieman asemiaan tammikuun 23 prosentista helmikuun 19 prosenttiin. Vasemman laidan puolueiden yhteenlaskettu kannatus oli helmikuussa 35 prosenttia, oikean laidan puolueiden 48 prosenttia ja väliin jääneiden *Patto per l'Italia* puolueiden 17 prosenttia.²⁴⁰

²³⁵ Pansa, Giampaolo. *l'Espresso* 21.1.1994, “Cipolla Rosa trinferà”.

²³⁶ Caprara, Maurizio. *Corriere della Sera* 6.2.1994, “Segni: fermi al centro”.

²³⁷ Fuccaro, Lorenzo. *Corriere della Sera* 25.1.1994, “Berlusconi: il miracolo non c'è ancora”.

²³⁸ Ks. esimerkiksi Parodi, Enrico. *Corriere della Sera* 20.1.1994, “Berlusconi: centro unito o arrivo io”.

²³⁹ Ignazzi 1997, 132-133.

²⁴⁰ Ks. Quaranta, Guido. *l'Espresso* 18.2.1994, “Questa rissosa macchina”.

Polarisoituvista vaaliliitoista tuli tosiasia. Vasemmiston, retorisesti itseään keskustavasemmistolaiseksi kutsuva, ryhmittymä muodostui Pds-vetoisesti *Polo Progressista* nimekkeen alle. Liittouman johtoon nousi Pds:n Achille Occhetto. *Tangentopoli*-oikeudenkäyntien jäljiltä myös vasemmiston rivit olivat sekaisin ja vaaliyhteistyön aikaansaaminen ei ollut lainkaan itsestäänselvyys. *La Rete*²⁴¹ - puolueen puheenjohtaja Leoluca Orlando suhtautui varsin kriittisesti Psi:n mukanaoloon. Orlandon näkemyksen mukaan pelkkä Psi:n logon muuttaminen ei riittänyt tekemään eroa *craxilaiseen* menneisyyteen. Neuvottelujen alkuvaiheessa myös *Alleanza Democratica* ja *Rifondazione Comunista* kieltäytyivät Occhetton tarjoamasta yhteistyöstä.²⁴²

Alkuvaikeuksista huolimatta *Polo Progressista* kokosi yhteen laajan kirjon puolueita maltillisesta keskustavasemmistosta äärivasemmiston *Rifondazione Comunistaan* saakka.²⁴³ Molemmille muodostuville suurille vaaliliitoille, *Polo delle Libertà* ja *Polo Progressista*, oli tyypillistä sisäinen eripura ja epäluulo.²⁴⁴ Se oli ymmärrettävää, kun huomioidaan historian painolasti. Käynnissä olevat *mani pulite* -tutkimukset aiheuttivat epävarmuutta – vielä ei tiedetty, mitä seurauksia näillä olisi ja ketä kaikkia ne vetäisivät mukanaan.

Syytä on myös muistaa, että Vuoden 1994 parlamenttivaalit poikkesivat olennaisesti aiemmista italialaisista vaaleista, jo vaalilainkin puitteissa. Enemmistövaalitapa pakotti puolueita muodostamaan suurempia koalitioita.²⁴⁵ Uudet liittoumat sisälsivät ryhmiä, jotka olivat perinteisesti olleet keskenään poliittisia vastustajia.²⁴⁶ Oman ongelmansa aiheuttivat äänestäjät. Kuinka perustella äänestäjille vaaliyhteistyö, joka aiemmin ei olisi tullut kuuloonkaan? Tämä ongelma välittyi lehtien palstoilta suoranaisena liittolaisten solvauksena. Kenties *Lega Nordin* Umberto Bossi meni tässä kaikkein pisimmälle solvaamalla ahkerasti vuoroin An:n ”fasistista” Gianfranco Finiä ja mediakeisari Silvio Berlusconiä.²⁴⁷

²⁴¹ La Rete (Movimento per la Democrazia – La Rete) oli ex-kristillisdemokraatti Leoluca Oralandon vuonna 1991 perustama puolue. Vuosikymmenen alussa se niitti mainetta anti-mafia -puolueena.

²⁴² De Vito, Francesco. L'Espresso 4.2.1994, "Il mozzaorecchie".

²⁴³ Quaranta, Guido. l'Espresso 18.2.1994, "Questa rissosa macchina" ja

²⁴⁴ Vertaa: Da Rold, Gianluigi. Corriere della Sera 5.2.1994, "Bossi: solo con te Silvio" ja Quaranta, Guido. l'Espresso 18.2.1994, "Questa rissosa macchina".

²⁴⁵ Esim. Pasquino P. 2001, 12.

²⁴⁶ Quaranta, Guido. l'Espresso 18.2.1994, "Questa rissosa macchina".

²⁴⁷ Da Rold, Gianluigi. Corriere della Sera 7.2.1994, "Il samurai Bossi attacca Fini e Occhetto".

Vasemmiston liittouman, ”*progressisti*”, muodosti kahdeksan puoluetta. Veturina toimivan Pds:n lisäksi mukana oli sosialistipuolue Psi, jonka kannatus oli romahtanut korruptioskandaalien myötä. Ryhmään kuuluivat myös keskustavasemmiston *La Rete*, *Alleanza Democratica* ja *Centro Cristiano Sociale*. Edelleen mukana olivat syvenevästi vasemmalle kallistuvat *Verdi*, *Rinascita Socialista* ja *Rifondazione Comunista*. Alkuinnostuksen huumassa Achille Occhetto oli tituleerannut muodostunutta liittoa ”*iloiseksi sotakoneeksi*” (*’gioiosa macchina da guerra’*). Mutta kuten *l’Espresso* kirjoittelu osoitti – todellisuudessa oli syntynyt varsin riitaisa ”sotakone”, jonka itsestään selvä marssi kohti hallitusta ontui pahasti.²⁴⁸

Silvio Berlusconiin masinoiman kaksoiskoalition *Polo delle Libertà* ja *Polo del Buon Governon* synty sai voimansa Mario Segnin ja Mino Martinazzolin *Patto per l’Italia* vaaliliiton epäonnistuttua keräämään laajempaa liittolaispohjaa.²⁴⁹ Berlusconiin suora politiikkaan osallistuminen tuli *l’Espresso* mukaan osalle vasemmistopoliitikoista lopulta yllätyksenä. Vielä suurempi yllätys oli se, että samaan vaaliliittoon osallistuivat myös *Alleanza Nazionale* ja *Lega Nord*.²⁵⁰ Syy yllätykseen ei ollut siinä, ettei asia olisi ollut julkisuudessa tapetilla, kuten *Corriere della Sera* ja *l’Espresso* kirjoittelu osoitti, vaan pikemminkin kyvyttömyydessä ymmärtää, mitä oman liittouman synnytystuskien ulkopuolella tapahtui. Tuudittautuminen vaalivoittoon, ”ainoana riittävän järjestäytyneenä” poliittisena vaihtoehtona, johti vasemmistoleirissä poliittisen kamppailun helmasyntiin – vastustajan aliarviointiin.

Silvio Berlusconiin merkittävänä etuna oli kyky toimia sovittelijana. Berlusconi onnistui tekemään mahdottomasta mahdollisen – luomaan vaaliliiton, johon osallistuivat sekä *Lega Nord* että *Alleanza Nazionale*. Vauraan pohjoisen asialla oleva *Lega Nord* ajoi liberalistisia uudistuksia ja kannatti federalistista hallintomallia, Rooman keskushallinnon kustannuksella. *Alleanza Nazionale* suhtautui keskitettyyn hallintoon myönteisemmin ja vastusti *Legan* federalistisia pyrkimyksiä. Merkittävä osa Etelä-Italian taloudesta oli riippuvainen valtion tuesta. Tämä näkyi myös äänestyskäyttäytymisessä. *Alleanza Nazionale*lla oli vahva kannatus etelässä.

²⁴⁸ Quaranta, Guido. *l’Espresso* 18.2.1994, ”Questa rissosa macchina”.

²⁴⁹ Caprara, Maurizio. *Corriere della Sera* 6.2.1994, ”*Segni: fermi al centro*”.

²⁵⁰ Pansa, Giampaolo. *l’Espresso* 18.2.1994, ”*I Prigionieri del Dio di Arcore*”.

Puolueen uskottiin turvaavan maan eteläosille elintärkeitä valtionavustuksia. Silvio Berlusconiin *Forza Italia* oli puolestaan aidosti koko Italian poliittinen liike, joka keräsi kannatusta aluerajat ylittäen, niin pohjoisesta kuin etelästä.²⁵¹

Välineeksi tasoittamaan poliittisia ristiriitoja ja mahdollistamaan vaaliliitto, luotiin kaksiosainen koalitio, joka totteli pohjoisessa nimeä *Polo delle Libertà* ja etelässä nimeä *Polo del Buon Governo*.²⁵² Tämän järjestelyn avulla Umberto Bossi ja Gianfranco Fini pystyivät esiintymään äänestäjilleen kasvojaan menettämättä, ainakin poliittisen retoriikan tasolla. Berlusconiin *Forza Italia* ja *Centro Cristiano Democratico* toimivat itseään keskusta-oikeistokoalitioksi määrittelevän liiton yhdistävinä tekijöinä.²⁵³ Kuten arvata saattaa, liiton rakentaminen ei sujunut ongelmitta. *Corriere della Sera* kirjoittelu antoi uusista liittolaisista varsin riitaisen kuvan. Liittolaisten välinen sanaharkka leimasi koko vaalitaistelua ollen kiivaimmillaan liiton muodostumisen aikoihin ja maaliskuun puolivälissä. Varsin kuvaava oli Gianfranco Finin viittaus suhteestaan Pds:n Achille Occhettoon ja Legan Umberto Bossiin: ”*Occhetto on vastustaja, Bossi vihollinen*”. Bossi yritti vielä hieman ennen vaaleja tehdä eroa Berlusconiin: ”*emme ole yhtä lihaa Hänen Tuottajuutensa kanssa, olemme jotain aivan muuta*”.²⁵⁴

L'Espresson terävänäköinen analyysi *Polo delle Libertà*n keskinäisistä suhteista piirsi lukijalle kuvan siitä tilanteesta, mikä ajoi kolme varsin erilaista poliittista voimaa yhteen. Voittaakseen massiivisen vasemmistokoalition uudessa enemmistövaalijärjestelmässä, tarvittiin suuri vaaliliitto, joka kykenisi keräämään ääniä koko Italiasta. Silvio Berlusconi oli hankkeen moottori ja tärkein lenkki. Ilman Berlusconiä An ja *Lega* olisivat jääneet keskisuuriksi alueellisiksi ja tekijöiksi, ilman uskottavuutta tehdä valtakunnanlaajuista politiikkaa.²⁵⁵

²⁵¹ Levy 1996,18-19.

²⁵² Sznajder, 1995, 95.

²⁵³ Ignazi 1997, 133. Ja Koff S. Z. & Koff S. P. 2000, 70.

²⁵⁴ Ks. esim. Da Rold, Gianluigi. *Corriere della Sera* 27.1.1994, ”*Bossi, Cavaliere: ”tanto rumore per nulla*”, Merlo, Francesco. *Corriere della Sera* 2.2.1994, ”*Fini: Occhetto è l'avversario, Bossi il nemico*” ja Da Rold, Gianluigi. *Corriere della Sera*, ”*Bossi: mai gruppo col Biscione*”.

²⁵⁵ Pansa, Giampaolo. *L'Espresso* 18.2.1994, ”*I Prigionieri del Dio di Arcore*”.

“Tätä aggressiivisen oikeiston kolminaisuutta ei olisi olemassa, jos Berlusconi ei olisi asettunut ehdolle... *La Lega* ja *Msi*²⁵⁶ ovat Kolminaisuuden tärkeitä osia. Mutta ilman Berlusconiä ne olisivat vain kaksi alueellista puolueblokkia... Berlusconi on kaikkein voimakkain Kolminaisuudessa. Siksi, että vain hän on se, ei Bossi eikä Fini, joka voi tarjoutua esittelemään varteenotettavaa poliittista totuutta.”²⁵⁷

Tammikuun kuluessa vasemmiston Berlusconiin vastaiset äänensävyt olivat tiukentuneet entisestään. Pds:n puheenjohtaja Achille Occhetto luonnehti suhtautumistaan *Forza Italian* johtajaan seuraavasti: “*Berlusconi*ssa ilmenee kaikkein pahin *craxismi*, jossa ei ole edes sitä aatelista elementtiä, joka oli vanhalle sosialistiselle liikkeelle tyypillistä”.²⁵⁸ Occhetton mainitsema *craxismi* viittaa entiseen Psi:n johtajaan Bettino Craxiin. Käsitteeseen yhdistyy muun muassa moraalisesti huono hallinto sekä Psi:n markkinoima liberalistipopulistinen poliittinen näkemys, jota Pds voimakkaasti kritisoi.²⁵⁹ Bettino Craxista oli muodostunut koko mädännäisyyden symboli.²⁶⁰ Occhetton edustaman vasemmiston hyökkäilyt Berlusconiä kohtaan olivat jossain määrin tekopyhiä. Huolimatta siitä, että silloinen Pci (Pds) oli ollut poissa hallitusvastuusta, myös se oli sotkeutunut laittomiin rahoituskuvioihin, ja sen jäseniä oli ollut *Tangentopoli*-oikeudenkäynneissä syytettyjen penkillä.²⁶¹ Tämän seikan *l'Espresso* jätti vähemmälle huomiolle. Se keskittyi markkinoimaan Berlusconiin vaikeuksia oikeuslaitoksen kanssa.

Molempien suurten vaalikoalitioiden syntyessä kävi selväksi, että tulossa oli kiivas ja ruma kamppailu, joka kärjistyi vihamieliseksi niin puolueiden kuin niiden johtajien välillä. Erityisesti *Corriere della Sera* kiinnitti runsaasti huomiota *Polo delle Libertà*:n ja *Polo Progressistin* väliseen ristiriitaisuuteen ja kaksinapaistumiseen, ”bipolarisaatioon”, joka kulminoitui Pds:n Achille Occhetton ja Silvio Berlusconiin välille. Edellä esiteltyä Occhetton näkemystä voi verrata Berlusconiin

²⁵⁶ Huomaa, että kirjoittaja käyttää puolueesta muotoa *Msi*, joka on *Alleanza Nazionale* vanha nimi. Tällä kirjoittaja halunee korostaa liikkeen oikeistolaisuutta ja fasisistisia juuria.

²⁵⁷ ”Questa trinità di destra aggressiva non esisterebbe se Berlusconi non fosse sceso in campo... *La Lega* e *Msi* sono pezzi importanti della Trinità. Ma senza Berlusconi, sarebbero appena due blocchi partitici regionali... Berlusconi è il più forte dentro la Trinità. Perché è lui, e non Bossi e non Fini, che può proporsi di dimostrare una verità politica possibile.” Pansa, Giampaolo. *l'Espresso* 18.2.1994, ”*I Prigionieri del Dio di Arcore*”.

²⁵⁸ ”In Berlusconi c'è il peggio del *craxismo*, senza neppure quell'elemento nobile che era tipico di una vecchia forza socialista”. *Corriere della Sera* 15.1.1994, ”*Caro Martinazzoli, governa con noi*”.

²⁵⁹ Ks. esim. Merlo, Francesco. *Corriere della Sera* 15.1.1994, ”*Caro Martinazzoli, governa con noi*”.

²⁶⁰ Gundle 1996, 85-87.

²⁶¹ Buccini, Goffredo ja Di Feo Gianluca. *Corriere della Sera* 3.2.1994, ”*Gardini pagò un miliardo al Pci*”.

”tunnelmointiin”. Berlusconi saarnasi vuoden 1947 kristillisdemokraattien hengessä kommunismin uhkaa – ”*taistelen, koska Pci on syntynyt uudestaan*”.²⁶²

“Maa on vaarassa joutua rumiin käsiin, niiden ihmisten käsiin, jotka eivät ole muuttuneet lainkaan. Pds:n ja Rifondazioneen yhteen liittämällä on rakennettu uudelleen vanha Pci.”²⁶³

Corrieren tulkinnan mukaan itse asiassa kummallekin liittoumalle vastakkainasettelusta oli etua. Tämä näkyi runsaana ”bi-polarismi” -käsitteen viljelemisenä. Ernesto Galli Della Loggia katsoi pääkirjoituksessaan kummankin osapuolen pyrkivän näin hyötymään poliittisen keskustan kriisistä ja omalta osaltaan syventämään sitä.²⁶⁴ Tämä olikin varsin loogista. Romahtaneiden Dc:n ja Psi:n perinnöksi jättämällä äänillä voitettaisiin seuraavat vaalit. Sen lisäksi, että korostettiin politiikan kaksinapaistumista, molemmat ryhmittymät pyrkivät määrittämään itsensä myös keskustan edustajiksi. Occhetton tavoite oli häivyttää *Rifondazione Comunistaan* kohdistuvia ennakkoluuloja. Berlusconille puolestaan oli tärkeää pehmentää kärkeivistä kommentteista tunnetun Umberto Bossin sekä fasistien perillispuolueen leimaa kantavan *Alleanza Nazionalen* imagoja.

Äänestäjien kannalta vuoden 1994 vaalit olivat sikäli mielenkiintoiset, että aiemmissa parlamenttivaaleissa äänestäjä ei voinut tietää vaaliurnille mennessään, kenestä saattaisi tulla seuraava pääministeri. Uuden vaalilain ja koalitioiden muodostumisen myötä tilanne muuttui. Kuten Stephen ja Sondra Koff ovat esittäneet, uudessa tilanteessa äänestäjät tiesivät, että jos *Polo delle Libertà* voittaisi vaalit, Silvio Berlusconi olisi seuraava pääministeri. Vasemmiston osalta tilanne oli hieman monimutkaisempi. Pds ei voinut vasemmiston sisäisten ristiriitojen vuoksi liputtaa avoimesti Achille Occhettoa pääministeriksi. Onkin luultavaa, että jos *Polo Progressisti* olisi voittanut vaalit, virassa istuva Carlo Azeglio Ciampi olisi saanut jatkaa tehtävässä.²⁶⁵

²⁶² Fuccaro, Lorenzo. *Corriere della Sera* 29.1.1994, ”*Berlusconi: Mi batto perché è rinato il Psi*”.

²⁶³ ”Il Paese, insomma rischia di finire in brutte mani, in mani di gente che non è cambiata per nulla... Con il ricongungimento del Pds a Rifondazione si è ricostruito il vecchio Pci.” Fuccaro, Lorenzo. *Corriere della Sera* 29.1.1994, ”*Berlusconi: Mi batto perché è rinato il Psi*”.

²⁶⁴ Galli Della Loggia, Ernesto. *Corriere della Sera* 20.3.1994. ”*Il nuovo tabù del bipolarismo*”.

²⁶⁵ Koff S. Z. & Koff S. P. 2000, 71.

4.2 Berlusconiin utopia – *Un nuovo miracolo italiano*

“Periaatteet, joihin me uskomme, eivät ole vaikeatajuisia periaatteita. Ne eivät ole monimutkaisia ideologioita; ei, ne ovat kaikkien suurten länsimaisten demokratioiden perimmäisiä arvoja. Me uskomme vapauteen, sen kaikissa muodoissa.”²⁶⁶

(Silvio Berlusconi 6.2.1994)

Silvio Berlusconiin ja *Forza Italian* ensimmäinen virallinen poliittinen tilaisuus pidettiin helmikuun 6. päivänä Roomassa. Tilaisuuden yhteydessä Berlusconi piti myös ensimmäisen julkisen puheensa puolueen johtajana. Suurelle joukolle suunnattu kaunopuheinen esitys julisti vapauden puolesta ja pelotteli hengenvaaralla, joka uhkasi Italiaa ja italialaisia poliittisten vastustajien taholta. Berlusconiin mukaan käsillä oli välttämättömän poliittisen muutoksen hetki.²⁶⁷

”...olemme havainneet muodostuvan hengenvaaran: uuden vaalilain, yhteistyökyvyttömät politikoitsijat – mahdollisuuden, että maamme hallitsisi vähemmistö – vähemmistö, joka määräisi meille tukahduttavan ja epävapaan tulevaisuuden.”²⁶⁸

Berlusconiin vaaliohjelma nojasi poliittis-ideologiselta kannalta uusliberalistiseen ajatukseen vapaasta kaupankäynnistä ja valtion mahdollisimman vähäisestä puuttumisesta talouteen. Tästä hyvä esimerkki on se, että jo ennen varsinaisten vaalikampanjoiden alkua Berlusconi ryhtyi kärkevään hyökkäykseen verotusta vastaan ehdottamalla enimmäisverokattoa.²⁶⁹ Berlusconiin liberalismi tarkoitti mahdollisimman pitkälle vietyä yksityistämistä niin koulujen, sairaaloiden kuin muiden valtion järjestämien palveluiden piirissä. Berlusconiin visio oli yksityisen ja valtiollisen luova yhteensovittaminen. Tämän ajatuksen mukaan palvelut tulisi tuottaa yksityisesti tai julkisesti, kilpailun kautta, riippuen siitä miten ne olisivat ”*kustannusten ja laadun näkökulmasta*”ärkevintä toteuttaa. Berlusconiin kaavailut

²⁶⁶ ”I principi in cui noi crediamo non sono principi astrusi, non sono ideologie complicate; no, sono i valori fondamentali di tutte le grandi democrazie occidentali. Noi crediamo nella libertà, in tutte le sue forme.” Berlusconi 2001 A, 21

²⁶⁷ Berlusconi 2001 A, 19-21.

²⁶⁸ ”...abbiamo sentito che si profilava un pericolo: una nuova legge elettorale, dei politicanti incapaci di mettersi d'accordo, la possibilità che il nostro Paese fosse governato da una minoranza, da una minoranza che ci avrebbe inflitto un futuro soffocante e illiberale.” Berlusconi 2001 A, 20.

²⁶⁹ Ks. esim Di Caro, Paola. Corriere della Sera 3.1.1994, ”*Berlusconi: meno tasse per battere Occhetto*”.

tähtäsivät valtion talouden tervehdyttämiseen yksityistämisten, verotuksen keventämisen ja byrokratian tehostamisen kautta. Yhdessä nämä palauttaisivat luottamuksen Italian talouteen, tämä mahdollistaisi lukuisien työpaikkojen synnyn.²⁷⁰

Keskeisimmäksi poliittiseksi iskulauseeksi nostettiin liberalismi. Liberalistinen poliittinen sanoma välittyi jo vaurasta ja yrittäjärrikasta Pohjois-Italiaa varten rakennetun vaaliliiton *Polo delle Libertà*, 'Vapauksien Liitto', nimessä. Etelä-Italiassa liittouma puolestaan kastettiin tarkoituksen mukaisesti *Polo del Buon Governoksi*, 'Hyvän Hallinnon Liitoksi'. Näistä nimityksistä saa kuvan, minkälaisesta taustasta Berlusconiin poliittinen kampanjointi kumpusi. Kyse oli äärimmilleen hiotusta ja kohdennetusta kauppatavarasta. Pohjoista varten teroitettiin liberalismiin teemaa, kun taas talousvaikeuksien ja korruption täyteiselle etelälle markkinoitiin hyvää ja tehokasta hallintoa.²⁷¹

Polo delle Libertà kierrätti vanhoja kristillisdemokraattien arvoja ja symboleja luoden niistä oman näköisensä päivitetyn muunnelman. Liberalismin nostaminen poliittiseksi iskulauseeksi ei ollut ainutkertaista. Perinteiseen Dc:n vaalimainontaan oli liittynyt tyypillisesti latinankielinen sana "*libertas*", joka italiankielisessä asussaan esiintyi nyt *Polo delle Libertà* -koalition nimessä. Jo vuoden 1948 kristillisdemokraattien vaalimainoksessa puolueen tunnus – valkoinen kilpi, jossa oli "*libertas*" -tekstillä varustettu punainen risti, torjui idästä singottua sirppiä ja vasaraa.²⁷² *L'Espresso* suhtautui varsin kriittisesti Berlusconiin käyttämiin Dc:ltä lainattuihin vaaliteemoihin. Pahennusta aiheutti jo pelkkä *libertà* -sanan omiminen ja "väärinkäyttö". Mielenkiintoinen havainto *l'Espresso*ltä oli kristillisdemokraattien vuoden 1987 parlamenttivaalien mainos, jonka iskulauseena komeili varsin tuttu huudahdus – "*Forza Italia!*".²⁷³ Berlusconiin ja liittolaisten valitsema vaalitaktiikka kosiskeli vanhoja Dc -äänestäjiä, jotka eivät olleet uudessa tilanteessa ehtineet muodostaa poliittista kantaansa.

²⁷⁰ Berlusconi 2001 A, 27-30.

²⁷¹ Vrt. Levy 1996, 18-19.

²⁷² Latella, Maria. Corriere della Sera 19.1.1994, "*In gioco l'avvenir dei figli*". *Così si chiedeva alle donne un sì allo Scudocrociato*".

²⁷³ Rinaldi Claudio. *L'Espresso* 28.1.1994, "*Non scherzate con la libertà*" ja P.L.F. *L'Espresso* 28.1.1994, "*Il nuovo che copia*".

Silvio Berlusconiin poliittinen utopia tarvitsi toteutuakseen, näin nopealla aikataululla, jo olemassa olevan konkreettisen poliittisen viiter ryhmän. Vaaliliitolla *Lega Nordin*, *Alleanza Nazionale* ja konservatiiviseen *Centro Cristiano Democratico* kanssa Berlusconi sai julkaisemistaan mielipidetiedusteluista riippumattoman, todellisen kannatuspohjan.²⁷⁴ Vaikka vaaliliitto hyödytti kaikkia, jos ajatellaan liittouman mahdollisuuksia voittaa vaaleissa, se ei ollut jäsenilleen kiistattoman myönteinen asia.²⁷⁵ *Lega Nordin* kannatus vuoden 1994 vaalitaistelun alla kutistui Berlusconiin *Forza Italian* kannatuksen kasvaessa. Syyt olivat moninaisia, mutta pelkistään kyse oli *Lega Nordin* kannattajien eräänlaisesta kyllästymisestä liikkeensä epävarmuutta ruokkivaan politiikkaan. An oli myös varsin epämieluisa liittolainen, joka näiversi *Legan* poliittista uskottavuutta. Vaikuttavana tekijänä oli myös Berlusconiin markkinoima optimistinen ote politiikan tekoon verrattuna Bossin synkkään tapaan. Ilvo Diamantia lainaten – ”*Legan valitsemasta vaaliliittolaisesta tuli siten sen merkittävin poliittinen vastustaja*”.²⁷⁶

Silvio Berlusconiin rakentama utopia sisälsi selkeän vastakkainasettelun: ”me” ja ”muut”. Viholliseksi määriteltiin vasemmisto, joka leimattiin retoriikassa yleisesti kommunisteiksi.²⁷⁷ Helmikuun 6. päivän puheesta käy ilmi Berlusconiin ylevä tapa motivoida joukkojaan, ”meitä”, demokratian ja vapauden nimissä. Kehuessaan *Forza Italia* -kannattajaklubien toimintaa, niille annettiin ylevä tunnustus demokratian pyyteettömästä edistämisestä: ne lähensivät italialaisia demokratian juurille – ”*kohti antiikin polista*”. Berlusconiin markkinoimat arvot kannattivat italialaisia perinteitä ja kulttuuria sekä kristillisiä arvoja. Perhe ja lapset nostettiin yhteiskunnan keskiöön, hyvinvointia rakentavien yksilöiden synnyttäjänä. Berlusconiin utopiana oli ”parempi Italia”.²⁷⁸

”Me haluamme vapaiden naisten ja miesten Italian, jossa ei tunneta pelkoa eikä sosiaalista kateutta ja luokkavihaa, ja jossa kaikki voivat yhdessä rakentaa erilaisen tulevaisuuden”.²⁷⁹

²⁷⁴ Diamanti 1996, 122.

²⁷⁵ Pansa, Giampaolo. L'Espresso 18.2.1994, ”*I Prigionieri del Dio di Arcore*”.

²⁷⁶ Diamanti 1996, 122-123.

²⁷⁷ Corriere della Sera 7.2.1994, ”*Contro la sinistra vi chiamo alle armi*”.

²⁷⁸ Berlusconi 2001 A, 20, 22.

²⁷⁹ ”Noi vogliamo un'Italia di donne e uomini liberi, che non conoscano la paura, che non conoscano l'invidia sociale e l'odio di classe e che tutti insieme possano costruire un futuro diverso”. Berlusconi 2001 A, 22.

Vastustajiin, ”muihin”, Berlusconi suhtautui jyrkän kielteisesti. *Forza Italian* retoriikassa politiikan kaksinapaistuminen näytteli keskeistä roolia – *Polo Progressisti* ja sen keulahahmo Pds:n Achille Occhetto edustivat yksinkertaisesti ”statalismia”, ”leninismia”, ja ”kommunismia”. Yhtäläillä Berlusconiin vastaisuus oli vasemmiston retoriikassa keskeisellä sijalla. Siihen liitettiin voimakkaasti tunteita herättäviä määreitä, joista ei suinkaan vähäisimpänä vertauspohjana ollut fasismi.²⁸⁰ Berlusconiille vasemmisto merkitsi liberalismiin vastakohtaa ”illiberalismia”.²⁸¹ *Corriere della Sera* pääkirjoituksessa Ernesto Galli della Loggia muotoili kärjistyneen vaalikamppailuasetelman varsin kuvaavasti.²⁸²

”Berlusconiin vastaisuus on todellakin tärkein vasemmiston tunteita ja ideologiaa yhdistävä tekijä, kuten on yhtäläillä totta, että oikeistolainen pienyrittäjä tai ammatinharjoittaja katsoo Occhettoon yhä kuin ”punaisten” johtajaan, jolta voi odottaa vain veroja ja määräilyjä”.²⁸³

Vasemmistouhka oli konkretisoitunut edellisvuoden paikallisvaaleissa. Vain Pds selvisi ehyenä ensimmäisen tasavallan puolueista. Oikeiston retoriikassa voitiin nostaa esiin uhka vasemmiston tulevasta poliittisesta monopolista. Tähän saumaan myös Berlusconi iski, lämmittäen uudelleen vanhoja uhkakuvia.²⁸⁴ Hyvä on huomioda Norberto Bobbio tulkinta italialaisen demokratian legitimoinnin perustasta, joka hänen mukaansa oli kommunismin vastaisuudessa, toisin kuin yleensä on esitetty.²⁸⁵ *Forza Italian* ja *Polo delle Libertà*n vaaliohjelma ei noudattanut traditionaalista oikeiston ohjelmaa, mutta siitä nostettiin agendalle joitain tärkeitä teemoja uuteen ohjelmaan sovitettuina.²⁸⁶

Berlusconiin vaaliohjelma asetti tärkeimmiksi tehtäviksi verotuksen keventämisen, byrokratian tehostamisen ja uusien työpaikkojen luomisen. Vaaliohjelma sisälsi näiden konkreettisten tavoitteiden lisäksi yleisesti arvoihin ja arvostuksiin liittyviä seikkoja, jotka palvelivat lähinnä liikkeen ideologista hahmottamista. Berlusconi

²⁸⁰ Ks. esim. Galli della Loggia, Ernesto. 25.3.1994, ”*Tra due Poli infuriate*”.

²⁸¹ Berlusconi 2001 A, 20.

²⁸² Galli della Loggia, Ernesto 25.3.1994, ”*Tra due Poli infuriate*”.

²⁸³ ”L’antiberlusconismo è veramente il maggior cemento emotivo e ideologico del popolo di sinistra, così come è altrettanto vero che il piccolo imprenditore o il professionista di destra guardano ancora a Occhetto come al capo dei ”rossi”, da cui aspettarsi solo tasse e prepotenze.” Galli della Loggia, Ernesto. 25.3.1994, ”*Tra due Poli infuriate*”.

²⁸⁴ Galli della Loggia, Ernesto 25.3.1994, ”*Tra due Poli infuriate*”.

²⁸⁵ Bobbio 1995, 200.

²⁸⁶ Galli della Loggia, Ernesto 25.3.1994, ”*Tra due Poli infuriate*”.

vakuutti toteuttavansa yhdessä *Forza Italian* ja *Polo delle Libertà* -puolueiden kanssa ”uuden italialaisen ihmeen” (*un nuovo miracolo italiano*). Tällä Berlusconi viittasi Italian sodanjälkeiseen nopeaan vaurastumiseen, josta käytetään nimitystä ”*miracolo italiano*”.²⁸⁷ Kuuluisin Berlusconin vaalilupauksista oli luoda miljoona uutta työpaikkaa. Lupaus esiintyi myös Berlusconin ja Occhetton välisessä suorassa tv-väittelyssä 23.3.1994. *Corriere della Sera* omisti väittelylle kokonaisen sivun. Lehti lainasi Silvio Berlusconia uusien työpaikkojen luomisesta kysyttäessä seuraavasti:²⁸⁸

”Lupaus luoda miljoona [työ]paikkaa on sekä lupaus että päämäärä, ja myös velvollisuus. Ja olemme myös ehdottoman vakuuttuneita, että voimme sen saavuttaa, koska tunnemme Italian työtilanteen hyvin.”²⁸⁹

Patrick McCarthy on tähdentänyt, että lupaus luoda miljoona uutta työpaikkaa oli täysin absurdi. Sen toteuttaminen oli vailla realistista pohjaa, mutta riittävästi toistettuna siitä muodostui varsin houkutteleva keskellä suurtyöttömyyttä.²⁹⁰ Suostuttelun ja vakuuttavuuden taidon Silvio Berlusconi osasi hyvin. Esimerkiksi edellä esitetystä tv-väittelyssä, jonka *Corriere* julkaisi litteroituna, Berlusconin yksinkertaistava, mutta tavallaan varsin kiehtova perustelu työpaikkojen luontiin oli se, että Italiassa oli noin neljä miljoona yrittäjää, joiden toimintaa helpottamalla ja uskoa taloussuhdanteiden paranemiseen vahvistamalla voitaisiin päämäärä toteuttaa. Lisäksi Berlusconin näkemyksen mukaan tehoton ja monimutkainen byrokratia vaikeutti yrittämistä siinä määrin, että sääntelyn purkamisella olisi merkittävät vaikutukset työllistämiseen. Tavoitteeseen pääsemiseksi riittäisi, että joka neljäs yrittäjä työllistäisi yhden uuden työntekijän. Kuten arvata saattaa, Pds:n Achille Occhetto tyrmäsi väittelyssä Berlusconin näkemyksen. Occhetto oli kuitenkin yhtä mieltä verotuksen keventämisestä, mutta ehdotti lisäksi Berlusconia provosoiden kattoa mainosresursseihin, jolloin hänen mukaansa pienyritysten markkinoillepääsy helpottuisi.²⁹¹

²⁸⁷ Ks. esim. Berlusconi 2001 A, 32-33.

²⁸⁸ *Corriere della Sera* 24.3.1994, ”*Berlusconi: solo noi daremo lavoro*”.

²⁸⁹ ”La promessa di un milione posti [di lavoro] è una promessa e un obiettivo e anche un impegno. Ma che siamo assolutamente convinti di poter raggiungere perché conosciamo bene la situazione del lavoro in Italia.” *Corriere della Sera* 24.3.1994, ”*Berlusconi: solo noi daremo lavoro*”.

²⁹⁰ McCarthy 1996, 134.

²⁹¹ *Corriere della Sera* 24.3.1994, ”*Berlusconi: solo noi daremo lavoro*”.

Helmikuun kuluessa Berlusconiin utopian ensimmäinen osa, vaalivoitto, alkoi näyttää päivä päivältä todennäköisimmältä. *L'Espresso* moitti maaliskuun alussa vasemmistoa jonkintasoisesta luovuttamisen asenteesta. Ennakkosuosikkina vaalitaistoon lähteneiden *Progressitien* rinnalla karismaattisen Berlusconiin luotsaama *Polo delle Libertà* kasvatti mielipidetiedusteluissa kannatustaan. *L'Espresso* katsoi oikeistoliittoumalle eduksi optimistisen asenteen ja voiton tahdon, joita vasemmistolta näytti puuttuvan. Vasemmistolle yhä haitallisemmaksi nousi se seikka, että varsinaista *Progressistien* pääministeriehdokasta ei kyetty asettamaan, vaikka Achille Occhetto ja Carlo Azeglio Ciampi nimet olivat tärkeimpinä esillä.²⁹²

Oireellista vasemmiston kannalta oli myös se, minkä Italian vaikuttavimpien teollisuusmiesten järjestön, *Confindustrian*, jäsenille *L'Espresso* tekemä mielipidetiedustelu osoitti. Alun perin Berlusconiin nihkeästi suhtautunut järjestö ei luottanut vasemmistoon eikä keskustaan hallituspuolueina. Mielipidetiedustelun tuloksena *Polo delle Libertà*n kannattajia oli yli 40 prosenttia, keskustaa kannatti reilut 22 prosenttia ja vasemmistoa noin 12 prosenttia. Mielenkiintoista kylläkin, Berlusconiä ei silti haluttu hallituksen pääksi. Vain yhdeksisen prosenttia tuki Berlusconiä pääministeriksi. Carlo Azeglio Ciampia kannatti reilut 58 prosenttia vastanneista. *L'Espresso*n tulkinnan mukaan tämä johtui siitä, että ainoastaan Ciampilla oli selkeä poliittinen toimintaohjelma. Ciampin katsottiin olevan halukas jatkamaan edellisvuonna aloitettujen uudistusten sarjaa. Lehden tulkinnan mukaan tämä olisi ollut teollisuusmiehille tae seuraavan hallituksen toimista.²⁹³

4.3 Likainen vaalikamppailu

4.3.1 Mediasota

Forza Italian ja *Polo delle Libertà*:n vaalikampanjoiden esikuvat löytyivät Yhdysvalloista, Iso-Britanniasta ja Ranskasta. Enemmistövaalitapa oli näissä maissa myötävaikuttanut politiikan personalisoitumiseen – yksilöllistymiseen. Italiassa puolueella oli perinteisesti ollut suurin merkitys äänestyskäyttäytymisen määrittäjänä. Poliitiikan viihteellistyminen 1980-luvulta lähtien lisääntyi Italiassa kaupallisten tv-

²⁹² Pansa, Giampaolo. *L'Espresso* 4.3.1994, "La Prima lotta dura è per vincer la paura".

²⁹³ Livadiotti, Stefano & Maggi, Maurizio. *L'Espresso* 4.3.1994, "Voto Silvio, voglio Ciampi".

kanavien kehittymisen myötä. Berlusconi oli tästä näkökulmasta katsottuna ollut mukana omalta osaltaan politiikan muutoksessa jo silloin, mediaomistustensa kautta. Vuoden 1994 parlamenttivaalit edustivat käännteentekevää muutosta italialaisessa poliittisessa kampanjoinnissa.²⁹⁴

Vuoden 1994 parlamenttivaalit modernisoivat vaalikampanjointia siten, että viimeistään tällöin kaupallisten joukkotiedotusvälineiden rooli nousi keskeiseen asemaan. Kampanjoinnin luonteen konkreettinen muutos näkyi paikallistasolla hyvin – ennen yksittäisen ehdokkaan ei tarvinnut liiemmin huolehtia näkyvyydestään puolueen ohjatessa kampanjan kulkua. Enemmistövaalitapa muodosti kamppailut pieniksi, yksilöiden välisiksi mitteloiksi, jotka joko hävittiin tai voitettiin. Yksittäisen ehdokkaan kyky hankkia myönteistä huomiota tuli ratkaisevan tärkeäksi. Gianpietro Mazzoleni huomauttaa, että vaikka Silvio Berlusconin merkitys maaliskuun vaalien voiton takana oli kiistattoman keskeinen, aiheeseen liittyvä tutkimus jättää usein vähäiselle huomiolle *Forza Italian* muiden ehdokkaiden kyvykkyyden kerätä voittoja.²⁹⁵ Näin oli myös *Corriere della Sera* ja *l'Espresso*n laita.

Vaalien alla median käyttö muodostui kiistakapulaksi. Erityisesti *Corriere della Sera* päivittäin ilmestyvänä sanomalehtenä ohjasi katsomaan kiistelyä mediakysymyksestä sotana, jota käytiin eri tasoilla.²⁹⁶ Mediasodan ensimmäisiä taisteluja olivat *Fininvestin* sisäiset kamppailut ennen varsinaisen vaalitaistelun alkua. ”Sisällissota” -vaiheeseen lukeutui tapaus Montanelli, jolla ratkottiin *il Giornale* sanomalehden toimituksen linja vaalitaisteluun soveltuvaksi.²⁹⁷ Toinen sisällissotavaiheen taistelu liittyi kiinteästi myös Montanellin kohtaloon. Berlusconin tv-kanavien toimittajat riitautuivat keskenään suhtautumisessaan muun muassa Montanellin eroamiseen.²⁹⁸

Yksinkertaistaen kamppailu kärjistyi *Rete4*-kanavan uutispäällikön (Tg4) Emilio Feden ja *Canale5* uutisankkurin Maurizio Costanzon välille. Fede oli Berlusconin vannoutunut tukija. Hän oli suoranaisesti kehottanut Montanellia väistymään *il Giornalen* johdosta. Costanzo puolestaan puhui monipuolisen tiedonvälityksen

²⁹⁴ Mazzoleni 1996, 196-197.

²⁹⁵ Mazzoleni 1996, 198, 202.

²⁹⁶ Ks. Tamburello, Stefania. *Corriere della Sera*, ”Pds – Berlusconi, guerra aperta sulla tv”.

²⁹⁷ Ks. luku 3.2.3.

²⁹⁸ Latella, Maria. *Corriere della Sera* 13.1.1994. ”L'Ira di Berlusconi sui suoi giornalisti”.

puolesta sekä tuki Montanellia ja pyrki ohjaamaan polemiikin käsittelemään yleisiä tiedonvälityksen periaatteita. Kiistan käytyä liian avoimeksi lehdistössä Silvio Berlusconi joutui puuttumaan toimittajiensa välisen kärhämään. *Corrieren* palstoilla tähän selkkaukseen suhtauduttiin huumoria unohtamatta.²⁹⁹ *Fininvest*-kanavien toimittajien keskinäinen riitautuminen julkisuudessa herättää mielenkiintoisia kysymyksiä. Miksi selkkaus ylipäättään pääsi tapahtumaan? Oliko kyseessä pohjimmiltaan vain taktinen yritys eriyttää kanavien imagoja? Pyrittiinkö tällä parantamaan Berlusconin medioiden uskottavuutta vaalien alla, rakentamalla mielikuvaa viestintän pluralistisesta luonteesta tiedonvälityksessä sekä esittämään toimittajat keskenään erilaisina ja itsenäisesti ajattelevina toimijoina, huolimatta yhteisestä isännästä – Silvio Berlusconista?

Italialainen vaalilaki viestintän toiminnasta (*Legge n. 515*) sääteli tarkasti kampanjointia virallisena vaalitaisteluaikana, 30 vuorokautta ennen vaalipäivää. Lain mukaan ehdokkaat ja poliitikot eivät saaneet tänä aika esiintyä televisio-ohjelmissa, lukuun ottamatta erikseen määritelty vaaliohjelmia ja virallisia väittelyitä, joiden puolueettomuutta voitiin tarkasti valvoa. Samoin kaiken maksetun mainonnan ja vaalipropagandan esittäminen viestimissä oli kiellettyä. Lisäksi mielipidetiedustelujen julkaiseminen oli kiellettyä viimeisen kahden viikon aikana ennen vaaleja. Laki kierrettiin järjestämällä ”etukäteiskampanja”. Käytännössä tämä tarkoitti massiivista kampanjoinnin keskittämistä tammi–helmikuuhun.³⁰⁰ Tätä taustaa vasten voi nähdä hyvin sen, kuinka tarkkaan harkittu Berlusconin ehdolle asettumisen ajankohta empimisineen oli. Kuten aiemmin on esitetty, jo aivan tammikuun alussa oli laukaistu mittava ”superspot-kampanja”, joka esitteli Berlusconia ja *Fininvestiä*.³⁰¹ Vaalitaistelun loppumetreillä Berlusconia syytettiin laittomien naamioitujen mainospottien lähettämisestä vaalirauhasta huolimatta.³⁰²

L'Espresso pyrki osoittamaan lukuisilla tutkimuksilla *Fininvest*-kanavien käyvän sopimattomalla tavalla vaalikamppailua Berlusconin hyväksi, ja asettamaan niiden toiminnan moraalisesti arveluttavaksi. Yksi näistä oli tutkimus, jossa oli selvitetty

²⁹⁹ Latella, Maria. *Corriere della Sera* 13.1.1994. ”*L'Ira di Berlusconi sui suoi giornalisti*” ja Conti, Paolo. *Corriere della Sera* 13.1.1994. ”*Costanzo: viva il diritto di dissentire*”.

³⁰⁰ Mazzoleni 1996, 198-199.

³⁰¹ Vrt. Parodi, Enrico. *Corriere della Sera* 3.1.1994, ”*Berlusconi, un superspot con i big di Canale 5*”.

³⁰² Gorodisky, Daria. *Corriere della Sera* 23.3.1994, ”*Spot mascherati? Accuse al Biscione*”.

helmikuussa viiden vuorokauden ajan *Fininvestin* tv-kanavien päivittäisiä ohjelmia: uutisia ja ajankohtaisohjelmia. Berlusconille ”kriittisin” oli *Canale5*, joka ainoastaan iltakahdeksan Tg5 -uutislähetyksessä puhui jokaisena päivänä tutkimusajanjaksolla Berlusconista, muut ohjelmat tyytyivät yhdestä kahteen viittaukseen. Seuraavana tuli *Italia1*, joka tarjosi näkyvyyttä jo huomattavasti enemmän suhteessa lähetysmääriin, antaen miltei joka lähetyksessä Berlusconille huomiota. Kuitenkin kaikkien lähetysten yhteenlaskettu määrä oli vähäisempi kuin *Canale5:n*. *Rete4* oli suoranaisten Berlusconin äänitorvi yhdellätoista päivittäisohjelmalla, jotka kaikki viittasivat Berlusconiin neljänä päivänä. Se antoi myös Berlusconille räikeästi eniten tv-aikaa suhteessa muihin puoluejohtajiin. *Canale5* antoi melko tasapuolisesti näkyvyyttä Berlusconille ja Occhettole, Fini tuli kolmantena ja Bossi neljäntenä, muiden jäädessä kauas taakse. *Italia1:n Studio Aperto* -uutisohjelma viittasi Berlusconiin ja Bossiin miltei yhtä paljon, muut eivät saaneet juuri lainkaan huomiota.³⁰³

L'Espresso syytti Berlusconia lisäksi kylmän sodan ilmapiirin lietsonnasta. Välineenä Berlusconi olisi käyttänyt muun muassa suosituinta tv-kanavaansa, *Rete4*, joka lähetti vaalien alla sunnuntaisin uusintana *Isä Camillo* -elokuvien sarjaa. Berlusconi oli kutsunut kaiken lisäksi Pds:n puheenjohtajaa Achille Occhettoa ja puolueen kakkosmiestä Massimo D'Alemaa nimellä ”*i due Pepponi*” (’kaksi Pepponea’). *L'Espresso* mukaan näillä uusinnoilla, naurun ja leikin varjolla, pönkitettiin oikeistolaista ideologiaa – ”ei ollut sattuma, että se lähetettiin *Fininvestin* suosituimmalla kanavalla”.³⁰⁴ *L'Espresso* nostamat esimerkit tarjosivat konkreettista kuvaa niistä mahdollisuuksista, joita Berlusconi mediaomistustensa kautta saattoi hyödyntää.

Silvio Berlusconin vaalistrategia perustui tehokkaaseen median käyttöön. Välineinä toimivat *Fininvestin* kaupalliset tv-kanavat. Tämän ohella Berlusconi pyrki lähettämään myös *Rain* kanavilla mainospotteja. Italian valtiontelevisio kuitenkin kieltäytyi esittämästä niitä. Riita *Fininvestin* ja *Rain* välillä oli valmis. *Corriere della Sera*n tutkimusten mukaan *Fininvestin* kanavat lähettivät mainoksia noin 20 esityskerran päivävauhtia. *Corriere* uutisoi *Forza Italian* vaatimuksia *Rain* suuntaan,

³⁰³ Gallucci, Claudio. *L'Espresso* 18.2.1994, ”È Fede che traccia il solco”.

³⁰⁴ *L'Espresso* 28.1.1994, ”Occhetto e don Camillo”.

tarjoten näkökulmaa sekä Berlusconiin että valtiontelevisioon kannalta. Lehti kritisoi kuitenkin *Rai* toimintaa vahvasti. *Corriere* tarjosi sympatiaa Berlusconiä kohtaan muun muassa Enrico Parodin artikkelissa 18.1.1994. Parodin välittämä sanoma lukijalle oli näkökulma, jossa Berlusconiin *Rete4*-kanava tarjosi vaalimainostilaa kaikille halukkaille, toisin kuin *Rai*, joka vaati *Fininvest*-kanavilta pluralismia, tarjoamatta itse sitä.³⁰⁵

Italian valtiontelevisioon *Rai* ja Berlusconiin *Fininvest* -kanavien välinen ristiriita kärjistyi sodan asteelle Berlusconiin politiikkaan lähtemisen myötä. Erityisesti *Rai 3* -kanava ja Berlusconi olivat sotajalalla. Berlusconi syytti *Raita* mustamaalauskampanjasta häntä vastaan ja lisäksi väitti kanavan olevan kommunistien kynsissä. Berlusconi kieltäytyi myös osallistumasta *Rai* kanavien vaaliohjelmiin, vedoten puolueelliseen kohteluun.³⁰⁶

”Kaikkien yhteisillä rahoilla ylläpidetyn organisaation ei pitäisi olla yhden poliittisen puolueen äänitorvi. Minusta ei tunnu reilulta, että Tg3 [Rai 3:n uutistoimitus] on tv:n poliittisen jaon (*lottizzazione*) päättymisen jälkeen muodostunut kommunisti- ja vasemmistopuolueiden äänitorveksi. Tämä on aivan käsittämätöntä.”³⁰⁷

Berlusconiin väitteet eivät sinänsä olleet tuulesta temmattuja. Italian valtiontelevisio oli ollut 1970-luvulta lähtien jaettuna tärkeimpien puolueiden kesken (*La lottizzazione*). *Rai 1* oli kristillisdemokraattien hallinnassa, *Rai 2* sosialistien ja *Rai 3* kommunistipuolueen valvonnassa. Tällä oli pyritty turvaamaan poliittisesti monipuolinen tiedonvälitys. Järjestelmä oli perustamisestaan lähtien vahvan kritiikin kohteena. Viimeistään *Tangentopoli*-oikeudenkäynnit ja vanhan puoluejärjestelmän romahtaminen rikkoivat tämän järjestelmän. Silti vielä vuonna 1994 *Rai* hallinnollinen uudelleenjärjestely oli kesken. Italialaisesta tv-kentästä kamppailivat todellisuudessa vain *Rai* ja *Fininvestin* kanavat. Varsinkin vasemmisto suhtautui Berlusconiin omistuksiin kriittisesti ja olisi halunnut rajoittaa hänen mediavaltaansa. *Forza Italia* perustamisen myötä Berlusconiin omistukset nostettiin julkisessa

³⁰⁵ Vrt. Parodi, Enrico. *Corriere della Sera* 18.1.1994, ”*Forza Italia: Tmc come la Rai dice no agli spot*”.

³⁰⁶ Ks. esim. Monti, Vittorio. *Corriere della Sera* 13.2.1994, ”*Berlusconi:Tg3 comunista*”.

³⁰⁷ ”Un ente che si sostiene con il denaro di tutti non dovrebbe essere l’organo ufficiale di un partito politico. Non mi sembra giusto che il Tg3, finita la lottizzazione, sia diventato l’organo del partito comunista e delle sinistre. È una cosa fuori dal mondo”. Monti, Vittorio. *Corriere della Sera* 13.2.1994, ”*Berlusconi:Tg3 comunista*”.

keskustelussa uhkaksi demokratialle.³⁰⁸ Berlusconi puolestaan puhui kaupallisten kanaviensa puolesta pitäen niitä kaikkein demokraattisimpina Italiassa.³⁰⁹

Corriere della Sera asettui vuoden 1994 vaalikampanjan aikana selkeimmin Berlusconin tueksi suhtautumisessaan *Rain* ja *Fininvestin* väliseen kiistaan. *Corriere* katsoi kamppailua myös *Pds:n* näkökulmasta Paolo Contin artikkelissa 14. päivänä helmikuuta. Lehden haastattelema Achille Occhetto kuvaili Berlusconin hyökkäyksiä *Rai:ta* ja *Pds:a* vastaan – ”häpeälliseksi, terrorisoinnilta kalskahtavaksi, kampanjaksi julkista tv-yhtiötä vastaan”. Kyseisessä artikkelissa alleviivattiin näkökulman olevan *Pds*-johtaja Occhetton, ei *Corrieren*.³¹⁰

Politologi Angelo Panebianco esitti varsin kovaa kritiikkiä *Rai:ta* kohtaan *Corriere della Seran* pääkirjoituksissa. Panebiancon provokatiivisten kirjoitusten mukaan vasemmiston ja varsinkin *Pds:n* tukena olivat *Rain* kolme valtakunnallista kanavaa. Berlusconin ja *Polo della Libertà:n* takana olivat puolestaan kolme valtakunnallista *Fininvest* -kanavaa. Tilanne olisi näin periaatteessa tasan, mutta *Rain* ollessa julkinen, verovaroilla kustannettu yhtiö, se ei Panebiancon mukaan ollut mitenkään hyväksyttävää. Vasemmisto *Pds:n* Achille Occhetton johdolla olisi yrittänyt peitellä tätä tosiasiaa.³¹¹ Panebianco tammikuun 27. päivän pääkirjoituksessa viittasi ensin filosofi Norberto Bobbion määritelmään kommunismista ”*utopiana, joka halusi vapauttaa ihmisen henkilökohtaisen omistamisen orjuudesta*” sekä rinnasti sen sitten vallitsevaan toimituspolitiikkaan *Rain* sisällä ja vasemmistoliittouman tavoitteisiin.³¹²

”Vasemmistojen koalitio haluaisi yhden ’palasen’ tuosta utopiasta panna täytäntöön: ’vapauttaa’ eräs tietty ihminen (Silvio Berlusconi) televisiokanaviensa ’henkilökohtaisen omistamisen orjuudesta’, voidakseen toteuttaa kunnon bulgarialaisen viestintäjärjestelmän.”³¹³

³⁰⁸ Mancini 2000, 81-82, 101.

³⁰⁹ Ks. esim. Tamburello, Stefania. *Corriere della Sera* 8.2.1994, ”*Pds-Berlusconi guerra aperta sulla tv*”.

³¹⁰ Conti, Paolo. *Corriere della Sera* 14.2.1994, ”*Occhetto: basta terrorizzare la Rai*”.

³¹¹ Esim. Panebianco, Angelo. *Corriere della Sera* 14.2.1994, ”*Tv di stato, tv di parte*”.

³¹² Panebianco, Angelo. *Corriere della Sera*, ”*Lo strappo del Cavaliere*”.

³¹³ ”La coalizione delle sinistre un ’pezzetto’ di quell’utopia lo vorrebbe proprio attuare: ’liberare’ uno specifico uomo (Silvio Berlusconi) ’dalla schiavitù del possesso individuale’ delle sue reti televisive. Per realizzare un bel sistema ’bulgaro’ della comunicazione”. Panebianco, Angelo. *Corriere della Sera*, ”*Lo strappo del Cavaliere*”.

Corriere della Sera pikemminkin puolustaessa Berlusconiä sodassa *Rain* kanssa, *l'Espresso* keskittyi Berlusconiin kampanjan kyseenalaistamiseen ja mediankäytön kritisointiin. Tästä huolimatta päätoimittaja Claudio Rinaldi puuttui voimakkaasti vasemmiston esittämiin toiveisiin kesken vaalikampanjan tapahtuvaan vaalilainsäädännön muokkaamiseen poliittisen mainonnan osalta. Rinaldin mukaan Pds oli mennyt liiallisuuksiin Berlusconiin kampanjan arvostelussa. Tämä vaaransi vasemmiston vaalimenestystä. Puolueen kakkosmiehen Massimo D'Alema oli jopa ehdottanut mediaa koskevan vaalirauhan aikaistamista. Pelin sääntöjä ei Rinaldin mukaan voinut muuttaa kesken kilvan, varsinkin kun vasemmisto oli ne itse edellisvuoden joulukuussa hyväksynyt.³¹⁴

Rain ja *Fininvestin* välinen kamppailu päättyi välirauhaan helmikuun puolivälin jälkeen. Aikaansaatu sopu vaaleja koskevasta tiedotuspolitiikasta rikkoutui hyvin pian, lopullisesti maaliskuun alussa. Berlusconi ja *Rai* eivät päässeet yhteisymmärrykseen helmikuun 7. päivälle sovitusta Berlusconiin osallistumisesta *Rain* järjestämään vaaliväittelyyn. Syyksi ilmoitettiin erimielisyys läsnä olevista asiantuntijoista.³¹⁵

Vaalikamppailu muuttui varsin likaiseksi vaalipäivän lähestyessä. Poliittiset kannanotot terävöityivät entisestään molemmissa tutkittavissa lehdissä. Vasemmiston ennakkosuosikin aseman menettäminen lisäsi *l'Espresso*n pyrkimyksiä herätellä vasemmistolaisia lukijoitaan vaalikamppailuun – ennen kuin se olisi liian myöhäistä. Lehtien lukijoille kamppailun kärjistymisen on täytynyt aiheuttaa ongelman siitä, mikä uutisoinnissa ja lehtikirjoittelussa oli totuudenmukaista ja mikä toisen osapuolen vaalipropagandaa.

4.3.2 *Mani puliten* varjossa

Vuoden 1994 parlamenttivaaleille omaleimaisen kuvan tarjosivat edelleen käynnissä olevat *Tangentopoli*-oikeudenkäynnit ja *Mani pulite* -tutkimukset. Niiden painoarvoa ei ole syytä vähätellä. Joskin sekä *Polo delle Libertà*- että *Progressisti*-puolueet

³¹⁴ Rinaldi, Claudio. *l'Espresso* 18.2.1994, "*I talloni di Achille*".

³¹⁵ Conti, Paolo. *Corriere della Sera* 8.3.1994, "*Berlusconi: alla Rai non ci vado*".

olisivat kernaasti antaneet tutkimusten olla, skandaaleista oli saatu tarpeeksi. Molemmilla koalitioilla oli syynsä tähän – maaliskuun vaaleihin ei ollut todellisuudessa tarjolla varteenotettavaa, oikeustoimien osalta ”puhdasta” vaihtoehtoa.³¹⁶

Helmikuussa alkoivat tummat pilvet kasaantua Silvio Berlusconiin hyvin alkaneen vaalikamppailun ylle. *Mani pulite* kiinnostui Berlusconiin liiketoimista. Ensimmäisenä julkisuuteen nousi rakennusyhtiö *Edilnord* ja Paolo Berlusconi.³¹⁷ Silvio Berlusconiin veljeä Paolaa, joka oli vuodesta 1992 johtanut *Gruppo Edilnordia*, syytettiin virkamiesten lahjonnasta *Milano 3* -alueelle vuosikymmenen vaihteessa rakennettujen kerrostalojen tiimoilta. Maaliskuussa Paolo Berlusconi myönsi maksaneensa Psi:n ja Pci:n jäsenkirjaa kantaneille kaupungin virkamiehille. Asianajan mukaan kyse ei ollut korruptiosta, vaan välttämättömästä virkamiesten voitelusta Psi:n ja Pci:n hallinnoimassa kaupungissa. Lehdessä vihjailtiin jälkien johtavan myös Silvio Berlusconiin. *Corriere* suhtautui asiallisen informatiivisesti oikeustoimiin, ja tarkasteli sitä useasta näkökulmasta.³¹⁸ *L'Espresso* puolestaan herkutteli Berlusconiin suvun vaikeuksilla.³¹⁹ *L'Espresso* nosti esille lisäksi Silvio Berlusconiin suoraan liitetyn lahjustutkimuksen koskien vastavalmistunutta torinolaista hypermarkettia *Le Gru:ta*.³²⁰

Maaliskuussa juridiset huolet Silvio Berlusconiin ympärillä kasvoivat. Vuorossa oli Berlusconiin tärkeä mainostenhankintayhtiö *Publitalia*. Berlusconiin luottomies ja *Publitalian* pitkäaikainen johtaja, Marcello Dell'Utri, pidätettiin yhtiön kirjanpitoepäselvyyksien vuoksi.³²¹ Lisäksi pidätettiin kuusi muuta *Fininvest*-johtajaa. Berlusconi itse puolustautui väittäen, että kyseessä oli poliittinen hyökkäys. *Corrieren* etusivulla lehden pilapiirtäjä Giannellin piirros (Kuva 1.) irvaili *Fininvestin* tilanteelle otsikoin: ”*Punamustayhdistys*”³²². *Tase punaisella ja maksut pimeänä*”.³²³

³¹⁶ Ks. Mieli Paolo. *Corriere della Sera* 20.2.1994, ”Il Giudice e il politico”.

³¹⁷ Buccini, Goffredo & Di Feo, Gianluca. *Corriere della Sera*, ”*Paolo Berlusconi nelle mani di Di Pietro*”.

³¹⁸ Bionadani, Paolo. *Corriere della Sera* 12.3.1994, ”*Paolo Berlusconi ammette*”.

³¹⁹ Sisiti, Leo. *L'Espresso* 18.2.1994, ”*E Paolino mi diede due buste*”.

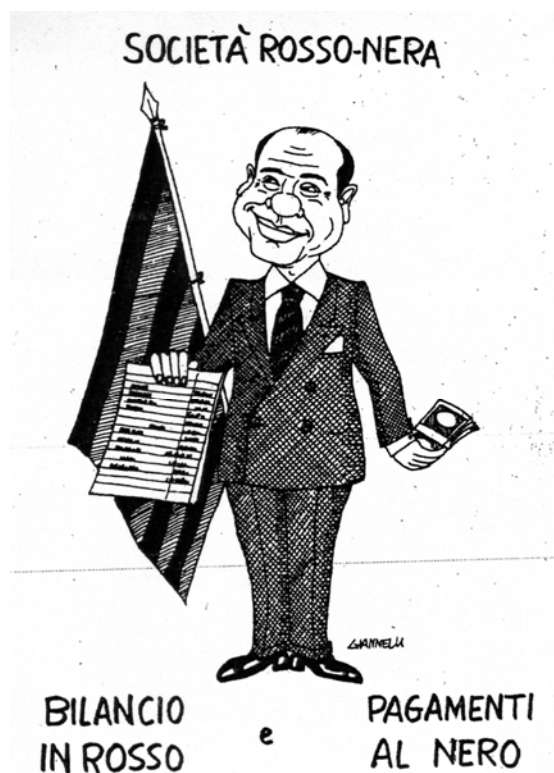
³²⁰ Nicotri, Giuseppe & Sisti, Leo. *L'Espresso* 18.2.1994, ”*Qualcuno volò sul nido delle Gru*”.

³²¹ Buccini, Goffredo & Di Feo, Gianluca. *Corriere della Sera* 10.3.1994, ”*Mani Pulite sugli affari di Publitalia*”. Ks. myös Di Argentine, Chiara Beria & Carlucci, Antonio. *L'Espresso* 25.3.1994, ”*Publitalia col trucco*”.

³²² Punainen ja musta ovat jalkapallojoukkue Ac Milanin värejä.

³²³ *Corriere della Sera* 10.3.1994, ”*Fininvest, chiesti sei arresti*”.

Kuva 1. Pilapiirros Silvio Berlusconiä

Lähde: Corriere della Sera 10.3.1994

Mani pulite -tuomareiden toimet *Fininvestiä* vastaan nousivat lehtien palstoilla suureen rooliin. Berlusconiin otsikoitiin hermostuneen suunnattomasti oikeustoimista. *Corrierelle* osoittautui tyypilliseksi luonnehtia Berlusconiin kohdistuvia hankaluuksia ”sodaksi”. Tällä kertaa kyseessä oli Berlusconiin ja oikeuslaitoksen välinen ”avoin sota”. Berlusconiin tulkintana oli vasemmiston häntä vastaan suuntaama salaliitto, johon oli liitetty tuomioistuimet ja valtiontelevisio *Rai*. Milanon tuomioistuin puolestaan tulkitsi Berlusconiin vaatimukset oikeustoimien keskeyttämiseksi *Fininvest* -johtajia kohtaan hyökkäykseksi oikeusvaltiota vastaan.³²⁴

Berlusconi ei jäänyt ongelmiseen yksin. Myös vasemmisto sai osansa korruptiotutkimuksiin liittyvästä negatiivisesta julkisuudesta. Maaliskuun 17. päivän *Corriere della Sera* antamassaan haastattelussa Psi:n entinen johtaja Bettino Craxi povasi vaikeuksia vasemmistolle. Craxi määritteli Pds:n Achille Occhettoon ”kaikkein suurimmaksi valehtelijaksi italialaisista poliitikoista”. Craxin mukaan Pds oli

³²⁴ Ks. esim. Corriere della Sera 11.3.1994, ”Berlusconi-Borelli, guerra aperta.”

yhtäläillä osa vanhaa korruptoitunutta poliittista järjestelmää kuin Psi ja Dc olivat olleet.³²⁵ Craxin puheet viittasivat erityisesti Pds:n kakkosmieheen Massimo D’Alemaan sekä puheenjohtaja Achille Occhettoon, jotka mitä ilmeisimmin olivat korruptiotukimuksissa syytettyjen listalla. D’Alema syytti Craxia mustamaalauksesta ja kampanjoinnista Berlusconiä hyväksi.³²⁶ Pari päivää myöhemmin Pds:n rahastonhoitaja Marcello Stefanini pidätettiin syytettynä korruptiosta ja lakien rikkomisesta Milanon Malpensas lentokentän rakennustöiden yhteydessä.³²⁷ Syytteet olivat kovia kolauksia Pds:lle, joka oli koko ajan pyrkinyt väittämään ulkopuolisuuttaan vanhaan poliittiseen järjestelmään ja lahjuskäytäntöihin. Varsinkin Massimo D’Aleman esimerkillisen ”puhtaan” poliitikon imago kärsi pahasti.³²⁸

Näiden muutaman esimerkin valossa voi hahmotella sitä valtaisa ja rönsyileväistä erilaisten syytösten sekä vastaväitteitten virtaa, mitä vaalikampanjan loppuvaiheessa *Corriere della Sera* palstoilla käytiin. Syytökset eivät ratkenneet äänestyspäivään mennessä. Näin ollen tämän tutkimuksen kannalta ei olekaan oleellista selvittää puolin ja toisin esitettyjen syytösten totuudenmukaisuutta, vaan huomioida ne lehtien lukijan tietoisuuteen tulleet seikkoina, jotka mahdollisesti vaikuttivat varsinaiseen äänestyspäätökseen. Lukijan, potentiaalisen äänestäjän kannalta tilanne oli varmasti hämmentävä. *Corrieren* markkinoima kuva esitti vaalitaistelun keskeisimmät osapuolet yhtäläillä syytöksissä rypeviksi. Joskin Berlusconi sai enemmän mahdollisuuksia puolustautua esillä olleisiin korruptiosyytteisiin. *Corrieren* toimittajista Maria Latellan artikkelit suhtautuivat hyvin myönteisesti Berlusconiin – esimerkiksi maaliskuun 10. päivän lehti tarjosi Berlusconiä puoli sivua tilaa tuoda oma näkemyksensä syytöksistä julkisuuteen. Berlusconiä selityksen mukaan hän joutui ajolahdin kohteeksi, koska oli asettunut ehdokkaaksi.³²⁹

“Olen ollut neljäkymmentäkahdeksan tuntia vertaansa vailla olevan poliittisen aggression kohteena. Tietyistä Milanon syyttäjän viraston toimistoista kantautuu täysin perättömiä huhuja, joita minulle

³²⁵ Caprara, Maurizio. *Corriere della Sera* 17.3.1994, “Bettino, il giorno della vendetta”.

³²⁶ Nese, Marco. *Corriere della Sera*, 17.3.1994, “Su D’Alema l’effetto Craxi”.

³²⁷ Di Feo, Gianluca. *Corriere della Sera* 19.3.1994, “Il tesoriere del Pds va processato”.

³²⁸ Valiani, Leo. *Corriere della Sera* 17.3.1994, “Una sola giustizia”.

³²⁹ Vrt. Latella, Maria. *Corriere della Sera* 10.3.1994, “Berlusconi: cose indegne”.

vihamielinen lehdistö käyttää hyväkseen, murskatakseen *Forza Italian* demokraattisia oikeuksia.”³³⁰

Vaalitaistelun viimeiset viikot osoittautuivat myös italialaisittain poikkeuksellisen kovasanaisiksi. *L'Espresso* oli koko vaalitaistelun ajan käynyt kampanjaa Berlusconiä vastaan, mutta tarjonnut kuitenkin ymmärtämystä tämän kannattajille tuoden esiin hänen vahvuuksiaan vaaleissa. Kolmessa viimeisessä vaaleja edeltävässä numerossa *L'Espresson* julkaisemien artikkelien sävy muuttui täysin Berlusconiä tuomitseviksi – enää ei tarjottu ymmärrystä. Maaliskuun 11. päivän lehden etusivu oli omistettu Berlusconiä. Otsikointi ei jätä kysymyksiä lehden suhtautumisesta *Fininvestin* omistajaan: ”Kymmenen hyvää syytä olla luottamatta Berlusconiin”.³³¹ *Fininvestiin* kohdistuvat korruptiotutkimukset herättivät *L'Espressossa* myös vihjailut Berlusconiä yhteyksistä Sisilian mafiaan, *Cosa Nostraa*. Tuomittu mafiajohtaja Salvatore Cancemi väitti tunnustuksessaan, että Berlusconiä läheinen ystävä, *Publitalian* johtaja, Marcello Dell'Utri olisi maksanut *Cosa Nostralle* suojelurahaa *Fininvestin* tv-antennien koskemattomuuden turvaamiseksi Sisiliassa. *L'Espresso* ei väittänyt tunnustusta todeksi, mutta kuitenkin raskauttavaksi epäilykseksi.³³²

Mielenkiintoisen lisän Berlusconiä mafiavihjailuille antoi Italian sisäministeri Nicola Mancino vasemmistolaiselle *La Repubblica*lle antamassaan haastattelussa. Sisäministerin mukaan sisilaiset mafiajohtajat tukisivat *Forza Italiaa*. Mancino vihjaili suoranaiseen äänestäjien painostamiseen vaalipaikoilla. *Corriere della Sera* kommentoidessaan Mancinon haastattelua, se huomautti oikeutetusti sisäministerin vain vihjailevan ilman varsinaisia todisteita: ”Sanotaan, että asenteet Sisiliassa olisivat myönteisiä *Forza Italian* suuntaan”. *Corriere* nosti esille myös sisäministerin mahdolliset poliittiset motiivit. Samassa artikkelissa Berlusconiä tiedottaja syytti Mancinoa politikoinnista ”Occhetton suuntaa”.³³³

Viikkoa ennen vaaleja *Polo delle Libertà*n ja *Polo Progressista*n välisen kamppailun tuloksena kummankin tärkeimmän koalition maine oli muodostunut vähintään

³³⁰ ”Da quarantott'ore sono oggetto di una aggressione politica senza precedenti. Da certi uffici della Procura di Milano escono voci completamente destituite di fondamento, che la stampa a me ostile utilizza per stroncare i diritti democratici di Forza Italia”. Latella, Maria. *Corriere della Sera* 10.3.1994, ”*Berlusconi: cose indegne*”.

³³¹ Rinaldi, Claudio. *L'Espresso* 11.3.1994, ”*Dieci buone ragioni per non fidarsi di Berlusconi*”.

³³² Carlucci, Antonio. *L'Espresso* 25.3.1994, ”*200 milioni di sospetti*”.

³³³ Verderami, Francesco. *Corriere della Sera* 19.3.1994, ”*Mancino-Berlusconi, veleni di mafia*”.

kyseenalaiseksi. Keskustan uskottavuus oli osoittautunut heikoksi jo liittolaisneuvottelujen yhteydessä. *Corriere della Sera* -kolumneissa Gianfranco Piazzesi analysoi likaista vaalitaistelua.³³⁴

“Oikeisto, vasemmisto, keskusta. Muutamaa harvaa poikkeusta lukuun ottamatta kolmen ”poolin” edustajat ovat mieluummin mustamaalanneet vastustajaa, kuin esittäneet omia ajatuksiaan. Nyt on aika korjata se sato, minkä he ovat kylväneet. Oikeisto, vasemmisto, keskusta. Kaikille muodostuu häpeällinen kevät.”³³⁵

Berlusconi onnistui tekemään riittävän vakuuttavasti pesäeroa syytöksiin, kuten vaalitulos osoitti. Berlusconi vetosi kansan oikeustajuun ja sai myös *Corrierelta* palstatilaa puolustaa itseään lehden raportoidessa Palermossa pidettyä haastattelua. Berlusconiin mukaan vaikeudet oikeusistuimen kanssa ja vihjailut mafia-yhteyksistä sattuiivat liian sopivasti juuri vaalien alle – ”*italialaiset osaavat laskea yksi plus yksi*”. Kyse oli Berlusconiin mukaan kommunistien vaalipropagandasta.³³⁶ Sympatiapisteitä kerätäkseen Berlusconi väitti myös, että *Cosa Nostra* olisi yrittänyt kaapata hänen tyttärensä joitain vuosia aiemmin. *L'Espresso* ei mainitse tällaisesta mitään.³³⁷ *Corrieren* sivuilta välittyvä keskustelu sai miltei hupaisia piirteitä lehden otsikoinneissa. Maaliskuun 19. päivänä Berlusconi oli ”*mafian myrkkijä*”, ja kaksi päivää myöhemmin lehti otsikoi Berlusconiin sanoneen: ”*meille annettu ääni on mafiaa vastaan*”.³³⁸

Mafia on perinteisesti näytellyt osaa italialaisissa vaaleissa. Varsinkin Dc oli joutunut myöntämään sen Sisilian osalta. Myös vuoden 1994 vaaleissa voidaan hyvin perustellusti olettaa järjestäytyneen rikollisuuden vähintäänkin pyrkineen ajamaan omia etujaan soluttautumalla poliittisiin liikkeisiin. McCarthyn mukaan on selvää, että *Cosa Nostra* pyrki soluttamaan *Forza Italian* organisaatiota Sisiliassa. Tämä ei

³³⁴ Piazzesi, Gianfranco. *Corriere della Sera*, 20.3.1994, ”*Nuvole giudiziarie su Achelle e Silvio*”.

³³⁵ ”Destra, sinistra, centro. Tranne qualche rara eccezione, i rappresentanti dei tre ”poli” più che imporre le proprie idee hanno preferito denigrare l'avversario. Ora stanno sul punto di raccogliere ciò che hanno seminato. Destra, sinistra, centro. Per tutti si profila un'imbarazzante primavera”. Piazzesi, Gianfranco. *Corriere della Sera*, 20.3.1994, ”*Nuvole giudiziarie su Achelle e Silvio*”.

³³⁶ Stella, Gian Antonio. *Corriere della Sera* 21.3.1994, ”*Berlusconi: un voto a noi è contro la mafia*”.

³³⁷ Ruggeri, Corrado. *Corriere della Sera*, ”*Cosa Nostra? Anni fa voleva rapire mia figlia*”.

³³⁸ Vrt. Verderami, Francesco. *Corriere della Sera* 19.3.1994, ”*Mancino-Berlusconi, veleni di mafia*”. ja Stella, Gian Antonio. *Corriere della Sera* 21.3.1994, ”*Berlusconi: un voto a noi è contro la mafia*”.

kuitenkaan tarkoittanut sitä, että *Forza Italia* olisi kannattanut tai tukenut järjestäytynyttä rikollisuutta.³³⁹

Vaalikamppailun likaisuus kaikkien osapuolten taholta oli omiaan hämärtämään äänestäjille välittyvää kuvaa ehdokkaista. Eri osapuolille esitetyt syytökset olivat vakavia. Myös *Corrieren* tulkinta tilanteesta oli se, että voittajaksi selviytyisi vakuuttavimmin esiintyvä.³⁴⁰ Ristiriitaisen informaation tulva asetti lehtien lukijat ja äänestäjät tilanteeseen, jossa yhtä oikeaa totuutta ei ollut tarjolla – ratkaisun teki kukin oman intuitionsa varassa.

³³⁹ McCarthy 1995, 152.

³⁴⁰ Ks. esim. Riotta, Gianni. *Corriere della Sera* 26.3.1994, ”*Ma stavolta vincerà chi sa assicurare*”.

5. Voittoisa *Polo delle Libertà*

Kansallisen kriisin ja yleiseurooppalaisen lamakauden keskellä Italialaisten intuitio oli äänestää optimismia markkinoivan vaihtoehdon puolesta. Vaalipäivät maaliskuun 27. ja 28. päivänä vahvistivat sen, mitä viimeiset vaaleja edeltävät mielipidetiedustelut olivat antaneet odottaa – *Polo delle Libertà* nousi haastajan asemasta ainutlaatuisen vaalivoittoon. Yli neljäkymmentä vuotta vallassa ollut järjestelmä sai viimeisen naulan arkkuunsa.³⁴¹ *Corriere della Sera* päätoimittaja Paolo Mieli ei yhtynyt ilonpitoon *Polo delle Libertà*n kanssa. Mielin näkemyksen mukaan Silvio Berlusconi oli kiistaton voittaja, mutta ei tunnustanut tapahtuneessa mitään historiallisesti ainutlaatuista. Ainoastaan uusi enemmistövaalitapa edusti varsinaista uutuutta. Uutuuteen päätoimittaja oli suhtautunut koko vaalitaistelun ajan varsin nihkeästi.³⁴²

”Meidän näkemyksemme mukaan se mitä tapahtui sunnuntain ja maanantain välisenä aikana ei ole lainkaan historiallista. On ainoastaan otettu käyttöön enemmistövaalitapa, joka on synnyttänyt uutuuksia, tai niitä, jotka ovat esiintyneet ikään kuin uutuudet...”³⁴³

*Polo delle Libertà*n voitto ei ollut murskavoitto. Valtakunnallisesti sen äänisaaliiksi kertyi yhteensä 46,65 prosenttia. Vasemmiston *Polo Progressista* sai 34,4 prosenttia äänistä. *Polo delle Libertà* saavutti edustajainhuoneesta absoluuttisen enemmistön 366 paikalla 630:sta. *Forza Italia* nousi suurimmaksi puolueeksi 21 prosentin kannatuksella. *Alleanza Nazionale*n kannatus kohosi 13,5 prosenttiin nousten kolmanneksi suurimmaksi puolueeksi. *Lega Nord* sai 8,6 prosenttia äänistä pitäen kannatuksen entisellään vuoden 1992 vaaleihin verrattuna. On syytä huomata, että vasemmistoliittouman tappiosta huolimatta Pds onnistui kasvattamaan kannatustaan veratuna vuoden 1992 parlamenttivaaleihin. Pds:n kannatus kohosi 16,1 prosentista

³⁴¹ Latella, Maria. *Corriere della Sera* 30.3.1994, ”Berlusconi: ora un buon accordo”.

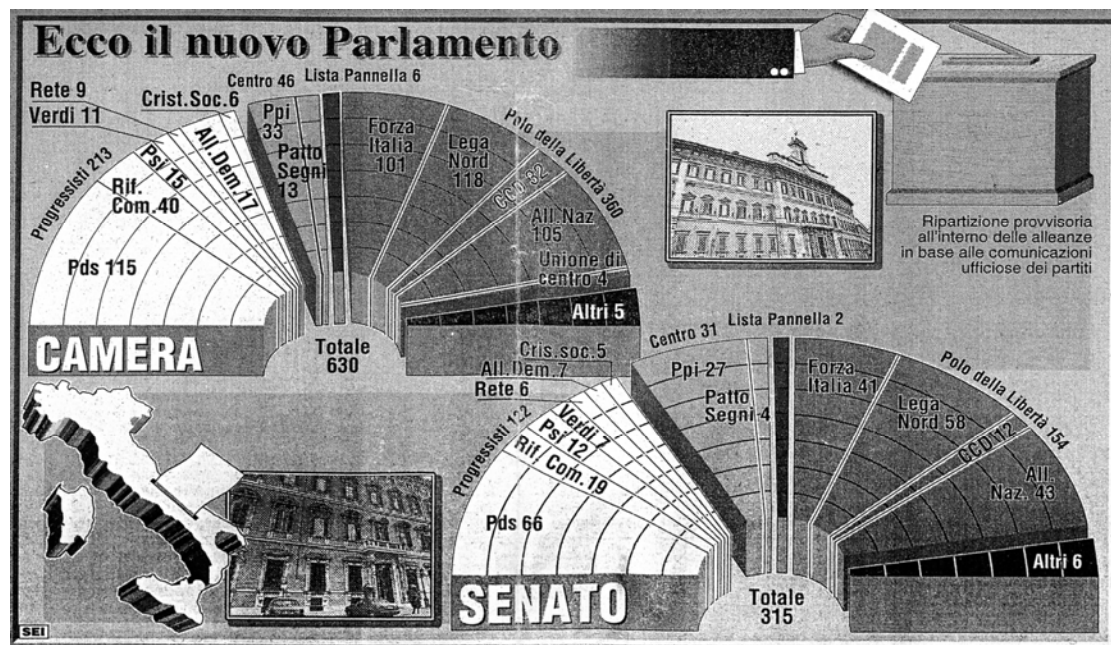
³⁴² Mieli, Paolo. *Corriere della Sera* 30.3.1994, ”Subito il governo”. Vrt. myös Mieli, Paolo. *Corriere della Sera* 17.1.1994, ”Il rispetto degli altri”.

³⁴³ ”A nostro avviso quel che è accaduto tra domenica e lunedì non è affatto epocale. Si è soltanto messo in moto un sistema maggioritario che ha esaltato le novità, o quelle che sono apparse come novità...” Mieli, Paolo. *Corriere della Sera* 30.3.1994, ”Subito il governo”.

20,4 prosenttiin – toiseksi suurimmaksi puolueeksi, aivan *Forza Italian* kannatuksen tuntumaan.³⁴⁴

Enemmistövaalitavan myötä puolueiden paikkajako muodostui senaatin ja edustajainhuoneen osalta mielenkiintoiseksi (Kaavio 3.). Edustajainhuoneeseen *Forza Italia* sai läpi 101, *Lega Nord* 118, Pds 115, *Rifondazione Comunista* 40 ja *Alleanza Nazionale* 105 ehdokasta. Keskustan *Patto Per l'Italia* -liittouma keräsi yhteensä 46 paikkaa. Senaatissa *Polo delle Libertà* muodosti suurimman yksittäisen ryhmittymän 154 edustajalla 315:sta, saavuttamatta kuitenkaan absoluuttista enemmistöä. Senaattiin FI sai 41, *Lega* 58, An 43, Pds 66, Rc 19 ja *Patto Per l'Italia* -koalitio yhteensä 31 paikkaa. Edelleen huomiota herättävää oli Pds:n vahva edustus, 66 paikkaa senaatissa. Se oli enemmän kuin yhdelläkään muulla puolueella.³⁴⁵ *Polo delle Libertà* onnistui saamaan enemmän paikkoja edustajainhuoneeseen kuin äänimäärä olisi edellyttänyt, varsinkin *Lega Nordin* 118 paikkaa oli huomattava saalis 8,6 prosentin äänimäärällä. *Lega* hyötyi vaaliliitosta FI:n kanssa huomattavasti tietyillä alueilla.³⁴⁶

Kaavio 3. Puolueiden paikkajako parlamentin ja senaatin osalta

Lähde: Corriere della Sera 30.3.1994

³⁴⁴ Ks. esim. Koff S. Z. & Koff S. P. 2000, 73.

³⁴⁵ Esim. Corriere della Sera 30.3.1994, "È Bossi primo scoglio".

³⁴⁶ Koff S. Z. & Koff S. P. 2000, 73.

Kuten arvata saattaa, *l'Espresso* oli varsin tyytymätön vaalitulokseen. Lehden päätoimittaja Claudio Rinaldi pohti tilanteeseen johtanutta kehitystä eräänlaisena vääjäämättömänä kehityksenä, johtuen Silvio Berlusconiin tiettyjen taktisten onnistumisten ja vasemmiston vastaavien epäonnistumisten summana. Berlusconiin voitto ei ollut Rinaldille yllätys. *L'Espresso* oli yrittänyt pitkin talvea varoitella Berlusconiin vaarallisuudesta tulevissa vaaleissa. Nyt käsillä oli Rinaldin maalaileman kauhuskenarion toteutuminen.³⁴⁷

”Tänään oikeiston voitto... Tuo mukanaan riskejä improvisaatiosta, demagogiasta ja systemaattisesta yksityisen ja julkisen välisestä ristiriidasta. Nähtyämme tilanteen, nähtyämme suunnattoman vallan keskittymisen harvoin käsiin, jäljelle jää ainoastaan mahdollisuus rukoilla tosissaan: että hypoteettinen Berlusconiin hallitus ei institutionalisoituisi nopeasti. Teeskennellyn hymyn diktatuuriksi.”³⁴⁸

*Corriere della Sera*n suhtautuminen oikeiston vaalivoittoon oli pragmaattinen, kuten arvovaltaiselle sanomalehdelle soveliaista on. Paolo Mieliin katse siirtyi heti vaalienjälkeiseen tulevaisuuteen. Vaalitulokset tuli hyväksyä ja Berlusconiin muodostaman hallituksen pitäisi syntyä nopeasti. Toiveissa oli myös se, että vasemmisto keskittyisi terävään oppositiopolitiikkaan ”kaduilla mellastamisen” sijaan. Italialaista mediakenttää hiertävään ongelmaan Mieli halusi myös pikaisen ratkaisun – tv-toiminnan duopolista³⁴⁹ pitäisi päästä eroon, ettei tarvitsisi vihjailla *Fininvest*-valtiosta.³⁵⁰

Claudio Rinaldin näkemystä seuraten, myös *l'Espresso* suhtautui periaatteessa parlamentaristiselta kannalta oikeiston menestykseen. Berlusconiin tulisi vaalivoittonsa turvin nousta hallituksen pääksi ja vasemmiston tyytyä rooliin oppositiossa. Seuraaviin vaaleihin vasemmisto lähtisi entistä ehompana. Lehti ei kuitenkaan salannut pettymystään vaalitulokseen ja jatkoi Berlusconiin vastaista aggressiivista kampanjointia. Korruptiotutkimukset kohdistuivat edelleen Silvio

³⁴⁷ Ks. Rinaldi, Claudio. *L'Espresso* 8.1.1994, “*Altro che miracolo*” sekä Rinaldi, Claudio. *L'Espresso* 7.1.1994, “*Berlusconi/ I veri retroscena dell'avventura politica. Per l'Italia e per la ditta*”.

³⁴⁸ ”Oggi la vittoria della destra... Porta con sé i rischi dell'improvvisazione, della demagogia, della commissione sistematica fra interessi privati e interessi pubblici. Vista la situazione, vista l'enormità dei poteri che stanno per concentrarsi in così poche mani, c'è solo un miracolo da invocare davvero: che l'ipotetico governo Berlusconi non si trasformi rapidamente in un regime. In una dittatura del sorriso finto.” Rinaldi, Claudio. *L'Espresso* 8.1.1994, “*Altro che miracolo*”.

³⁴⁹ Mieliin tarkoitama duopoli viittaa mediakentän jakautumiseen Rain ja Fininvestin kesken.

³⁵⁰ Mieli, Paolo. *Corriere della Sera* 30.3.1994, “*Subito il governo*”.

Berlusconiin ja hänen lähipiiriinsä. Lehti hehkutti Berlusconin mafiakytköksillä ja muilla hänen toimintaansa kyseenalaiseksi asettavilla vihjailuilla – *l'Espresson* toiveet näyttivät kohdistuvan riittävän ison skandaalin puhkeamiseen, joka päättäisi nopeasti Berlusconin poliittisen uran.³⁵¹ *L'Espresso* suhtautui kovin nihkeästi myös fasistien perillisten mainetta kantavan *Alleanza Nazionale*n mahdolliseen läsnäoloon seuraavassa hallituksessa. Lehti pyrki korostamaan Gianfranco Finin luotsaaman puolueen yhteyksiä äärioikeistoon ja löytämään sen asenteista Mussolinin fasismia ihannoivia piirteitä.³⁵²

*Polo delle Libertà*n vaalivoitto nostatti kansainvälisestikin suuria tunteita. Sen lisäksi, että vallan keskittyminen Berlusconin käsiin nähtiin uhkana parlamentaarille demokratialle, uuteen hallitukseen osallistuisi *Alleanza Nazionale*, jonka perinteisissä kannattajissa oli edelleen kovan linjan fasismin puolustajia. Kansainvälinen kritiikki Italian uutta hallitusta kohtaan ulottui valtionpäämiestasolle asti. Italialaisia tuotteita kohtaan kaavailtiin jopa boikotteja. Myös Euroopan komissio vaati Italiaa kannattamaan ”Euroopan Yhteisön perusarvoja”.³⁵³

Mario Sznajderin mukaan kritiikki oli pääosin lähtöisin sosialististen tai sosiaalidemokraattisten hallitusten aloitteista, jotka edelleen mielsivät akselivaltoihin kuuluneen fasistisen Italian kukistumisen yhdeksi tärkeimmistä demokratian edistymisen virstanpylväistä. Finin luotsaama oikeisto nähtiin uhkaksi tälle. Vuoden 1994 kesäkuun voitokkaissa europarlamenttivaaleissa Berlusconi osoitti *Polo delle Libertà*n kannatuksen olevan äänestäjien parissa edelleen vankalla pohjalla – huolimatta alkuvaiheen kritiikistä, hallituksen sisäisestä ristiriitaisuudesta ja meneillään olevista korruptiotutkimuksista. Berlusconin ensimmäisen hallituksen ideologiselta kannalta merkityksellisimpiä seikkoja kenties oli An/Msi-puolueen uudelleen legitimoituminen hallituskelpoiseksi.³⁵⁴

Molemmat tutkittavat lehdet päätoimittajiensa johdolla suosittelivat kunnioittamaan vaalitulosta. Silti maaliskuun vaalit olivat herättäneet kysymyksiä italialaisen

³⁵¹ Ks. Rinaldi, Claudio. *L'Espresso* 8.1.1994, ”*Altro che miracolo*”; Di Argentine, Chiara Beria & Invernizzi Gabriele. *L'Espresso* 8.1.1994, ”*Ad Arcore c'era uno stalliere...*” ja Mucchetti, Massimo. *L'Espresso* 8.1.1994, ”*E liberarci da Standa, così sia*”.

³⁵² Esim. Pellegrino, Gianluigi. *L'Espresso* 8.1.1994, ”*Neo, post, quasifascista*”.

³⁵³ Sznajder 1995, 98-100.

³⁵⁴ Sznajder 1995, 98-100.

demokratian tilasta. Molemmat lehdet nostivat isona kysymyksenä esiin sen, merkitsisikö Berlusconiin vaalivoitto pitemmällä tähtäimellä Italian luisumista eräänlaiseen ylhäältä johdettuun ja median avulla manipuloituun harvainvaltaan – ”videokratiaan”. *L’Espresso* haastattelemalla italialainen intellektuaali, Furio Colombo, kuvasi Silvio Berlusconiin suosiota seuraavasti:³⁵⁵

”Berlusconi on kuin tuberkuloosi: sairaus, joka uhkaa vain heikkoja yhteiskuntia, kaikkein puolustuskyvyttömimpiä organismeja.”³⁵⁶

Corriere della Sera haastatteli vaalitulosten tiimoilta *progressisteja* vaaleissa tukenutta filosofi Norberto Bobbiota. Berlusconiin voitto ei merkinnyt hänen mielestään uhkaa demokratialle – saavutettuja perusoikeuksia ei kukaan voisi hetkessä kumota, varsinkin kun maassa oli vahva ja toimiva oppositio.³⁵⁷

”Hyväksytään positiivisena tuloksena demokratian avautuminen. On olemassa kaksi poliittista napaa sekä pieni keskusta, joka ei enää ole samanlainen kuin ”kaiken keräävä” vanha Dc, vaan sillä on vaa’ankielen rooli. Vaihtelu on viimeinkin mahdollista, niin kuin kypsissä demokratioissa.”³⁵⁸

*Corriere della Sera*in suhtautuminen *Polo delle Libertà*n voittoon oli kaksijakoinen. Lehden päätoimittaja kritisoi tapahtunutta ja tarkoituksen mukaisesti pyrki häivyttämään tapahtuman historiallista merkittävyyttä. Samoin vaalienjälkeisissä numeroissa oli paljon Berlusconiin kriittistä ainesta. Kuitenkin lehden artikkeleiden summana vallitsevaksi mielikuvaksi jäi eräänlainen – ”antaa Berlusconiin yrittää” - tunnelma.³⁵⁹

³⁵⁵ Zincone, Giuliano. *Corriere della Sera* 30.3.1994, ”*Videocrazia/ Dentro il teleschermo si recita la notte della ghigliottina*” ja Gallucci, Carlo. *L’Espresso* 8.1.1994, ”*Voto e tv/ il fattore videocrazia. Spot for president*”.

³⁵⁶ ”Il berlusconismo è come la tubercolosi: una malattia che minaccia solo le società deboli, gli organismi più indifesi.” Gallucci, Carlo. *L’Espresso* 8.1.1994, ”*Voto e tv/ il fattore videocrazia. Spot for president*”.

³⁵⁷ R.Ch. *Corriere della Sera* 30.3.1994, ”*Bobbio: la democrazia non è in pericolo*”.

³⁵⁸ ”Accettiamo come risultato positivo lo sblocco della democrazia. Ci sono due poli, con un piccolo centro non più ”acchiappa tutto” come la vecchia Dc, ma che ha ruolo di cerniera. L’Artenanza è finalmente possibile, come nelle democrazie mature.” R.Ch. *Corriere della Sera* 30.3.1994, ”*Bobbio: la democrazia non è in pericolo*”.

³⁵⁹ Ks. Mieli, Paolo. *Corriere della Sera* 30.3.1994, ”*Subito il governo*”; Zincone, Giuliano. *Corriere della Sera* 30.3.1994, ”*Videocrazia/ Dentro il teleschermo si recita la notte della ghigliottina*”; Biagi, Enzo. *Corriere della Sera* 31.3.1994, ”*Ma quanti idealisti in cerca di poltrona*” ja Latella, Maria. *Corriere della Sera* 30.3.1994, ”*Berlusconi: ora buon accordo*”.

Pohdittaessa syitä Silvio Berlusconiin ja *Polo delle Libertà* -puolueiden vaalivoittoon, keskeiseksi seikaksi nousee vanhan poliittisen järjestelmän uskottavuuden romahtaminen *Tangentopoli*-oikeudenkäyntien myötä. Poliittisen pelitilan avautuminen hyödytti erityisesti uusia poliittisia toimijoita, jollaiseksi Berlusconi yleisön silmissä miellettiin. Vuoden 1994 vaalit olivat erittäin otolliset populistiselle kampanjoinnille. Berlusconiin poliittinen agenda oli huolella suunniteltu, sen pohjana olivat mielipidemittaukset ja erilaiset haastattelut – ohjelmassa ei ollut mitään improvisoitua.³⁶⁰ Berlusconiin oli yhtiöidensä kautta käytössään myös markkinointiin erikoistuneet organisaatiot, *Publitalia* ja *Programma Italia*, sekä alan parhaimmiston kuuluva henkilöstö.³⁶¹

Corriere della Sera julkaisi Berlusconiin vaalivoittoa pohtivan artikkelin, jossa haastateltiin *Forza Italian* voitokkaan kampanjan taustalla olleita avainhenkilöitä. *Forza Italian* kampanjafilosofia oli lehden haastatteleman Diakron-yhtiön³⁶² johtajan Gianni Pilon mukaan se, että vaaliohjelma perustui italialaisten tärkeiksi kokemuksiin asioihin, jotka sitten nostettiin asialistalle. Tämä oli olennaisesti eri lähtökohta kuin muilla puolueilla, jotka yrittivät saada omille ajatuksilleen kannattajia kansan parista. Tärkeää oli ollut myös se, että liike tarjosi suoria osallistumismahdollisuuksia poliittiseen toimintaan *Club Forza Italioiden* kautta.³⁶³ *Corriere della Sera* kirjoittaneen Renato Mannheimerin mukaan Berlusconiin poliittinen tuote oli kohdennettu sirpaloituneen keskusta-oikeiston kannattajille. Berlusconi ja *Forza Italia* kykenivät tarjoamaan kuvan ”uudesta vaihtoehdosta”, joka erottui edukseen perinteisistä poliittisista liikkeistä – dynamisempänä ja orgaanisempänä.³⁶⁴

Silvio Berlusconiin vaaliretoriikassa oli aivan alusta lähtien ollut vahvasti esillä sana ”ihme” – *il miracolo*. *Corriere della Sera* tarttui termiin otsikoinneissaan, jotka se esitti suorina Berlusconiin sanomina lainauksina. Havainnollinen esimerkki oli Berlusconiin kommentointi laajan keskusta-oikeistokoalition synnytytystuskiin liittyen. Tammikuun 24. päivänä lehti otsikoi: ”Berlusconi: vain ihme voi minut pysäyttää”,

³⁶⁰ Tarchi 2002, 131-132.

³⁶¹ Rinaldi, Claudio. L'Espresso 8.1.1994, ”*Altro che miracolo*”.

³⁶² Berlusconiin omistamaan *Gruppo Fininvestiin* kuuluva Diakron vastasi vaalikampanjan aikana muun muassa ehdokkaiden koulutuksesta ja erilaisten mielipidetiedustelujen tekemisestä. Ks. esim. Parodi, Enrico. *Corriere della Sera* 24.1.1994, ”*Così il Biscione aiuta Forza Italia*”.

³⁶³ Riotta, Gianni. *Corriere della Sera* 30.3.1994, ”*Il segreto della vittoria è "la strategia da judo"*”.

³⁶⁴ Mannheimer, Renato. *Corriere della Sera*, ”*La forza dell'immagine. I giovani vanno a destra*”.

viitaten liittoneuvottelujen karille ajautumiseen ja Berlusconiin suoran osallistumisen todennäköisyyden kasvamiseen.³⁶⁵ Seuraavana päivänä lehti julisti, että ”ihmettä ei vielä näy”. Nyt ihmeeksi asetui epätodennäköinen sovun löytyminen keskustan edustajien kanssa.³⁶⁶ Kaksi päivää myöhemmin Lorenzo Fuccaron artikkeleiden sarja päättyi Berlusconiin ilmoitettua virallisesti asettuvansa henkilökohtaisesti ehdolle. Otsikointi antoi suoran viitteen *Forza Italian* vaaliohjelmaan, tällä kertaa Berlusconiin sanomaksi alleviivattiin varsin mahtipontisesti – ”Minä teen ihmeen”.³⁶⁷

Silvio Berlusconiin ja *Forza Italian* vaalivoiton voi rinnastaa ihmeeseen, jos asiaa tarkastelee täysin uuden poliittisen liikkeen menestyksen näkökulmasta – historiansa ensimmäisissä vaaleissa. Kuitenkin, kuten *l'Espresso* hyvin toi esiin, Silvio Berlusconi ei ollut aivan tavanomainen poliittisen liikkeen johtaja. Lehden päätoimittajan Claudio Rinaldin mielestä Silvio Berlusconiin vaalivoitto oli itse asiassa ”kaikkea muuta kuin ihme”. Berlusconiin käytössä olevat mediaresurssit tarjosivat ainutlaatuisen etulyöntiaseman keneen tahansa muuhun ehdokkaaseen verrattuna. Rinaldi ei silti pitänyt ylivoimaa kampanjoinnissa varsinaisena syynä voittoon. Berlusconiin henkilökohtaisilla ominaisuuksilla oli myös tärkeä rooli.³⁶⁸

”Fininvestin omistaja on ollut pitkän aikaa monille italialaisille eräänlainen kansan sankari, myytti. Kaupallisen tv:n kontrollointi, henkilökohtaisen leiman antaminen ohjelmille, maailman parhaan jalkapalloseuran johtaminen, hänen yhtiönsä kasvu ainakin mittasuhteiltaan – kaikki tämä on tarjonnut Berlusconiin äärimmäisen laajan kansansuosion, joka on verrattavissa vain erään Wojtylan [Paavi Johannes Paavali II] tai yhden [Antonio] Di Pietron suosioon.”³⁶⁹

Ristiriitaisuudestaan huolimatta *Polo delle Libertà* keräsi tehokkaasti ääniä eri puolilta Italiaa. Liittouman ristiriitaisuus saattoi jossain määrin olla hyödyksi – se alleviivasi liiton osapuolten eroavaisuuksia, jolloin esimerkiksi *Legan* perinteisten kannattajien oli helpompi hyväksyä An:n osallisuus koalitiossa. *L'Espresson* mukaan

³⁶⁵ Fuccaro, Lorenzo. Corriere della Sera 24.1.1994, ”Berlusconi: Un miracolo mi può fermare”.

³⁶⁶ Fuccaro, Lorenzo. Corriere della Sera 25.1.1994, ”Berlusconi: Il miracolo non c'è ancora”.

³⁶⁷ Fuccaro, Lorenzo. Corriere della Sera 27.1.1994, ”Berlusconi: Il miracolo lo faccio io”. Vrt. Berlusconiin ensimmäinen julkinen puhe 6.2.1994. Berlusconi 2001 A, 21.

³⁶⁸ Rinaldi, Claudio. L'Espresso 8.1.1994, ”Altro che miracolo”.

³⁶⁹ ”Il proprietario della Fininvest era da tempo per molti italiani una sorta di eroe popolare, un mito. Il controllo di tutta la tv commerciale, l'impronta personale da lui data ai programmi, la guida della squadra di calcio più forte del mondo, l'ascesa del suo gruppo se non altro in termini di dimensioni, tutto questo aveva dato a Berlusconi una popolarità vastissima, paragonabile solo a quella di un Wojtyla o di un Di Pietro”. Rinaldi, Claudio. L'Espresso 8.1.1994, ”Altro che miracolo”.

Mino Martinazzolin ja Mario Segnin liittouman romahtaminen oli *Polo delle Libertà*lle onnenpotku.³⁷⁰ Tämän onnenpotkun *Polo delle Libertà* voi lukea osin omaksi meriitiksi, onnistuneen vaalistrategian tulokseksi.

Polo Progressistin vaalikampanja epäonnistui monelta osin. Vaikka varsinainen vaaliohjelman sisältö keskittyi oikeisiin asioihin, se oli liian tylsä. Vasemmiston vaaliohjelman eräs heikkous oli se, että siinä sitouduttiin jatkamaan Ciampin hallituksen uudistuksia. On hyvin vaikea kuvitella ohjelman olevan myyvä sellaisessa tilanteessa, jossa kansa haluaa uudistuksia, mutta vaaliohjelma nojaa vanhaan. Vasemmistopoliitikot eivät aidosti pystyneet tekemään pesäeroa vanhaan poliittiseen järjestelmään.³⁷¹ Dynaamisen ja modernin Berlusconiin vastustajana Pds:n Achille Occhetto vaikutti pikemminkin perinteiseltä puoluejohtajalta kuin uutta ja raikasta vaihtoehtoa edustavalta.³⁷² Pds:n riveissä oli myös tuudittauduttu edellisvuoden menestyksekkäitten paikallisvaalien viitoittamaan vasemmiston ”vääjäämättömään vaalivoittoon”.³⁷³ Toisaalta on hyvä huomioida, että Pds:n keräämä äänisaalis oli huomattavasti edellisvaaleja parempi. Tällä kertaa äänimäärä ei riittänyt voittoon.

Mani pulite -tutkimukset toivat oman katkeran mausteensa maaliskuun vaaleihin. Silvio Berlusconi onnistui vakavista syytöksistä huolimatta keräämään kansalta mandaatin seuraavan hallituksen muodostamiseen. Syy siihen, miksi näin kävi, selittyy osaltaan sillä, että vaalien mielipidetiedustelut osoittivat, että italialaiset pitivät uuden hallituksen tärkeimpänä tehtävänä valtiotalouden kohentamisen ja uusien työpaikkojen luomisen. Uusien työpaikkojen luomista piti tärkeimpänä hallituksen tehtävänä 77 prosenttia äänestäjistä. Korruption kitkemisen nosti etusijalle ainoastaan 17 prosenttia italialaisista.³⁷⁴

Silvio Berlusconiin henkilökohtaisilla ominaisuuksilla oli tärkeä merkitys. Jo pelkästään se, että Berlusconi ei ollut perinyt omaisuuttaan, vaan hän oli rakentanut sen itse omin käsin, pikemminkin kasvatti hänen suosiotaan kuin olisi ollut haittatekijä. Sympatiaa herätti osassa väestöä myös Berlusconiin käymä eräänlainen

³⁷⁰ L'Espresso 8.1.1994, ”*Altro che miracolo*”.

³⁷¹ L'Espresso 8.1.1994, ”*Altro che miracolo*”.

³⁷² Koff S. Z. & Koff S. P. 2000, 72.

³⁷³ Rinaldi, Claudio. L'Espresso 21.1.1994, ”*Ma io dico che Berlusconi può farcela*”.

³⁷⁴ McCarthy 1996, 142-143.

Daavid ja Goljat -taistelu aikoinaan Pci vetoista *Rai 3* -kanavaa vastaan.³⁷⁵ Silvio Berlusconi osasi käsitellä taitavasti ihmisiä julkisuudessa – hän tuki avoimesti Gianfranco Finiä, mutta hyökkäsi presidentti Scalfaroa³⁷⁶ ja pääministeri Ciampia³⁷⁷ vastaan. Tärkeimpänä vahvuutena Berlusconilla *l'Espresso*n näkemyksen mukaan oli kuitenkin vahva voittamisen halu.³⁷⁸

³⁷⁵ Ks. esim. McCarthy 1995, 162–165

³⁷⁶ Oscar Luigi Scalfaro, s. 1918. Italian tasavallan presidenttinä vuosina 1992–1999.

³⁷⁷ Carlo Azeglio Ciampi, s. 1920. Pääministerinä vuosina 1993-1994. Italian tasavallan presidentti 1999–2006.

³⁷⁸ *L'Espresso* 21.1.1994, 37-38. ”*Ma io dico che Berlusconi può farcela*”.

6. *Corriere della Sera* ja *L'Espresso* poliittinen linja

Italialaisen lehdistön tunnuspiirre on sen voimakas poliittisuus.³⁷⁹ *Corriere della Sera* ja *L'Espresso* kirjoittelu vuoden 1994 parlamenttivaaleista vahvistavat omalta osaltaan tämän väittämän. Kumpikaan lehdistä ei tyytynyt vain uutisointiin, vaan molemmat lehdet osallistuivat tiukan kantaaottavasti vaalikeskusteluun. *L'Espresso* osalta poliittinen viiteryhmä ei jättänyt arvailulle varaa lehden oltua perustamisestaan saakka avoimesti vasemmistoliberaalien asialla.³⁸⁰ Tällainen määrittely on kovin ylimalkainen, mutta tutkimuksen rajausta ja valitut artikkelit eivät anna mahdollisuutta perusteellisempaan tulkintaan. Tämän tutkimuksen kannalta onkin oleellista nähdä *L'Espresso* Silvio Berlusconiä ja *Polo delle Libertà:ta* vastustavana toimijana.

Corriere della Sera osalta poliittinen linja ei ole näin selkeästi ilmaistavissa. *Corrierelle* oli tyypillistä pyrkiä rakentamaan kuva mahdollisimman monisäikeisestä uutisoinnista. *Corrieren* poliittisen linjan perusta löytyy sen historiasta – liberaalista konservatismista.³⁸¹ Paolo Mieli³⁸² päätoimittajakaudella paino oli poliittisen keskustelun rakentamisella. Näin oli myös tutkimusajanjaksolla. Käytännössä tämä toimi siten, että kulloinkin esillä olevasta asiasta julkaistiin useita eri toimittajien tai kolumnistien artikkeleita, jotka oli taitettu lehden sivuille vuoropuhelumaisesti, tai ne kävivät dialogia peräkkäisinä päivinä ilmestyvissä lehdissä. Esimerkiksi Berlusconiä ehdottama enimmäisverokatto valtion talouden tervehdyttämiseksi, oli ennen varsinaisen vaalikampanjan alkua kiivaan keskustelun pohjana tammikuun alussa. Lehti antoi puheenvuoroja artikkeleissaan sekä vasemmiston, poliittisen keskustan että oikeiston edustajille.³⁸³

Mediaa tutkittaessa kohdataan väistämättä kysymys luotettavuudesta. Kuten jo aiemmin on todettu – tämän tutkimuksen tarkoitus ei ole ollut tutkia *Corriere della Sera* ja *L'Espresso* luotettavuutta, vaan tarkastella sitä millaista tulkintaa ne lukijoilleen markkinoivat vaalitaistelun aikana. Lehtien toimitus- ja julkaisupolitiikan

³⁷⁹ Mancini 2000, 31.

³⁸⁰ Murialdi 1998, 121.

³⁸¹ Murialdi 2000, 71. Vrt. myös Mancini 2000, 34.

³⁸² Paolo Mieliin päätoimittajakudesta *Corrieressa*, ks. Murialdi 2000, 297.

³⁸³ Vrt. Di Caro, Paola. *Corriere della Sera* 4.1.1994. "Tetto alle tasse, scoppia la guerra", Parodi, Enrico. *Corriere della Sera* 4.1.1994, "Sul fisco Sua Emittenza rilancia" ja

taustalta löytyvät toimituksen, osakkeenomistajien, intressiryhmien, mainostajien, poliitikkojen ja erityisesti suuren yleisön intressit. Tärkein vaikutin mediakentällä on kuitenkin taloudellinen aspekti. Viestimen arvovalta, oli se ammatillinen tai yleisön silmissä oleva, ei merkitse niin paljon kuin tehty tulos.³⁸⁴ Samoin kuin poliittisen toimittajan autonomia on vain osittain hänen omissa käsissä, loppu on ”taloudellisten ja poliittisten ryhmien käsissä”.³⁸⁵ Tätä taustaa vasten voi miettiä, miksi Silvio Berlusconi ja *Forza Italian* poliittinen debyytti keräsi niin valtavan mediahuomion sekä Italiassa että muualla. Berlusconiin astuminen politiikan pelikentälle oli sinällään merkittävä uutinen ja aivan aiheellisesti huomion sekä kritiikin kohteena. Voidaan kuitenkin väittää, että Berlusconiin nimellä myytiin valtaisa määrä lehtiä – myös vasemmiston.

L'Espresso perusteli Berlusconiin omistamansa palstatilan määrää sillä, että sen tehtävänä oli herätellä lukijoitaan vaalitaisteluun.³⁸⁶ Tässä varmasti olikin osatotuus, mutta lehden kärkevä tyyli herättää ajatuksia varsinkin kaupalliseen suuntaan. Hyvänä esimerkkinä käy *L'Espresso* maaliskuun 11. päivän kansilehti. Lähes koko sivun peittävä teksti julisti – ”Kymmenen hyvää syytä olla luottamatta Berlusconiin”.³⁸⁷ Median kaupallistumisen myötä italialainen lehdistö on joutunut kamppailemaan yhä tiukemmin lukijoistaan. Tämä on johtanut lehtien tasapainoiluun uutisoinnin, poliittisen kantaaottavuuden ja speksaakkelimaisuuden välillä, kuten edellä kuvattu *L'Espresso* kansikin todistaa.³⁸⁸

Otsikoilla pelaaminen on hyvin tyypillistä lehdistön toimintaa. Otsikoilla voidaan alleviivata sitä sanomaa, mitä halutaan välittää ja niitä arvoja, joita halutaan representoida.³⁸⁹ Otsikoinneilla ja niillä tekstipätkillä, joita korostetaan, luodaan yksinkertaistettua kuvaa ympäröivistä tapahtumista, joka välittyy ”uutisena” ja ”totuutena” lukijoille. Kyseessä on kuitenkin aina toimittajan rakentama tarina tapahtuneesta.³⁹⁰ Otsikoiden merkitys korostuu vielä, jos annetaan painoarvoa väitteille, että italialainen poliittinen journalismi on hyvin pitkälti elitisöitynyttä,

³⁸⁴ McQuail 2005, 94–95.

³⁸⁵ Mancini 2000, 32.

³⁸⁶ Rinaldi, Claudio. *L'Espresso* 8.1.1994, ”*Altro che miracolo*”.

³⁸⁷ *L'Espresso* 11.3.1994.

³⁸⁸ Mancini 2000, 35.

³⁸⁹ Vertaa Fairclough 1995, 106–107.

³⁹⁰ Seppänen 2002, 202–203.

suppealle ”ammattilaisjoukolla” suunnattua. Kriittisimpien puheenvuorojen mukaan laajalevikkistenkin lehtien lukijat harppaavat ylimalkaisesti politiikkaosioiden yli, viihteellisemmän aineksen pariin.³⁹¹ Havainnollinen esimerkiksi otsikoinneilla pelaamisesta on tutkittavien lehtien välittämä kuva *Polo delle Libertà* -puolueista.

Corriere della Sera kiinnitti runsaasti huomiota *Polo delle Libertà* -puolueiden johtajien väliseen sanailuun. Silvio Berlusconi, Umberto Bossin sekä Gianfranco Finin välillä käytiin varsin värikästä keskustelua, joka sai lähes komediamaisia sävyjä. Suorilla sitaateilla otsikoidut artikkelit kinastelivat keskenään, luoden kuvan erittäin eripuraisesta liittoumasta. Esimerkkeinä otsikoista – Umberto Bossin tokaisu Berlusconiä: ”paljon melua tyhjistä” ja kommentti Finin osallisuudesta liittoumaan: ”ei fasistien kanssa” ja ”Fini ei ole samassa liitossa meidän kanssa”. Berlusconielle lehti rakensi sovittävän roolin, humoristissävyyisellä otsikolla ”Bossi on moukkamainen ja paradoksaalinen”.³⁹² *Corrieren* kirjoittelua siitä, että Berlusconi kumppanuus Bossin ja Finin kanssa oli riitaisa, ei tarvitse epäillä, koska sen todistavat monet muutkin lähteet. Mutta kiinnostavaa on verrata *Corrieren* rakentamaa kuvaa *L'Espresso*n välittämään kuvaan.

L'Espresso huomioi Berlusconiin liittouman sisäiset ristiriidat, mutta varsin eritavalla. Ensiksikin *L'Espresso* alleviivasi vasemmiston liittouman hajanaisuutta, riitaisuutta ja ongelmia.³⁹³ Toiseksi *L'Espresso* pyrki herättämään vasemmistoa näkemään Berlusconiin mahdollisuudet menestyä vaaleissa.³⁹⁴ Kolmanneksi lehti pyrki osoittamaan, että Berlusconi, Bossin ja Finin yhteistyö oli järkiliitto, jossa kaikki osapuolet hyötyivät toisistaan, mutta kuitenkin niin, että Berlusconi oli vähiten riippuvainen liittolaisistaan. Giampaolo Pansa maalaama kuva liittouman valtasuhteista tiivistyi *L'Espresso*n kirjoittamansa kolumnin otsikkoon: ”*Arcoren jumalan vangit*”. ’*Arcoren jumala*’ viittasi Silvio Berlusconiin ja vankeina olivat Gianfranco Fini ja Umberto Bossi. Kyseisen artikkelin retoriikka leikitteli muutoinkin

³⁹¹ Ks. Mancini 2000, 33.

³⁹² Ks. esim. Da Rold, Gianluigi. *Corriere della Sera* 27.1.1994, ”Bossi, Cavaliere: ”tanto rumore per nulla”, Da Rold, Gianluigi. *Corriere della Sera* 1.2.1994, ”Bossi a Berlusconi: coi fascisti no”. Caprara, Maurizio. *Corriere della Sera* 22.2.1994, ”Berlusconi: Bossi è rozzo e paradossale”, Credazzi, Guido. *Corriere della Sera* 8.3.1994, ”Bossi: Fini non fa parte del nostro Polo”. Latella, Maria. *Corriere della Sera* 8.2.1994, ”Fini marcia col Cavaliere ma sfida Bossi”.

³⁹³ Quaranta, Guido. *L'Espresso* 18.2.1994, ”Questa rissosa macchina”.

³⁹⁴ Esim. Vattimo, Gianni. *L'Espresso* 21.1.1994, ”Homo Fininvestensis” ja Rinaldi Claudio. *L'Espresso* 18.2.1994, ”I talloni di Achille”.

uskonnollisilla teemoilla. Berlusconi, Bossia ja Finiä puhuteltiin muun muassa ”pyhänä kolminaisuutena”³⁹⁵

Lehtien suhtautuminen oikeiston liittolaisiin välittää kuvaa niiden syvemmistä poliittisista pyrkimyksistä. Edellä esitetyssä esimerkissä, kuinka lehdet suhtautuivat Silvio Berlusconiin ja hänen liittolaisiinsa, tuli mainiosti esille *L'Espresso* pyrkimykset. *L'Espresso* ei takertunut *Polo delle Libertà:n* sisäiseen riitaisuuteen. Syy tähän oli lehden itsensäkin eksplikoima – tarkoitus herätellä vasemmistoa näkemään vastustajansa vaarallisuuden vaaleissa. Vaarallisuustematiikkaan ei olisi soveltunut esittää vastustaja sisäisesti heikkona.

Corriere della Sera puolestaan näyttäisi olleen tarkoituksenmukaista olla vahventamatta kuvaa oikeistoliittouman yhtenäisyydestä. Huomiota herättävää oli myös se, että *Polo delle Libertà* -puolueista An sai vähiten huomiota. Samoin puoluejohtajista Gianfranco Fini jäi Silvio Berlusconiin ja Umberto Bossin varjoon. Toisaalta Fini ei sotkeentunut kampanjan aikana mihinkään skandaaliin, ainoastaan An:n fasistinen menneisyys nousi tapetille. *Corrieren* motiivit liittyivät siihen, että lehden lukijapiirissä ja kenties toimittajissakin oli sympatioita sekä *Legaa* että *Forza Italiaa* kohtaan. Oikeistoliittouman sisäisten erimielisyyksien korostaminen saattoi toisaalta myös hyödyttää puolueita – poliittisesti vaikean liiton myyminen äänestäjille helpottui, kun liikkeiden erilaisuuksia korostettiin.

*Corriere della Sera*n artikkeleiden linkittyminen toisiinsa aiheutti sen, että lehteä ei voinut tutkia vain pelkkien pääkirjoitusten tai pelkästään tiettyjen artikkeleiden pohjalta. Keskeinen rooli oli arvostetuilla vierailevilla pääkirjoittajilla. Tällaisia olivat muun muassa Enzo Biagi, Ernesto Galli della Loggia³⁹⁶, Giovanni Sartori³⁹⁷, Angelo Panebianco³⁹⁸ ja Indro Montanelli. Lehden asiasisältöä voi luonnehtia erittäin ammattitaitoisesti toimitetuksi. *Corrierelle* kautta linjan oli tyypillistä artikkeleiden otsikoinnissa käyttää suoria lainauksia. Näitä käyttämällä lehden artikkelit

³⁹⁵ Pansa, Giampaolo. *L'Espresso* 18.2.1994, ”*I prigionieri del dio di Arcore*”.

³⁹⁶ Ernesto Galli della Loggia (s. 1942), professori ja politiikan tutkija, hän on toiminut aktiivisesti vasemmistolaisen lehdistön parissa.

³⁹⁷ Giovanni Sartori (s. 1924) on Italian arvovaltaisimpia politiikan tutkijoita. Hän on kuuluisa muun muassa demokrateoriastaan.

³⁹⁸ Angelo Panebianco (s. 1948), politologi, erikoisalueena liberalistiset teoriat.

keskustelivat keskenään rakentaen myös eräänlaisia jatkokertomuksia lehden eri numeroiden kanssa.³⁹⁹

Keskeinen osa *Corrieren* politiikkaosion artikkeleista oli haastattelumuotoon rakennettuja, ja ne perustuivat kulloinkin tapetilla olevien asioiden ja henkilöiden vuoropuheluun. Pääsääntöisesti lehden toimittajat näyttivät valikoituneen tehtäviin siten, että haastateltavista tehtiin pikemminkin myönteisiä juttuja. Viereen nostettiin taitossa joko kriittinen toimituksen kommentti, pilapiirros, kolumni tai vastakkaisen näkökulman edustajan haastattelu. Paolo Mancini vahvisti päätelmää toimittajien ja haastateltavien läheisistä suhteista. Italialaiset toimittajat saattoivat viettää päivittäin aikaa tiettyjen haastateltaviensa kanssa. Tällaisen menettelyn riskinä oli se, että toimittajien esiin nostamat seikat perustuivat enemmän henkilökohtaisiin mieltymyksiin – varsinaisten uutisaiheiden kustannuksella.⁴⁰⁰

*Corriere della Sera*n toimittajista oli selkeästi eroteltavissa tietyt toimittajat, jotka pääasiassa kirjoittivat artikkeleita, haastatteluja ja uutisia koskien Silvio Berlusconiä tai *Polo delle Libertà* -puolueita. Ne toimittajat, jotka kirjoittivat Berlusconiä, suhtautuivat häneen pääsääntöisesti joko neutraalisti tai myönteisesti. Esimerkiksi Maria Latellan artikkeleista välittyi lähes täysin kritiikitön tuki Berlusconiä. Latellan artikkelit olivat usein sellaisia, että ne tyytyivät lähes yksinomaan referoimaan mitä Berlusconi milloinkin oli sanonut.⁴⁰¹

Lorenzo Fuccaro ja Enrico Parodi kirjoittivat Berlusconiä jo huomattavasti pohdiskelevammin, esittäen myös kritiikkiä tätä kohtaan. Fuccaron voi kuitenkin katsoa tukeneen Berlusconiä.⁴⁰² Samaan pohdiskelevien toimittajien sarjaan voidaan lukea myös Paolo Conti sekä Goffredo Buccini ja Gianluca Di Feo, jotka myös kirjoittivat suhteellisen paljon Berlusconiä.⁴⁰³ Berlusconiä voitiin tuoda esiin kriittisiä asioita, mutta ei haastattelun yhteydessä. Gianluigi Da Rold oli

³⁹⁹ Vertaa esimerkiksi: Monti, Vittorio. *Corriere della Sera* 13.2.1994, “*Berlusconi: Tg3 comunista*” ja Conti, Paolo. *Corriere della Sera* 14.2.1994, “*Occhetto: basta terrorizzare la Rai*”.

⁴⁰⁰ Mancini 2000, 30.

⁴⁰¹ Esim. Latella, Maria. *Corriere della Sera* 24.3.1994 “*Rose a Silvio, frutta per Achille*”.

⁴⁰² Ks. Parodi Enrico. *Corriere della Sera* 3.3.1994, “*Solidali I colleghi Fininvest*” ja Fuccaro, Lorenzo. *Corriere della Sera* 25.2.1994, “*E ora scoppia la Guerra dei sondaggi*”.

⁴⁰³ Esim. Conti, Paolo. *Corriere della Sera* 29.1.1994, “*È già polemica sulla nuova tv*”, Buccini, Goffredo & Di Feo, Gianluca. *Corriere della Sera* 10.3.1994, “*Mani pulite sugli affari di Publitalia*”.

erikoistunut kirjoittamaan *Lega Nordista* sekä Umberto Bossista, mutta hän kirjoitti välillä myös Berlusconiin liittyvistä seikoista.⁴⁰⁴

Corrieren tarjoama kuva Berlusconiä oli varsin monipuolinen, kun mukaan lasketaan pääkirjoitukset ja kolumnit. Berlusconiin vastustajiin pääkirjoittajista lukeutuivat muun muassa Ernesto Galli della Loggia ja Indro Montanelli. Päätoimittaja Paolo Mieli suhtautui myös Berlusconiin kriittisen epäluuloisesti. Mieliin suhtautuminen esiintyi muun muassa vaalituloksia analysoitaessa sekä tapaus Montanellin yhteydessä.⁴⁰⁵ *Corriere della Sera* linjasta kertoo vielä se, että päätoimittaja Mieli oli yhdessä lehden omistajan Gianni Agnelliin kanssa tarjonnut Montanellille jaettua päätoimittajuutta *Corrieressa*.⁴⁰⁶ Berlusconiä kritiikkiä tarjosi vakiokolumnisteista esimerkiksi Berlusconiin kiihkeä vastustaja Enzo Biagi.⁴⁰⁷ Selkeimmin *Corriere della Sera* tarjosi ymmärrystä Berlusconiä *Rain* ja *Fininvestin* välisen kiistan yhteydessä.⁴⁰⁸ Varsinkin lehden vieraileviin pääkirjoittajiin kuulunut Agelo Panebianco kritisoi voimakkaasti *Rain* toimintaa.⁴⁰⁹ Panebiancon kirjoittelun sävy Berlusconiä kohtaan oli muuttunut muutoinkin tämän ehdolleasettamisen myötä kriittisestä myönteiseen.⁴¹⁰

Tammikuussa lehti omisti paljon palstatilaa Dc:n hajoamiselle. *Corrieressä* veikkailtiin keskustalaista Mario Segniä seuraavaksi pääministeriksi.⁴¹¹ Lehden poliittisesta suuntauksesta kertoo myös myönteinen suhtautuminen kristillisdemokraattien perillisiin. Lehden pääomistajana oli *Fiatin* omistaja Gianni Agnelli. Huomionarvoinen tekijä on se, että *Corriere della Sera* päätoimitus sijaitsi Milanossa. Nämä tekijät antavat olettaa, että lehdellä on täytynyt olla läheiset suhteet vanhaan poliittiseen eliittiin – sekä kristillisdemokraatteihin että sosialisteihin, joiden valtakuntaa Milano oli ollut.⁴¹² Väitettä tukee lisäksi se, että *Corriere* ei kritisoinut Berlusconiä ja Bettino Craxin (Psi) välistä ystävyyttä, vaan tarjosi Craxille

⁴⁰⁴ Da Rold, Gianluigi. *Corriere della Sera* 5.2.1994, "Insieme al voto".

⁴⁰⁵ Mieli, Paolo. *Corriere della Sera* 30.3.1994, "Subito il governo".

⁴⁰⁶ Di Argentine, Chiara, Beria. *L'Espresso* 4.2.1994, "Brancaleoni alla disfatta".

⁴⁰⁷ Esim. Biagi, Enzo. *Corriere della Sera* 3.3.1994, "Sondaggi, I motive per non crederci".

⁴⁰⁸ Monti, Vittorio. *Corriere della Sera* 13.2.1994, "Berlusconi: Tg3 comunista".

⁴⁰⁹ Panebianco, Angelo. *Corriere della Sera* 14.2.1994, "Tv di stato, tv di parte".

⁴¹⁰ Vrt. Panebianco, Angelo. *Corriere della Sera* 24.1.1994, "La dura scommessa del 27 marzo.

Alternanza e rischio regime" ja Panebianco, Angelo. *Corriere della Sera* 27.1.1994, "Lo Strappo del Cavaliere".

⁴¹¹ *Corriere della Sera* 4.1.1994, "E nasce il "Patto per l'Italia".

⁴¹² Vrt. Gundle 1996, 86.

tilaisuuden puolustaa Berlusconiä ja hyökätä Pds:n kimppuun.⁴¹³ Lisäksi *Corriere della Sera* omistajista löytyi myös katolisen pääoman sijoitusyhtiö *Mittel*.⁴¹⁴

L'Espresso haastattelema Gianni Agnelli arvosteli italialaisen politiikan kaksinapaistumista. Agnelliin näkemyksen mukaan sekä oikeiston että vasemmiston mahdollinen vaalivoitto pitäisi sisällään riskejä demokraattiselle yhteiskunnalle. Agnelli myös liputti avoimesti Mino Martinazzolin ja Mario Segnin *Patto per l'Italian* puolesta.⁴¹⁵ Toinen viittaus *Corriere della Sera* valtiaan ajatuksiin löytyi myös *l'Espresso*sta. Maaliskuun alussa lehden toimitus oli haastatellut Agnelliä kysyen tämän suhtautumista Silvio Berlusconiin ehdokkuuteen. Lehti esitti Agnelliin kommentin seuraavanlaisena lainauksena:⁴¹⁶

”Jos Silvio Berlusconi voittaa, me kaikki yrittäjät voitamme. Mutta jos hän häviää, hän häviää yksin.”⁴¹⁷

Agnelliin haastattelut asettavat *Corriere della Sera* poliittista linjaa perspektiiviin. Lehden asennoitumista päätoimittajan, omistajan ja yleisilmeen pohjalta ei voi sanoa Silvio Berlusconiä tukevaksi. Siitä kuitenkin löytyi varsin myönteistä ainesta Berlusconiä kohtaan, eniten Berlusconiä on varmasti hyödyttänyt lehden hänelle omistama valtaisa määrä palstatilaa. *Corriere della Sera* olisi nähnyt mieluummin keskustan *Patto Per l'Italian* voitavan vaaleissa. Kun kävi ilmeiseksi, että keskusta ei menestyisi, lehden poliittiseksi intressiksi näyttäisi kohonneen – vähiten epämieluisan poliittisen vaihtoehdon tukeminen.

Vähiten mieluisa varteenotettavista ehdokkaista seuraavaksi vallanpitäjäksi olisi ollut Achille Occhetto johtama *Polo Progressiti*. Erityisesti vasemmistoliittouman imagollisena ongelmana oli kovan linjan kommunistipuolueen, *Rifondazione Comunistan* mukana olo.⁴¹⁸ Huolimatta *Polo delle Libertà:n* keulahahmoon liittyvistä suurista kysymysmerkeistä, tällaisessa tilanteessa oltiin lehdessä valmiita kannattamaan mieluummin Milanon omaa poikaa – Silvio Berlusconiä.

⁴¹³ Caprara, Maurizio. *Corriere della Sera* 19.2.1994, ”Craxi: Smaschero I falsi rinnovatori”.

⁴¹⁴ Murialdi 2000, 282.

⁴¹⁵ *L'Espresso* 18.3.1994, ”L'Avvocato non è bipolare”.

⁴¹⁶ *L'Espresso* 4.3.1994, ”Corri Silvio corri”.

⁴¹⁷ ”Se Silvio Berlusconi vince, vinciamo tutti noi imprenditori. Se perde, perde solo lui”. *L'Espresso* 4.3.1994, ”Corri Silvio corri”.

⁴¹⁸ Ks. Tamburello, Stefania. *Corriere della Sera* 14.1.1994, ”Agnelli: così si chiude un'epoca”.

L'Espresso suhtautuminen Berlusconiin poliittisiin pyrkimyksiin oli alusta alkaen jyrkän kielteinen. Esimerkiksi 7.1.1994 lehti nosti kymmensivuisessa ”Berlusconi/ Poliittisen seikkailun todelliset taustat. Italian ja yhtiön puolesta” -liitteessä esiin muun muassa *Fininvestin* rahoitusvaikeudet, hämärän omistuspohjan ja määräävän aseman joukkotiedotuksessa. Lehti uutisoi näyttävästi Berlusconiin ja Bettino Craxin läheisestä ystävytydestä, tituleeraten Berlusconiä 2000-luvun Craxiksi.⁴¹⁹ Berlusconiin vielä jatkavissa julkisuudessa osallistumistaan vaaleihin, lehti kommentoi hanketta seuraavasti:

“Olkaamme rehellisiä, tämä on kauhuskenaario... Niin kauan kuin vitsaillaan, voidaan vitsailla; mutta puolue-yrityksestä ei voi, eikä saa tulla vakavasti otettava asia.”⁴²⁰

L'Espresso kirjoitti Berlusconiä jokaisessa lehden numerossa tammikuun ja maaliskuun välisenä aikana. Lehden päätoimittajan Claudio Rinaldin mukaan sen tärkeimpänä tehtävänä oli ollut herätellä uinuvaa ja voitonvarmaa vasemmistoa siihen, että Berlusconiin kaikki toimet tähtäsivät hänen henkilökohtaiseen politiikkaan osallistumiseen sekä siihen, että Berlusconiä oli kaikki edellytykset voittaa vaalit.⁴²¹ Keinoina *L'Espresso* käytti sekä moukaroivaa mustamaalausta että analyttisempää pohdintaa Berlusconiin vahvuuksista vaaleissa – unohtamatta kuitenkaan artikkeleiden kaupallista arvoa, joka näkyi otsikoinneissa ja sensaatioiden tonkimisena.⁴²² Erityisesti päätoimittaja Rinaldi ja Gianpaolo Pansa kunnostautuivat yhdistämällä analyttistä pohdintaa ja pelottelua artikkeleissaan. Molempien kokeneiden toimittajien meriiteiksi on katsottava varsin taidokas kirjoittaminen.⁴²³

L'Espresso syyttäessä pitkin vaalikampanjaa Berlusconiä propagandasta, voi aivan aiheellisesti kääntää katseen myös päinvastoin. *L'Espresso*, vaatimattomammilla

⁴¹⁹ Rinaldi, Claudio. *L'Espresso* 7.1.1994, “Berlusconi/ I veri retroscena dell'avventura politica. Per l'Italia e per la ditta.”

⁴²⁰ “Siamo sinceri, è uno scenario da incubo... Finché si scherza, si scherza; ma il partito-azienda non può, non deve diventare una cosa seria.” Rinaldi, Claudio. *L'Espresso* 7.1.1994, 35-36. “Berlusconi/ I veri retroscena dell'avventura politica. Per l'Italia e per la ditta.”

⁴²¹ Rinaldi, Claudio. *L'Espresso* 21.1.1994, “Ma io dico che Berlusconi può farcela” ja Rinaldi, Claudio. *L'Espresso* 8.1.1994, “Altro che miracolo”.

⁴²² Vrt. Rinaldi, Claudio. *L'Espresso* 11.3.1994, “Dieci buone ragioni per non fidarsi di Berlusconi” ja Fiori, Giuseppe. *L'Espresso* 11.3.1994, “Storia di banca e di massoneria”.

⁴²³ Rinaldi, Claudio. *L'Espresso* 21.1.1994, “Ma io dico che Berlusconi può farcela” ja Pansa, Giampaolo. *L'Espresso* 18.2.1994, “I prigionieri del dio di Arcore”.

välineillä kuin Berlusconi, harjoitti systemaattista Berlusconin julkisuuskuvan tahraamista. Berlusconista muodostui lehden sivuilla varsin demoninen kuva. *L'Espresso*n vahvalla argumentoinnilla höystetty mustamaalauskampanja verhoutui erilaisten paljastusten ja sensaatioiden taakse.⁴²⁴

Molempien tutkittavien lehtien esiin nostamat kysymykset sekä Berlusconia vastaan esittämät vakavat syytökset saattoivat sinänsä olla paikkaansa pitäviä, mutta tässä yhteydessä kiinnostavampaa on ollut tarkastella *Corriere della Sera*a ja *l'Espresso*a eräänlaisina poliittisina toimijoina, jotka pyrkivät vaikuttamaan lukijoihinsa tietyllä tavalla – kumpikin omista lähtökohdistaan.

⁴²⁴ Esim. Rinaldi, Claudio. *L'Espresso* 7.1.1994, “*Berlusconi/ I veri retroscena dell'avventura politica. Per l'Italia e per la ditta*.” Mucchetti, Massimo. *L'Espresso* 7.1.1994, “*Scusi, chi sono i soci Fininvest?*”.

7. Debatteja ja demonisointia

Silvio Berlusconiin poliittinen debyytti ajoittui hetkeen, jolloin Italian poliittinen järjestelmä ja talous olivat ajautuneet syvään kriisiin. Italiassa 1980- ja 1990-luvun taitteessa käynnistyneet korruption vastaiset *mani pulite* -tutkimukset olivat romahduttaneet maata yli neljäkymmentä vuotta hallinneet puolueet. Vuoden 1994 vaaleja pidettiin siirtymänä ensimmäisestä tasavallasta toiseen tasavaltaan. Taustalla tähän olivat edellisvuoden vaalilain muutos ja vanhan puoluejärjestelmän hajoaminen.

Berlusconiin menestystä vuoden 1994 parlamenttivaaleissa voi pitää hyvällä syyllä historiallisena. Ensimmäistä kertaa toisen maailmansodan jälkeen Italiassa valtaan nousi oikeistohallitus. Voittoisaa *Polo delle Libertà* -koalitiota johtanut mediakeisari Berlusconi oli yritysmaailmassa kannuksensa ansainnut liikemies. Tasavallaisen Italian historiassa politiikan teko oli aiemmin uskottu ammattipoliitikoiden harteille, nyt Berlusconi *Forza Italia* -puolueineen edusti varsin suurta muutosta aiempaan verrattuna. Silvio Berlusconiin vaalivoittoa pidettiin mediassa toisaalta yllätyksenä ja toisaalta eräänlaisena toteutuneena ”kauhuskenaariona”. Hänen osallistumisestaan vaaleihin ounasteltiin jo syksyllä, mutta virallinen ehdokkaaksi asettumisilmoitus sai odottaa 26. päivään tammikuuta 1994 saakka.

Tässä tutkimuksessa tutkittiin italialaisen lehdistön kautta Silvio Berlusconiin politiikkaan lähtemistä. Alkuperäislähteinä olivat milanolainen sanomalehti *Corriere della Sera* ja viikottain ilmestyvä uutisaikakausilehti *L'Espresso*. Molemmat lehdet olivat Berlusconiin suoran vaikutusvallan ulkopuolella. *Corriere della Sera* kustantavan *Rcs:n* tärkeimpänä omistajana oli tutkimusjaksolla *Fiat*-konsernin johtaja Gianni Agnelli. *L'Espresso* kuului puolestaan De Benedettin omistukseen. *Corrieren* poliittinen linja pohjasi liberaaliin konservatismiin. *L'Espresso* määritteli itsensä vasemmistoliberaaliksi, ja se oli jyrkästi Berlusconiin politiikkaan lähtemistä vastaan. Kumpikin lehti tarjosi kriittisesti ja asiantuntevasti toimitettuja artikkeleita, mutta yksittäisten toimittajien ja kolumnistien näkemykset saattoivat olla varsin erilaisia. Tämä oli näkyvässä varsinkin *Corriere della Seran* kohdalla, jossa julkaistujen

artikkeleiden erilaiset poliittiset painotukset vaikeuttivat lehden ajaman poliittisen linjan selvittämistä.

Berlusconiin poliittisen aluevaltauksen motiivit liittyivät siihen, että vanhassa klientelistisesti organisoituneessa yhteiskunnassa hänellä oli tukijoina muun muassa merkittäviä Dc- ja Psi-poliitikkoja. *Tangentopoli*-oikeudenkäyntien pyyhittyä pois vanhan valtaeliitin, syntyi tilanne, jossa Berlusconi jäi vaille poliittista suojaa. Syksyn 1993 paikallisvaalit tarjosivat todellisen varoituksen entisen kommunistipuolueen, nyt Pds:ksi nimensä muuttaneen puolueen vahvuudesta myös maaliskuun 1994 parlamenttivaaleja silmälläpitäen. Vasemmisto oli harjoittanut systemaattista Berlusconiin maineen mustamaalausta jo ennen kuin hänen lähtemisestään politiikkaan oli mitään tietoa. Tätä taustaa vasten voi hyvin ajatella, että Berlusconiin vasemmiston voitto vaaleissa olisi merkinnyt vaikeuksia; varsinkin kun hänen *Fininvest*-yhtiönsä velkaantumisesta liikkui runsaasti huhuja vuoden 1994 vaalien alla.

L'Espresso nosti Berlusconiin tärkeimmäksi poliittiseksi motiiviksi hänen yhtiönsä velkaantuneisuuden. Myös *Corriere della Sera* kiinnitti huomioita Berlusconiin tappiollisiin liiketoimiin, mutta se ei esittänyt sitä politiikkaan osallistumisen tärkeimmäksi motiiviksi. Berlusconiin suoran poliittisen osallistumisen varmisti se, että riittävän vahvaa maltillista keskustaoikeiston koalitiota ei syntynyt. Erityisesti vasemmisto vastusti Berlusconiin uutta aluevaltausta. Tätä linjaa myös *L'Espresso* ajoi voimakkaasti. Tammikuun alusta lähtien lehti kirjoitti vuolaasti Berlusconiin ja asetti tämän poliittiset motiivit varsin kyseenalaisiksi. Kumpikaan tutkittavista lehdistä ei kiistänyt täysin sitä vaihtoehtoa, että Berlusconiin yhtenä motiivina olisi saattanut olla myös aito kiinnostus parantaa Italian taloudellista ja poliittista tilannetta. Jo pelkästä yrittäjän näkökulmasta valtion raha-asoiden huono hoitaminen olisi varsin relevantti peruste kiinnostua politiikasta. *L'Espresso* pyrki osoittamaan erilaisilla Berlusconiin liittyvillä vihjailuilla ja paljastuksilla, että tämä ei olisi sovelias hoitamaan valtion asioita. Berlusconiin kohdalla erityistä polemiikkaa aiheutti hänen roolinsa median suuromistajana, ja sen sovittaminen parlamentaarisessa demokratiassa kansan palvelijan rooliin.

Vuoden 1994 parlamenttivaalien haasteena oli uusi vaalitapa. Se oli yhdistelmä enemmistö- ja suhteellisesta vaalitivasta. Edustajainhuoneen ja senaatin paikoista kolme neljäsosaa valittiin enemmistövaalilla. Uusi vaalitapa suosi polarisoituneiden oikeisto-vasemmisto-koalitioiden syntymistä. Berlusconin asetuttua virallisesti ehdolle helmikuun alussa 1994, kävi selväksi, että Mario Segnin ja Mino Martinazzolin luotsaama vanhan Dc:n raunioille perustettu keskustan *Patto per Italia* -liitouma jäi vaille muita merkittäviä liittolaisia. Silvio Berlusconi oli osallistunut aktiivisesti liittolaisneuvotteluihin väittäjänä, mutta Segni oli suhtautunut Berlusconin syksyllä 1993 perustamaan *Forza Italiaan* nihkeästi.

Corriere della Sera ja *L'Espresso* näkivät Berlusconin tärkeimpänä vahvuutena maaliskuun 1994 vaaleissa hänen liittolaispolitiikkansa. Berlusconi teki mahdottomasta mahdollisen ja yhdisti voittokkaaksi osoittautuneeseen *Polo delle Libertà* -vaaliliittoon toisilleen vihamieliset *Alleanza Nazionale* ja *Lega Nordin*. Taitavasti rakennuttu kaksoiskoalitio, jossa välittäjinä toimivat *Forza Italia* ja *Centro Cristiano Democratico*, mahdollisti *Legan* ja *An:n* välisen liiton syntymisen. Vaaliliitto oli käytännön sanelema, ja sen toteutuminen oli Berlusconin ansioita. Liittouman sisäinen ristiriitaisuus muodostui vaalikampanjan edetessä yhä suuremmaksi. Varsinkin Umberto Bossin luotsaamalle *Lega Nordille* Silvio Berlusconin ja *Forza Italian* kannatuksen huima nousu aiheutti vakavan ongelman. *Legan* kannatus laski tammikuun ja maaliskuun välisellä ajanjaksolla *Alleanza Nazionale* pitäessä kannatuksensa entisellään.

Corriere della Sera kirjoitti runsaasti *Polo delle Libertà* -puolueiden keskinäisestä ristiriitaisuudesta. *L'Espresso* puolestaan keskittyi alleviivaamaan oikeistoliittouman poliittista painoarvoa ja sen vaarallisuutta vasemmiston näkökulmasta katsottuna. *L'Espresson* motiivina oli herätellä varmaan vaalivoittoon tuudittautunutta vasemmistoa näkemään *Polo delle Libertà:n* menestymismahdollisuudet, sekä saada puhallettua taistelutahtoa vasemmiston *Polo Progressista* -koalitioon. *Corrieren* yhtenä tarkoituksena *Polo delle Libertà:n* sisäisen ristiriitaisuuden korostamisessa oli se, että vaalitaistelussa lehti tuki mieluummin keskustaoikeiston liittoumaa kuin vasemmistoa. Koalition sisäisen eripurin korostaminen auttoi *Lega Nordia* ja *Alleanza Nazionalea* pitämään kiinni perinteisistä äänestäjistään sekä esiintymään erilaisina poliittisina voimina. Vaikka ristiriitaisuudet heikensivät liittouman

poliittista uskottavuutta, ne palvelit poliittisen tuotteen eriyttämisen näkökulmasta ja mahdollistivat sen myymisen mahdollisimman laajalle kansanosalle.

Forza Italia oli Silvio Berlusconiin henkilökohtaiseen karismaan pohjautuva liike. Vanhojen puolueiden uskottavuuden romahdettua se tarjosi uuden poliittisen vaihtoehdon, jonka takuumiehenä oli Berlusconi itse. Kuten Enzo Biagi kirjoitti *Corrieressa* – äänestäjien luottamus perinteistä poliittista järjestelmää kohtaan oli korruptio-oikeudenkäyntien myötä romahtanut. Tällaisessa tilanteessa äänestäjien oli helpompi antaa mahdollisuus uusille kasvoille kuin uskoa siihen, että vanha poliittinen eliitti vielä korjaisi sotkemansa asiat. Berlusconi ja *Forza Italia* edustivat uutta, *l'Espresson* ja muutamien *Corrieren* kolumnistien sekä lehden päätoimittajan Paolo Mielin näkemyksistä huolimatta.

Väite, että Berlusconi olisi voittanut pelkästään vaurautensa ja tv-kanaviensa avulla ei pidä paikkaansa. Totta on kuitenkin se, että ilman näiden seikkojen apua, voitto ei olisi ollut mahdollinen. Italialaiset eivät äänestäneet Berlusconiä siksi, että heidät olisi aivopesty mittavan vaalikampanjan avulla. Mediaa, ja erityisesti lehdistöä seuraavilla italialaisilla oli käytettävissä runsaasti Berlusconiin itsensä välittämästä informaatiosta poikkeavaa tietoa. Maaliskuun 1994 vaaleissa äänestettiin muutoksen puolesta. Tätä Berlusconiin optimistinen vaaliohjelma lupasi.

Berlusconiin yksinkertaistettu retoriikka puri yleisöön – hän vakuutti toistavansa sodanjälkeisen talousihmeen ja lupasi luoda miljoona uutta työpaikkaa. Berlusconi rakensi itsestään kuvan modernina liikeyrityksen johtajana, joka nojasi samalla vankkoihin italialaisiin perinteisiin. Berlusconi korosti muun muassa perheyriyten merkitystä, tästä hänen yhtiönsä *Fininvest* oli hyvä esimerkki. Berlusconiin ohjelma kritisoi valtiota liian jäykästä byrokratiasta ja kovasta verotuksesta. Kommunismin vastustaminen nousi uusliberalismiin tukeutuvan, populistisen vaaliohjelman keskeisimmäksi teemaksi. Berlusconi etsi tukijoita Pohjois- Italian pienistä ja keskisuurista yrittäjistä sekä koulutetusta kaupunkilaisesta keskiluokasta. *Forza Italian* vaaliohjelman keskeinen tavoite oli byrokratian karsiminen ja verotuksen keventäminen. Berlusconi puhui julkisen ja yksityisen sektorin palveluiden luovasta soveltamisesta siten, että mahdollisuuksien mukaan palvelut tulisi tuottaa yksityisesti, mutta kuitenkin kustannustehokkaimmalla tavalla. *Forza Italia* kierrätti

vaalikampanjassaan vanhoja Dc:n vaaliteemoja. Tämä olikin ymmärrettävää – Dc:n ja Psi:n romahtamisesta vapautuneilla äänillä voitettiin maaliskuun vaalit.

Berlusconin kiivas kilpailu Italian valtiontelevisioon *Rain* kanssa nousi kiistakapulaksi myös vuoden 1994 parlamenttivaaleissa. Erityisesti vasemmisto polemisoiti Berlusconin mediaomistuksia uhkaksi demokratialle. Vaalitaistelun aikana kiista kärjistyi *Rai 3*-kanavan ja *Fininvest*-kanavien välillä, *Corrieren* sanoin, ”sodan asteelle”. Berlusconi syytti *Rai 3*-kanavaa kommunistiseksi. Syytteelle painoarvoa antoi se, että *Rai* oli vanhassa poliittisessa järjestelmässä ollut jaettuna Dc:n, Psi:n ja Pci:n kesken siten, että jokainen sai hallintaansa yhden kanavan. *Rai 3* oli ollut Pci:n kontrolloima. Kiista konkretisoitui kysymykseen Berlusconin vaalimainosten lähettämistä *Rain* kanavilla. Italian valtiontelevisio ei suostunut lähettämään näitä mainoksia. Toisena kiistakapulana oli Berlusconin osallistuminen *Rain* järjestämiin vaaliohjelmiin.

L'Espresson välittämä tulkinta Berlusconin vaalikampanjasta oli tuomitseva. Hänen kampanjaansa sekä hallitsemiensa tiedotusvälineiden käyttöä luonnehdittiin epäeettiseksi ”tv-salamasodaksi”. *Corriere della Sera*n suhtautuminen Berlusconiin oli huomattavan monitahoinen. Lehti tarjosi häntä kohtaan sekä jyrkkää kritiikkiä että suoranaista tukea. *Corrieren* artikkelit oli linkitetty keskenään siten, että esimerkiksi Berlusconiin liittyviä aiheita käsiteltiin useasta eri näkökulmasta. *Fininvestin* ja *Rain* välisessä konfliktissa lehti asettui kuitenkin selkästi Berlusconin tueksi. *Corriere* katsoi, että julkisen ja verovaroilla ylläpidetyn yhtiön tulisi kohdella tasapuolisesti kaikkia – myös Berlusconia. Vastaavasti Berlusconilla yksityisyrittäjänä ei ollut tällaista velvollisuutta.

Vuoden 1994 vaalit muistetaan erityisen likaisesta vaalikamppailusta. Edelleen käynnissä olleet korruptio-oikeudenkäynnit ja -tutkimukset antoivat oman mausteensa värikkäälle kampanjoinnille. Oikeudelliset huolet koskettivat Silvio Berlusconia. Ensin hänen veljeensä Paolo Berlusconiin kohdistui korruptiosyytöksiä, ja myöhemmin tärkeisiin *Fininvestin* johtajiin. Myös Berlusconiin itseensä liitettiin molemmissa lehdissä vihjailuja oikeudellisista epäselvyyksistä, sekä *Forza Italian* yhteyksistä Sisilian mafiaan. Näillä seikoilla ei kuitenkaan ollut Berlusconin kansansuosion kannalta negatiivista merkitystä. Lähdettyään mukaan politiikkaan hän

pystyi vetoamaan uskottavasti siihen, että hän oli joutunut poliittisen ajojahdin kohteeksi. On huomioitava, että myös Berlusconiin vastustajiin kohdistui vakavia korruptiosyytöksiä.

L'Espresso herkutteli Berlusconiin vaikeuksilla ja pyrki nostamaan esiin yhä uusia tätä koskevia skandaaleja. Myös *Corriere della Sera* kirjoitti runsaasti Berlusconiin tai hänen lähipiiriinsä kohdistuvista epäilyistä, mutta varsin toiseen sävyyn. Syytöksiä pohdittiin eri näkökulmista, huumoria unohtamatta. Vaalituloksen kannalta näillä korruptiosyytöksillä ei ollut juuri merkitystä. Mielipidetiedustelujen mukaan suurin osa italialaisista piti seuraavan hallituksen tärkeimpänä tehtävänä uusien työpaikkojen luomisen ja valtion talouden tervehdyttämisen. Berlusconiin imago sopi tähän tehtävään mainiosti – hän oli luonut valtuisan media- ja rakennusalan imperiumin käytännössä katsoen tyhjästä. Berlusconi oli erittäin suosittu henkilö Italiassa. Hänen omistuksessaan oleva jalkapallojoukkue *A.C. Milan* oli voittanut vaaleja edeltävänä vuonna sekä Italian pääsarjan *Seria A:n* että mestareiden liigan. *A.C. Milanin* hän oli hankkinut seuran olessa rappiolla ja nostanut sen maailman huipulle. Italiassa tämä seikka toi paljon myönteistä huomiota Berlusconiin ja oli osaltaan vaikuttamassa hänen maineensa kehittymisessä eräänlaisen myyttisen kansan sankarin mittoihin.

Lehdistö ei ole sinänsä objektiivista tutkimusmateriaalia, mutta sen kautta voitiin tässä tutkimuksessa hahmottaa sitä vallitsevaa todellisuutta, minkä edessä italialaiset tekivät äänestyspäätöksensä. *L'Espresso* tarjoama kuva Silvio Berlusconiin ja *Forza Italiasta* oli voimakkaan negatiivinen. *Corriere della Sera* suhtautui häneen pohdiskellen asioita eri näkökulmista. *Corrieren* poliittinen tausta antaa viitteen sen sympatioista vanhaa valtajärjestelmää kohtaan. Lehden päätoimitus sijaitsi aikaisemmin Psi:n hallinnoimassa Milanossa. Sen omistajina oli pohjoisen teollisuuden nokkamiehiä, kuten *Fiatin* Agnelli. Lisäksi mukana oli myös katolisen pääoman sijoitusyhtiö *Mittel*. Tätä taustaa vasten ja lehden kirjoittelun perusteella voi sanoa, että se olisi mieluusti nähnyt vaaleissa voittajana Mario Segnin johtaman keskustaliittouman.

Corrieren ja *L'Espresso* poliittisesta linjasta antaa viitteen myös lehtien suhtautuminen Psi:n entiseen johtajaan Bettino Craxiin. *L'Espresso* piti Craxian vanhan poliittisen järjestelmän mädännäisyyden symbolina ja ohjasi lukijoitaan

katsomaan Berlusconiä 2000-luvun Craxina. *Corrieressa* ei esiintynyt tällaista analogiaa. Lehti haastatteli Craxia pariin otteeseen ja antoi hänelle mahdollisuuksia kertoa erityisesti Pds:n johtohamoihin liittyvistä epäselvyyksistä sekä tarjota tukeaan Silvio Berlusconielle.

Berlusconiin poliittista debyyttiä edelsi huolellinen mielipidetiedustelujen avulla suoritettu ”markkinatutkimus” siitä, millaiset mahdollisuudet hänellä oli ja millaisella poliittisella tuotteella vaaleissa voisi menestyä. *Forza Italia* oli tehokkaasti organisoitu, ja sen kannattajaklubien laaja verkosto takasi italialaisille mahdollisuuden osallistua eräänlaiseen suoraan poliittiseen toimintaan. Berlusconiin vaaliohjelma ja kampanja olivat tarkkaan harkittuja juuri vuoden 1994 kontekstiin sopiviksi. Berlusconiin henkilökohtaiset ominaisuudet – karismaattisuus, yksinkertainen tavallisen milanolaisen yrittäjän puhetapa sekä optimistinen sanoma erottivat hänet edukseen muista ehdokkaista.

Keskeinen tekijä Silvio Berlusconiin menestymiseen maaliskuun vaaleissa oli siinä, että hänen vastustajansa keskittyivät mustamaalauskampanjaan sen sijaan, että olisivat alleviivanneet tarjoamaansa poliittista ohjelmaa. Vasemmistokoalitio *Polo Progressistan* ongelmana oli myös se, että se ei kyennyt asettamaan yksiselitteistä ehdokasta seuraavaksi pääministeriksi. Äänestäjille oli selvää, että *Polo delle Libertà*n voittaessa pääministeriksi nousisi Silvio Berlusconi. Vasemmiston poliittinen ohjelma oli sinänsä onnistunut, mutta se ei ollut kovin myyvä – siinä sitouduttiin Carlo Azeglio Ciampin johtaman toimitusministeriön uudistuksiin. Moderniksi itseään kutsuvan vasemmiston rasiitteena olivat äärivasemmiston *Rifondazione Comunista*n sekä vanhojen korruptioskandaaleissa ryvettyneiden ehdokkaiden mukanaolo liittoumassa ja imagollinen tylsyys.

*L'Espresso*n ja *Corriere della Sera*n välinen perustavaa laatua oleva ero oli se, että *Corrieren* pyrkiessä esiintymään puolueettomana poliittisen debatin areenana, *L'Espresso* ei jättänyt epäselvyyksiä siitä kenen puolella se oli, tai pikemminkin – ketä vastaan se taisteli. *Corrieren della Sera*n poliittiseksi viisaudeksi voi todeta, että se ei ripustautunut mihinkään poliittiseen suuntaukseen, eikä tyrmännyt suoranaisesti ketään. Lehden imagolle ei näin olisi ollut juurikaan merkitystä sillä, kuka olisi voittanut tai hävinnyt vaalit. Kuitenkin lehden poliittisena tavoitteena oli saada

valtaan mieluummin Silvio Berlusconi ja Umberto Bossin tähdittämä *Polo delle Libertà*, joka edusti pohjoisen yritteliäsyyden asiaa kuin Pds:n Achille Occhetto luotsaama *Polo Progressisti*.

L'Espresso pyrki viimeiseen asti kampittamaan Berlusconiin pääministerihaaveita. Siitä huolimatta, että *L'Espresso*n kirjoittelu rakensi Berlusconiä todella demonisen kuvan, lehden artikkelit olivat perusteellisesti tehtyjä. Varsinkin päätoimittaja Rinaldin artikkelit olivat hyvin analyttisiä. Vaalikampanjan alussa ja vaalitulosten jo selvittyä hän antoi tunnustusta myös Berlusconiin vahvuuksille vaaleissa.

Silvio Berlusconiin ensimmäisen hallitus jäi lyhytikäiseksi. Hallitus joutui kamppailemaan vaikeassa taloudellis-poliittisessa tilanteessa keskinäisten ristiriitojen, kansainvälisen kritiikin ja Berlusconiin kasvavien oikeudellisten huolien keskellä. *Polo delle Libertà* -puolueiden sisäinen ristiriitaisuus oli ollut näkyvässä jo vaalikamppailun kuluessa.

Berlusconiä syytettiin henkilökohtaisesti muun muassa suorasta Milanon *Guardia di Finanza*n lahjonnasta. Hallitusyhteistyö toimi hyvin akselilla *Forza Italia* ja *Alleanza Nazionale* sekä tyydyttävästi *Centro Cristiano Democratico*n kanssa. Samaa ei voi sanoa edellämainittujen suhteesta *Lega Nordiin* ja Umberto Bossiin. Berlusconiin ensimmäisen hallituksen poliittinen kokemattomuus vaati lopulta veronsa. Erityisesti Berlusconiin kohdistuvat oikeustoimet ja eripuraisuus Umberto Bossin kanssa söivät hallituksen poliittista uskottavuutta. Berlusconiin hallitus joutui eroamaan joulukuussa 1994 oltuaan vallassa vain kahdeksan kuukautta.

Toukokuun 2001 parlamenttivaaleissa Silvio Berlusconiin johtama keskustaoikeiston *Casa delle Libertà* -koalitio nousi menestyksekkään oppositiokampanjan ansiosta selkeään vaalivoittoon. Ristiriidat Umberto Bossin luotsaamaan *Lega Nordiin* oli tällä kertaa sovittu. Keskustaoikeisto esiintyi yhtenäisenä ja dynaamisena poliittisena voimana. Seitsemän vuoden kokemus oppositiopolitiikasta hioi *Forza Italian* organisaatiota lähemmäs perinteisiä puolueita. Vuoden 2001 vaalikampanjassa Berlusconiin sanoma nojasi huolella rakennettuun poliittiseen ohjelmaan sen sijaan, että hän olisi esiintynyt ”vain” karismaattisena kansanliikkeen johtajana.

Silvio Berlusconiin toinen hallitus oli sodanjälkeisen Italian tähän asti pitkäikäisin, viiden vuoden yhtäjaksoisella hallituskaudella. Huhtikuussa 2006 Berlusconi kärsi niukan ja skandaalikäryisen vaalitappion Romano Prodin johtamalle keskustavasemmiston liittoumalle. Berlusconi johtaa edelleen *Forza Italian* kärkevää oppositiopolitiikkaa. Esimerkiksi helmikuun 2007 hallituskriisin yhteydessä Berlusconi ajoi voimakkaasti, mutta tuloksetta Romano Prodin johtaman hallituksen kaatamista.

Lähteet

Alkuperäislähteet:

Corriere della Sera: 2.1.1994 – 2.4.1994

L'Espresso: 7.1.1994 – 8.4.1994

Painetut lähteet:

Berlusconi, Silvio. *Il discorso della 'discesa in campo' 26.1.1994.*
http://www.forza-italia.it/notizie/mov_2801.htm 1.3.2005

Berlusconi, Silvio. *L'Italia che ho in mente. I discorsi "a braccio" di Silvio Berlusconi.* Arnoldo Mondadori Editore S.p.A. Milano 2001(2000). **A**

Berlusconi, Silvio. *Discorsi per la democrazia.* Arnoldo Mondadori Editore S.p.A., Milano 2001. **B**

Tutkimuskirjallisuus:

Bobbio, Norberto. *Ideological Profile of Twentieth-Century Italy.* Princeton University Press, Princeton 1995.

Bull, Martin, J. "The Great Failure? The Democratic Party of the Left in Italy's transition". *The New Italian Republic, From the Fall of the Berlin Wall to Berlusconi.* Edited by Stephen Gundle and Simon Parker. Clays Ltd: St Ives PLC 1996.

Curran, James. "Rethinking Media and Democracy". *Mass Media and Society.* Edited by James Curran & Michael Gurevitch. MPG Books Ltd, Bodmin 2000.

Diamanti, Ilvo. The Northern League. From regional party to party of government. *The New Italian Republic, From the Fall of the Berlin Wall to Berlusconi.* Edited by Stephen Gundle and Simon Parker. Clays Ltd: St Ives PLC 1996.

Fairclough, Norman. *Media Discourse.* J.W. Arrowsmith, Bristol 1995.

Farrell, Joseph and Levy, Carl. "The Northern League: Conservative Revolution?". *Italian Regionalism. History, Identity and Politics.* Edited by Carl Levy. WBC Book Manufacturers, Bridgend, Mid Glamorgan 1996.

Forconi, Augusta. *Parola da Cavaliere*. Tipografia Tonygraf, Roma 1997.

Friedman, Alan. *Agnelli and the Network of Italian Power*. Cox & Wyman Ltd, Reading 1989.

Furlong, Paul. *Modern Italy, Representation and Reform*. T.J. Press: Padstow 1994.

Furlong, Paul. “Political Catholicism and Strange death of the Christian Democrats”. *The New Italian Republic, From the Fall of the Berlin Wall to Berlusconi*. Edited by Stephen Gundle and Simon Parker. Clays Ltd: St Ives PLC 1996.

Galleri, Mario. *Partiti senza Rete. La politica digitale: da Ross Perot a Forza Italia e ai Democratici di Sinistra, 1992–2002*. Piero Lacaita Editore, Manduria, Bari, Roma 2003.

Giovagnoli, Agostino. *L’Italia nel ‘nuovo ordine mondiale’. Politica ed economia dal 1945 – 1947*. Grafiche Granata s.r.l. Quinto de’ Stampi, Milano 2000.

Ginsborg, Paul. *Berlusconi. Ambizioni patrimoniali in una democrazia mediatica*. Giulio Einaudi Editore S.p.A., Torino 2003.

Ginsborg, Paul. “Explaining Italy’s crisis”. *The New Italian Republic, From the Fall of the Berlin Wall to Berlusconi*. Edited by Stephen Gundle and Simon Parker. Clays Ltd: St Ives PLC 1996.

Gundle, Stephen. “The rise and fall of Craxi’s Socialist Party”. *The New Italian Republic, From the Fall of the Berlin Wall to Berlusconi*. Edited by Stephen Gundle and Simon Parker. Clays Ltd: St Ives PLC 1996.

Gundle, Stephen and **Parker**, Simon. “Introduction: the new Italian Republic”. *The New Italian Republic, From the Fall of the Berlin Wall to Berlusconi*. Edited by Stephen Gundle and Simon Parker. Clays Ltd: St Ives PLC 1996.

Hellman, Stephen. “Italian Communism in the First Republic”. *The New Italian Republic, From the Fall of the Berlin Wall to Berlusconi*. Edited by Stephen Gundle and Simon Parker. Clays Ltd: St Ives PLC 1996.

Ignazi, Piero. *I partiti italiani*. Società editrice il Mulino, Bologna 1997.

Koff, Sondra Z. and **Koff**, Stephen P. *Italy. From the First to the Second Republic*. St Edmundsbury Press, Bury St Edmunds, Suffolk 2000.

Lane, David. *Berlusconi’s Shadow. Crime, Justice and the Pursuit of Power*. Clays Ltd, St Ives plc 2005. (2004)

Levy, Carl. “Introduction: Italian Regionalism in Context”. *Italian Regionalism. History, Identity and Politics*. Edited By Carl Levy. WBC Book Manufacturers, Bridgend, Mid Glamorgan 1996.

Mancini, Paolo. *Il sistema fragile. I mass media in Italia tra politica e mercato.* Carrozzi editore S.p.A., Roma 2000.

Mazzoleni, Gianpietro. “Patterns and effects of Recent Changes in Electoral Campaigning in Italy”. *Politics, Media, and Modern Democracy. An International Study of Innovations in Electoral Campaigning and Their Consequences.* Edited by David L. Swanson and Paolo Mancini. Greenwood Publishing Group, Inc., Westport 1996.

McCarthy, Patrick. *The Crisis of the Italian State: From the Origins of the Gold War To The Fall of Berlusconi.* St Martin’s Press, New York 1995.

McCarthy, Patrick. “Forza Italia. The new politics and old values of changing Italy”. *The New Italian Republic, From the Fall of the Berlin Wall to Berlusconi.* Edited by Stephen Gundle and Simon Parker. Clays Ltd: St Ives PLC 1996.

McQuail, Dennis. “Accountability of Media to Society: Principles and Means”. *Communication Theory & Research.* Edited by Denis McQuail, Peter Golding, Els de Bens. Gospsons Papers, Noida 2005.

Murialdi, Paolo. *Storia del giornalismo italiano.* Società editrice il Mulino, Bologna 2000.

Murialdi, Paolo. *La Stampa italiana dalla Liberazione alla crisi di fine secolo.* Gius. Laterza & Figli Spa, Bari 1998.

Nelken, David. “A legal Revolution? The Judges and tangentopoli”. *The New Italian Republic, From the Fall of the Berlin Wall to Berlusconi.* Edited by Stephen Gundle and Simon Parker. Clays Ltd: St Ives PLC 1996.

Pasquino, Gianfranco. “Italy. A democratic regime under reform”. *Political Institutions in Europe.* Edited by Josep M. Colomer. T.J. Press Ltd.: Padstow 1996.

Pasquino, Pasquale. “Le trasformazioni del sistema politico”. *Ritratto dell’Italia.* A cura di Sabino Cassese. Poligrafico Dehoniano: Bari 2001.

Seppänen, Janne. *Katseen voima. Kohti visuaalista lukutaitoa.* Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2002.

Simone, Raffaele. “Prefazione”. Teoksessa: Forconi, Augusta. *Parola da Cavaliere.* Tipografia Tonygraf, Roma 1997.

Stille, Alexander. *Citizen Berlusconi.* GGP Media GmbH, Pößneck 2006.

Sylos Labini, Paolo. *Berlusconi e gli anticorpi. Diario di un cittadino indignato.* Gius. Laterza & Figli Spa, Roma – Bari 2003.

Sznajder, Mario. "Italy's Right-Wing Government: Legitimacy and Criticism". *International Affairs*, Vol. 71, No.1 (Jan, 1995), 24.1.2004
<http://links.jstor.org/sici?=-0020-5850%28199501%2971%3A1%3C83%AIRGLAC%3E2.0.CO%3B2-B>

Tarchi, Marco. "Populism Italian Style". *Democracies and the Populist Challenge*. Palgrave Macmillan, Gordonsville, VA 2002.
<http://site.ebrary.com/lib/jyvaskyla/Doc?id=10041623&ppg=133>

Väliverronen, Esa. "Mediatekstistä tulkintaan". *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*. Toim. Anu Kantola, Inka Moring ja Esa Väliverronen. Tammer-Paino Oy, Tampere 1998

Muut lähteet:

Labanca, Nicola, "*Storia e Comunicazione dei Conflitti*". Luento, Sienan yliopisto: 1.4.2003.

ASI –Archivio Storico dell'informazione. *Vita, Opere e Miracoli di Silvio Berlusconi*. http://www.societacivile.it/primopiano/articoli_pp/berlusconi/vita.html
30.3.2006

Kannen kuva:

Berlusconi, Silvio: *L'Italia che ho in mente. I discorsi "a braccio" di Silvio Berlusconi*. Arnoldo Mondadori Editore S.p.A. Milano 2001 (2000). **A**

Liitteet

Liite 1. Puolueiden nimet ja lyhenteet

An	<i>Alleanza Nazionale</i>	Kansallinen Liitto
CEI	Conferenza Episcopale Italiana	Italian piispallinen Konferenssi
Ccs	<i>Centro Cristiano Sociale</i>	Kristillissosiaalinen Keskusta
Dc	<i>Democrazia Cristiana</i>	Kristillisdemokraattinen Puolue
FI	<i>Forza Italia</i>	“Taistele Italia” ¹
MSI-DN	<i>Movimento Sociale Italiano –Destra Nazionale</i>	Italian Sosiaalinen Liike – Kansallinen Oikeisto
Pci	<i>Partito Comunista Italiano</i>	Italian Kommunistinen Puolue
Pcs	<i>Partito Critiano Sociale</i>	Kristillissosiaalinen Puolue
Pds	<i>Partito Democratico della Sinistra</i>	Vasemmistodemokraattinen Puolue
Pli	<i>Partito Liberale Italiano</i>	Italian Liberaalinen Puolue
Ppi	<i>Partito Popolare Italiano</i>	Italian Kansan Puolue
Psdi	<i>Partito Sociale Democratico Italiano</i>	Italian Sosiaalidemokraattinen Puolue
Psi	<i>Partito Socialista Italiano</i>	Italian Sosialistinen Puolue
Rc	<i>Rifondazione Comunista</i>	Uudelleenperustettu Kommunistinen ²

¹ Suomennos kirjoittajan.

² Suomennos kirjoittajan.